

Luceafărul

JTI

Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor
Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI

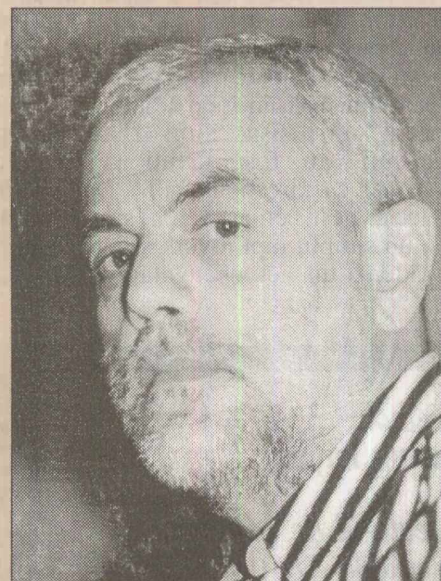
C.N. ROMTEHNICA S.A.

Nr. **36** (713)

Miercuri, 12 octombrie, 2005

Dar ce nevoie avem să ne mai și întâlnim în persoană cu un fals scriitor, cu un scriitor prost, slab, *neajuns* până la scriitură, în România? Confuzia cu Mario Vargas Llosa, prezent și el recent pe mealgurile noastre, ne pândește și se va produce inevitabil, ruinând însăși percepția asupra ideii de literatură și producând o inevitabilă și dezastruoasă confuzie a valorilor, în general.

Cum tratăm literatura, așa literatură avem. Este păcat că o editură riguroasă și pretențioasă precum Humanitas „face piață” și atât, afectând grav însăși ideea de literatură.

bogdan ghiu

vladimir
tismăneanu

La ora actuală avem acces la convorbirile dintre Gorbaciov și Ceaușescu, cu un mai stat de vorbă și cu oameni care au fost în satrajul lui Gorbaciov, evident trăiau pe două planete diferite. Ceaușescu a fost născut în Occidentul într-o anumită perioadă, când URSS era o țară imperialistă colonialistă și extrem de dogmatică în politica internă. Si un pericol iminent pentru Occident. Sub Gorbaciov, Ceaușescu nu mai este util pentru Occident, chiar devine ceva stănenitor și pentru Occident, și pentru comuniștii reformatori, și pentru partidele socialiste din Europa de Vest.

pag. 16-17

literatura lumii

“Să nu ne înșelăm,
literatura are un impact
minor în lume”

tobias wolff

cartea străină

Imperiul, victimă
a propriei psihoze

geo vasile

pag. 18

Două știri

bogdan ghiu

„Un poet din Mexic a fost condamnat pentru că a denigrat drapelul național.”
 În schimb, „Paolo Coelho vine în România”.

Poetul, la televizor, unde am citit știrea, nu are nume, poetului nu merită să i se publice numele după așa o faptă, numele însă nici nu contează, iată lumea contemporană aducându-și aminte de poeți măcar, dacă nu și de poezie, sub specia anonimatului însă, în mod folcloric.

Poeții, nu-i așa, sunt renumiți și recunoscuți, au fost făcuți celebri ca „nebuni” și ca „iresponsabili”. Dar să fie oare acest gest, chiar și ca simplu fapt divers, un simplu fapt divers, o întâmplare, un accident, un act necugetat, nebunesc,

oarecare?

Nu. Dintotdeauna, prin chiar scrierile lor, poeții „denigreză drapelele”, însemnele, emblemele și simbolurile oficiale și autoritare. Asta e poezia, în esența ei fără esență. Asta se scrie, ca poezie: rebeliune împotriva „poeziei” oficiale a statului, a oricărei puteri în general, cu „simbolurile” și „metaforele” ei convenționale, fade, dar obligatorii, sacralizate. Poezia trebuie să-și facă loc și să atace „poezia” plictisitoare, ucigătoare, a politiciii, care se „scrie” cu oameni, nu cu cuvinte.

Paolo Coelho are, în schimb, dreptul la nume, căci acesta este o *marcă*. Coelho e, chiar, numai *nume*: numai numele e de el. Dar ce nevoie avem să ne mai și întâlnim în persoană cu un fals scriitor, cu un scriitor prost, slab, *neajuns* până la scriitură, în România? Confuzia cu Mario

Vargas Llosa, prezent și el recent pe meagurile noastre, ne pândește și se va produce inevitabil, ruinând însăși percepția asupra ideii de literatură și producând o inevitabilă și dezastruoasă confuzie a valorilor, în general.

Cum tratăm literatura, așa literatură avem. Este păcat că o editură riguroasă și pretențioasă precum Humanitas „face piață” și atât, afectând grav însăși ideea de literatură.

Poeții, scriitorii fac loc literaturii chiar și cu prețul propriei lor condamnări. Poezia se scrie *pe* falsa poezie a puterii.

vizor

Paolo Coelho, în schimb, cineva ca el, căci tocmai unul ca el nu are, abia, nume și tocmai de aceea se și apasă, în cazul său, pe nume, Paolo Coelho, deci, ne induce în eroare, iar eroarea aceasta e propagată. Suntem în plin păcat împotriva spiritului.

Director:
Marius Tupan

Colectivul de editare:

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Responsabil de număr:

Simona Galațchi

Redactori asociați:

Horia Gârbea; Daniel Nicolescu;

Ioan Es Pop; Stelian Tăbăraș

Revista este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), înființată în baza Hotărârii judecătorești și recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor

Revista „Luceafărul” este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 212.79.94, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: RO58RNCB5010000015430001

Cont în valută: RO58RNCB5010000015430002

ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate sucursalele
RODIPET și la oficiile poștale din țară.

Revista noastră este înscrisă în Catalogul
publicațiilor la poziția 2048.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C.
Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere
nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România
P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-2226407,
2226439 sau e-mail: export@rodipet.ro

stelian tăbăraș

Evorbă de binomul scriitor-cititor, fără de care scrisul n-are rațiunea de a fi. „Turnul de fildes” atribuit cândva scriitorilor ca o „vină” din motive ideologice, iată, azi e pe cale de a deveni o realitate fără intenția și voința celor ce scriu. Desigur, pe plan mondial, ca un *mal du siècle*, există un fundal de nepăsare față de lectură. Dacă ai analiza antropologic fenomenul, nici n-ai ști de unde să începi a găsi cauzalitatea. Fenomenul e însă mai acut în literatura română contemporană, iar aici sunt și cauze ce țin de factorii societății noastre. O extrovertire a spiritului ultimelor generații s-a întâlnit cu plasa literaturii române în „prim-planul” economiei de piață. Parcă s-a experimentat pe pielea literaturii *economia de piață* (sălbatică)

nocturne

și mediul de afaceri, înainte de a fi clarificate în focul economiei, al atitudinii față de proprietate, al legii sponsorizărilor, și în vizibila privire a generațiilor tinere de cunoașterea mai amplă a literaturii.

Ca să recucerim însăși „cititorii de geniu” de care vorbea Arghezi și noi, scriitorii, mai putem face câte ceva. S-a exagerat odată cu alungarea ideologiei și a socializării vulgare, părăsind cu totul obișnuitele și necesarele întâlniri ale scriitorilor cu cititorii. Există acum, admirabil! intenția de a le relua. Și au mai rămas, ce-i drept, unele lansări de carte (mai ales de către editurile ce posedă și librării), unele prezentări la sediul Uniunii Scriitorilor, dar numărul participanților e în bună măsură alcătuit din confracți, rude, ș.a.

Așadar, „unde ni sunt.. cititorii?”

În domeniul ceva mai popular sau mai directe (ca, de pildă, în acela al muzicii de

consum) se practică frecvent alcătuirea de clasamente și topuri, se practică emisiuni radio și TV interactive, este subliniată în fel și chip identitatea de... fan. Nu văd de ce n-ar face și literatura întocmai.

Dar, ce ar fi:

- Dacă Uniunea Scriitorilor (iată, cu o nouă conducere căutătoare în mod sincer de soluții) ar constitui o colaborare cu Direcția de specialitate din Ministerul Educației, cu Direcția Carte din Ministerul Culturii, ca prin ajutorul inspectorilor școlari, al profesorilor de română din licee, să se monitorizeze (măcar lunar) preferințele tinerilor în materie de lectură a cărților actuale, să se alcătuiască topuri, toate în vederea unui *Premiu anual al Cititorilor*, patronat de juriul desemnat de Uniune? Aici s-ar vădi și rolul de comunicare și de viteză al Internetului.

- Dacă Uniunea Scriitorilor ar colabora permanent cu moderatorii (sau planificatorii) de emisiuni literare radio și TV? Vă asigur că, în privința posturilor publice, nu s-ar considera acest fapt o „imixtiune” în treburile unei instituții. Atâta timp cât aceste instituții funcționează pe banii contribuabililor...

- Dacă în alcătuirea planurilor de achiziții de carte (atâta cât a mai rămas din ele) bibliotecile ar colabora permanent cu scriitorii și cu editurile?

- Și, fiindcă tot am vorbit de instituția premiilor literare, e firesc să ne întrebăm: câte repetări rapide de tiraj scot editurile, cu o banderolă pe cărți, ce ar indica faptul că e vorba de o carte recent premiată? Aici ar fi nimerită observația ca, uneori, când e cazul, unele premii să nu fie acordate, iar valoarea lor financiară să se reporteze pentru anul următor (ca la Loto).

O primă contestare a celor de mai sus va suna în felul următor: „Cu cine, dom#le, atâtea activități, când Uniunea abia dacă are câțiva remunerați?” Aici e-aici: Uitasem să propun și acordarea unui „Premiu pentru Difuzare.”

Unul dintre scriitorii care au continuat să dezvolte, în chipul cel mai distinct, în secolul XX, scrisul românesc - și conștiința românilor, cu toate contorsionările prin care a trecut la un moment dat, oricât de efemer, propria sa conștiință, personalitate dispărută acum un deceniu - îmi spunea cu doi-trei ani înaintea morții sale, că oricât de legat se simțea de poezie (poet fiind el însuși), oricât de atent urmărea evoluția creației poetice, a ajuns în situația unei imposibilități neîndoelnice de a da o definiție poeziei, de a mai fi apt să arate explicit și complet, întrucâtva măcar, ce trebuie înțeles prin această formă a creației. Presupun că orice persoană, conștientă de ceea ce este condiția actuală a artei, a expresiei și expresivității literare, a scrisului în lumea modernă, aderă oricând la opinia pe care am citat-o aici, a unui maestru și a unui intelectual extrem de competent ca analist al fenomenului poetic. Fiecare dintre noi - cei care percepem, receptăm poezia, trăim în ambianța acesteia, a poeziei dintotdeauna, a celei de acum, așteptând-o pe aceea care se

(philosophos)* - altfel zis un subiect, o conștiință care aspiră la înțelepciune. Sunt convins că trebuie să transferăm în atitudinea noastră, cea de astăzi și din viitor, în fața literaturii de acum și totdeauna, exemplul oferit de geniul grec, acea din epoca de constituire a surselor conștiinței europene și, în cele din urmă, universale. Venind cu referențialul argumentației până la planul reflecției curente, merită să citez un profesor și un cercetător din medicină, care mi-a spus cândva. Doar aparent șarjând: „Orice studiu științific pentru care autorul nu primește Premiul Nobel pentru este maculatură”. Cum poate fi catalogat, în consecință, textul literar pentru care nu este atribuit Nobelul sau o distincție echivalentă? Nu cumva literatura este un domeniu extrem de limitat, de exclusiv - un fel de colecție a câtorva scrieri despre care am fi dispuși să credem că au fost dictate oamenilor de către zei - iar în rest avem în vedere, sub un termen uzurpat, cu filoliteratură, cu filo-creația (nu creație), poate cu o pro-literatură. Sper ca modestia lui Pitagora să îndepărteze din mintea oricărui scriitor ideea că reflecțiile și concluziile mele, pe care le confesez acum, ar putea avea o conotație măcar neplăcută, amară și, cu atât mai puțin,

Caius Traian Dragomir

va naște, continuu probabil, în viitorul de care vom avea parte fiecare - cu cât știm sau aflăm mai mult despre vers, despre artă ca intuire și expresie, cu atât suntem mai puțin în stare să explicăm poezia, să încadrăm, convingător, îndreptățit, actul poetic.

Evident, dificultatea, ținând de aplicarea unui anumit potențial epistemic la un domeniu specific al esteticii aplicate, nu privește doar poezia, ci întreaga literatură, literatura însăși, ca ansamblu, ca realitate unică, integrată, diversă, contradictorie și totuși coerentă. În fiecare moment al mișcării istoice a culturii suntem obligați să repunem în discuție conceptele prin care își află structurarea spiritualitatea umană. Proprie existenței culturale actuale este obligația unei abordări holistice a fiecărei probleme referitoare la artă, creație, intelect, cunoaștere - globalizarea informației actualizează în fiecare subiect receptor nu doar întreaga umanitate, din unghi cultural, ci și întreaga istorie a culturii. Parafrazând o vorbă a lui Shakespeare, în marginea unei expresii lansate de Marshall McLuhan aveam să recunoaștem evidența faptului că nu doar trăim într-un sat planetar, ci și asistăm la spectacolul oferit pe o scenă planetară. Sunt convins că a defini acum conceptele și categoriile esteticii, sau creației în general, va reveni la a practica o enorm mai riguroasă selecție decât altă dată, a particularului sintetizat prin procesul inducției incomplete, în noțiunile ce se stabilesc, se definesc și, apoi, din nou, devin operaționale, ajung să fie folosite în lucru, în comunicare, în reflecțiile noastre.

Despre literatură - pe terenul acesteia - ar trebui să știm, înainte de toate, cât avem dreptul să îndrăznim. Referitor la gândirea teoretică, ni s-a transmis istoria acelei întâmplări cu Pitagora, căruia un elev sau un admirator i s-a adresat cu apelativul de „Înțeleptul” (sophos) - marele gânditor a răspuns „Înțelept (sophos) e doar Zeul, eu sunt numai un iubitor de înțelepciune

Ce este literatura?

jignitoare. Îmi amintea, de altfel, mărturisirile făcute de Faulkner lui Camus, despre faptul că nu citea și recita continuu decât un număr extrem de mic de cărți. De ce proceda așa? Desigur, întrucât pentru el, doar acele cărți reprezentau literatura. Dacă este să iau lucrurile așa - mă abțin să spun: să luăm lucrurile așa - ar trebui considerată literatura lumii ca intrând într-o vacanță, până acum neîncheiată, cam de pe la jumătatea secolului XX.

S-au scris opere geniale în ultimele decenii, s-au scris mereu - în paralel cu foarte marile creații ale literaturii tuturor timpurilor - romane și poeme, nuvele, drame, texte eseistice, aforisme, a căror calitate va fi mereu apreciată; un număr însemnat de lucrări beletristice nu vor fi niciodată uitate și cititorul, căci acesta va exista mereu, se va întoarce neconștient la ele, în lunga istorie culturală a umanității viitoare. Cu toate acestea nu cred că ar fi o greșală pentru conștiința omului actual actul de a realiza că adevărata literatură, literatura considerată în sens decisiv, major, ca element ontologic fundamental omului spiritului nu este un domeniu la care contribuțiile să fi fost frecvente. Literatura drept componentă constitutiv obligatorie a ființei este un teritoriu marcat de câteva nume: Homer, Regele David, Eschil, Sofocle, Aristofan, Platon, Seneca, Petronius, Dante, Cervantes - oricine știe să continue o astfel de serie a numelor, mergând către Cervantes, Goethe, Hugo, Verlaine, Melville, Proust; este o serie din care nu vor lipsi dintre români măcar Eminescu și Caragiale și la care viitorul va adăuga, rar, altele, dar va adăuga mereu nume încă neștiute. Dacă literatura este suma operelor unor astfel de scriitori, ce este ea în fond? Este creație care transcende cu totul omul în calitate de creator al ei, creație care face inutilă biografia, precum cea a lui Homer, a autorului „ai Ghilgameș, a lui Shakespeare. Ce sunt atunci acele creații literare neincluse și de neasociat unei astfel de serii, multe dintre ele fabuloase, geniale? Sunt, desigur, fapte și deci componente de eventual interes pentru toți oamenii, sau măcar pentru mulți, ale unor istorii biografice.

Coadă la nemurire

marius tupan

Puțini autori mai par dispuși să-și elogieze confrăii când subminările și revizuirile sunt la modă. Răs-crucea din 1989 a stimulat îndeosebi injuriile, invectivele, ca și cum scriitorii trebuie hărțuți continuu, anulați, marginalizați, izolați într-o societate care pare să nu mai aibă nevoie de opinia lor. Expansiunea altor bresle i-a trecut în planul doi, încât unii nu se mai aud, dezamăgiți de starea în care a ajuns întreaga noastră viață spirituală. Cu toate acestea, se mai arată câte un amacronic care, printr-o activitate susținută, crede că autorul merită cu totul altă publicitate decât aceea ce i se rezervă acum. El prezintă stări, fapte, mentalități, dar mai ales personaje, ascunse sub numele unor persoane din literatura noastră actuală. Le-a cunoscut îndeaproape sau prin intermediul cărților, din narațiuni alese sau aleși pentru a spori narațiunile. Cutezătorul Nicolae Rotaru nu se dedică doar unor grupări sau direcții artistice, nu elogiază stânga pentru a pune în umbră dreapta. Creionările sale conduc cititorul spre o atmosferă literară opulentă, elucidează unele enigme sau răspund unor întrebări formulate în surdina cu mulți ani în urmă. Demersurile sunt însoțite când de candoare, când de ironie, iar încrederea în valorile autohtone e îndubitabilă. În 10 nemuritori alegerea subiecților pare întâmplătoare, dar judecățile niciodată aleatorii. Rotaru ne avertizează de altfel: „Am fost invidios pe cei care i-am ascultat povestind cum erau, cum scriau, cum glumeau, cum iubeau, cum trăiau, cum mureau foștii lor magiștri, marii noștri creatori, așa încât, la rândul-mi, mi-am propus să stărnesc invidie narând despre autorii cu care m-am aflat la distanță de auz, în postura de admirator, în raport de ucenic, în situație de prieten.” Așadar, alege postura modestului, care-l avantajează în descifrarea unor taine, căci ce scriitor important nu are universul lui ferecat în ele? Marin Sorescu a rămas „un genial singuratic”, Crohmălniceanu era îngropat în mormane de cărți. „În timp ce pereții din tavan și până în podea erau dublați de pereți de cărți, rafturile pe câteva rânduri, ca și cărămizile din zidurile cetății”. Cuvântul lui Ioan Alexandru era „tăios și simțit. Voința sa, puternică și clocotitoare. Fir de izvor tămăduitor silit să străbată răceala și nemișcarea granitică a unor puternici ai Puterii”. „Tumulul și tulburările de ritm din evul începutului democratic l-au obosit și dezamnat” pe Cezar Baltag. Deși tracasat după cotitura din decembrie 1989, D.R. Popescu a continuat să scrie, „să înfrunte, demn și încrezător în sine, impostura și lașitatea, să rămână pe socul zidit în conștiința numeroșilor cititori”. Mai în glumă, mai în serios, Nicolae Rotaru scoate la iveală practicile unor culturnici, în vecinătatea cărora a fost, astfel că în „Lucifericul cenzurat”, confirmă ceea ce a trecut prin lumea literară mai mult ca zvonistică: „El m-a suspectat că-s securist, cu l-am suspectat că nu este. Ceva legat de securitate era. Cărțile lui erau incomode, iar cenzura avea mereu de lucru cu manuscrisele. Biroul acelei cenzuri fiind la același etaj cu cele ale redacției revistei „Pentru patrie”, în care abia intrasem, am fost surprins să constat că avea dreptate: manuscrisul unei cărți a sa (parcă **Vitrina cu păsări împăiate**) se afla pe masa colonelului cenzor. Fără să-mi ceară și fără să vrea, atunci i-am pus o pilă, susținând ca autorul e un bun român (ceea ce era și este adevărat) și că e un prieten al instituției Internelor (ceea ce nu prea era și nici nu prea e).

Acest pasaj, ca și multe altele, dovedește că Nicolae Rotaru are simțul umorului, dar și propensiuni pentru reparații morale, rămase doar pe hârtie. Bine că avem totuși astfel de mărturii, ca să nu se creadă cumva că n-a existat la noi o despărțire tranșantă de un trecut asupra căruia trebuie să mai medităm din când în când, pentru a nu-l repeta nimeni de-acum încolo.

Treburi cerești

adrian g. romila

Mărturisesc că am aflat prima oară de Clive Staple Lewis abia în 1998, în anul cincei de facultate, la un curs despre basm ținut atunci la Iași de Mihaela Cernăuți, în cadrul Masterului de literatură comparată și folclor propus de Universitatea „Al.I. Cuza”. Tot atunci am luat întâia dată contactul adevărat cu noțiunea de basm modern și cu semnificațiile sale, deși citisem în copilărie ciudata *Poveste despre hobbit* a lui Tolkien. Așa am aflat, între altele, că Lewis a fost unul din membrii fondatori ai grupului „Inklings”, care a reunit la Oxford, începând cu anii '20 până după război, câțiva universitari britanici pasionați de dialogul umanist și de valențele poetice ale universurilor imaginare. Între ei se afla, desigur, și J. R. R. Tolkien, de care Lewis era legat mai ales prin fascinația pentru narațiunea de tip *fantasy* și pentru literatura veche. Ambii și-au ilustrat ideile în primul rând prin celebre cicluri de basme, complexe și deosebit de originale. Tolkien a creat mitologia ramificată a Tărâmului de Mijloc din *The Lord*

cronica literară

of the Rings, iar Lewis, misterioasa lume a Narniei în *The Chronicles of Narnia*. Dar abia recent am aflat că cei doi erau legați și prin afinitățile pentru morala și estetica rezultate din credința creștină. Mica monografie a lui Robert Lazu despre Tolkien, apărută anul trecut, a fost mai mult decât revelatoare în acest sens. Cred că lectura integrală a *Stăpânului inelelor* trebuie să pornească obligatoriu de la ea. *Treburi cerești* a lui C. S. Lewis, tradusă de Mirela Adăscăliței la Humanitas, în colecția „Întelepciune și credință”, coordonată de Anca Manolescu, completează acum în mod fericit imaginea despre una din cele mai originale generații de intelectuali creștini pe care spațiul anglo-saxon i-a dat Europei, în ultima jumătate de secol.

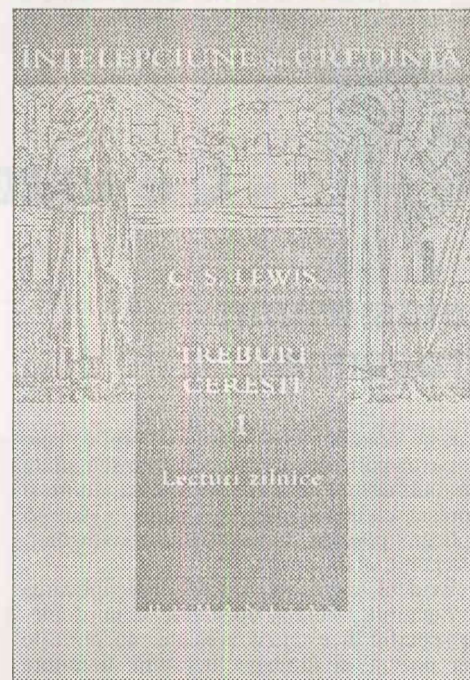
Treburi cerești reprezintă traducerea unei antologii (*The Business of Heaven*) pe care a alcătuit-o Walter Hooper, secretarul lui C. S. Lewis și totodată administratorul patrimoniului literar al regretatului profesor de literatură medievală și renascentistă de la Cambridge. Cele două volume cuprind fragmente din cele mai cunoscute opere legate de credința creștină ale autorului *Cronicilor din Narnia*, ordonate pe parcursul unui an, sub forma unor „lecturi zilnice”. Sunt dezbătute din perspectiva credinței o multime de „teme” ale lumii moderne, tot mai acute o dată cu trecerea anilor de după al doilea Război Mondial: cosmologia propusă de știința contemporană, explozia sexualității, ideea de progres și de democrație, relațiile sociale, dimensiunea priceteniei și a iubirii, libertatea și liberul-arbitru, rațiunea și revelația,

creația artistică, moralitatea, psihanaliza, iertarea, dreptatea, pluralitatea religiilor, putința vieții într-un univers infinit, viața biologică și cea spirituală ș.a. Există, desigur, și referințe ce ating strict dogma creștină și tradiția Bisericii: explicații evanghelice, evocări ale unor sfinți importanți, semnificațiile liturghiei și ale sărbătorilor, Raiul, Iadul și Purgatoriul, moartea și Învierea trupurilor. În ciuda aspectului mozaicat al textelor, surprindem la autor o atitudine unitară în abordarea variatelor teme. Lewis recurge întotdeauna la simplitatea argumentului și la logica bunului-simț, vorbind de pe pozițiile unui credincios inteligent și deschis, pentru care valorile creștine nu dialoghează arogant și autoritar cu celelalte, ci dimpotrivă, reușesc să se așeze firesc între ele. Mai mult, ele sunt cele care dau celorlalte un sens adânc, o finalitate de subtext care e mereu prezentă, chiar dacă nu explicit.

Creștinismul pare, în viziunea lui Lewis, o cale superioară prin care existența e valorizată dintr-o dată la maxim, o valorizare al cărei sens nu mai e nevoie să-l cauți, pentru că îți este deja dat. Cu alte cuvinte, mesajul pe care Christos l-a lăsat se află la îndemâna tuturor și nu presupune deloc o deciptare complicată sau un efort supraomenesc. El decurge din însăși natura lucrurilor: „«Ce sens să-i dăm lui Christos?» Nu poate fi vorba despre a-I da Lui un sens, ci numai și numai despre ce sens are El de gând să ne dea nouă. Trebuie fie să accepți, fie să respingi întreaga poveste. Afirmările Lui sunt foarte diferite de ale oricărui alt învățător. Aceștia spun: «Iată adevărul despre Univers. Aceasta este calea pe care trebuie să mergi». Însă El spune: «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața». El spune: «Nu este om care să poată ajunge la realitatea supremă, decât numai prin Mine. Încercați să vă scăpați viața și veți fi inevitabil pierduți. Dăruiți-vă și veți fi mântuiți». El spune: «Dacă vă est rușine cu Mine, dacă, atunci când auziți această chemare, vă întoarceți fața, și Eu lmi voi întoarce fața atunci când Mă voi întoarce în chip de Dumnezeu, fără vreun ascu-zis». Apoi, Lewis realimă, pe urmele lui Pascal și Paul Claudel și delimitându-se ferm de orice speculații teiste, ideea unui Dumnezeu viu, care a dorit, din iubire, să se facă om și să sufere ca un om. Oamenii aderă mai degrabă la ideea unui Dumnezeu abstract, a unui Dumnezeu-idee sau a unui Dumnezeu-forță, prezent difuz în natură, în gândire, în morală etc. Contactul cu un Dumnezeu viu, manifestabil prin creația lumii și a Universului, prin miracole și, în general, prin propria Lui venire la noi, îl șochează pe omul modern. „Însă Dumnezeu însuși, viu, trăgând la celălalt capăt al firului, apropiindu-se poate cu o viteză infinită, vânătorul, regele, soțul - aceasta este cu totul altceva. Vine un moment în care copiii ce se jucau de-a spărgătorii tac brusc: s-a auzit oare un pas de-a binelea în hol? Vine un moment în care oamenii care își încercuau norocul în religie («Omul în căutarea lui Dumnezeu!») dau deodată înapoi. Și dacă L-am găsi de-a binelea? N-am vrut să se ajungă până acolo! Mai rău,

dacă ar fi El Cel care ne-ar găsi pe noi?” Intensitatea discursului autorului e, în toate fragmentele sale, pe măsura intensității adeziunii sale la mesajul evanghelic. E explicabilă, în acest caz, și opțiunea sa pentru un răspuns concret al omului la iubirea divină, adică practicarea rugăciunii și a iubirii aproapelui, precum și respectarea tuturor posturilor și a sărbătorilor din calendarul bisericesc (catolic, în cazul său).

Între multe altele, aș vrea să remarc și felul relevant în care Lewis dezleagă problema contemporană a progresului cunoașterii și a infinității spațiului, din perspectiva creștină. După el, „Ptolemeu știa la fel de bine ca Eddington că pământul este infimizezimal în raport cu întregul conținut al spațiului. Nu este vorba aici de o creștere a cunoașterii până când tiparul gândirii arhaice a devenit incapabil de a o mai conține. Adevărata problemă este de ce

neîmsemnătatea spațială a Pământului, fiind cunoscută timp de secole, a devenit deodată, în cursul ultimului secol, un argument împotriva creștinismului”. Posibilitățile logice ale oricărei realități - fînită-infinită, locuită de ființe-nelocuită de ființe, vidă-plină, trecătoare-eternă, creată-necreată - sunt folosite, după Lewis, în toate cazurile, ca argumente împotriva divinității, ceea ce e duce de la început la un raționament absurd. Caracterul transcendent al lui Dumnezeu face ca existența Lui să nu poată fi confirmată sau infirmată de cunoașterea obișnuită, științifică, în speță. E ca și cum cititorul pieselor lui Shakespeare ar vrea să-l găsească pe Shakespeare printre personajele sale sau să identifice locuri reale după decorurile corespunzătoare din piese. Adept al unui Dumnezeu care a creat lumi multiple, ce pot sau nu relaționa între ele și cu care Dumnezeu însuși relaționează diferit, Lewis se arată consecvent sîși: Narnia e o lume la fel de „reală” ca cea descrisă de proza obișnuită, denumită, artificial, „realistă”.

Treburile cerești ale lui C.S.Lewis constituie o carte pe care creștinii ce se ocupă, deocamdată, de treburile pământești, nu o pot rata.

La aproape zece ani de la debut (când poeta bucovineancă, descinzând direct din arborele genealogic eminescian, ne uimea cu o poezie a unor rafinate stări eupatice de o morbidețe difuză) Carmen Veronica Steiciuc revine în librării. Volumul ei de acum, după ce în 2003 încercase și experiența unei exprimări în engleză (*The Essence of a Dream*) se cheamă **Poeme de religii diferite** și a apărut la sfârșitul lui 2004, în condiții grafice excelente, la editura timișoreană "Augusta".

Mărturisesc că m-au interesat din capul locului **Poeme(le) de religii diferite** (dincolo de puțin obișnuita absență din viața literară a unei "voci" de la început distincte) pentru șansa ce am întrevăzut de a măsura dimensiunea unei "evoluții scriitoricești preparate exclusiv în laborator, în afara cluburilor ori grupurilor de influență și ocurențe mai mult sau mai puțin determinate... Subjugat de marota unei asemenea intenționalități, ce am descoperit în **Poeme de religii diferite**? O poezie discursivă, ponderat autotranzitivă și deloc ostentativă ca tehnică, născută în mod evident dintr-o practică mentală de aproximare a unei proximități spirituale. Suficient în înălțime sieși, textul poetic are alunecări, extaze, explozii și căderi în propria tehnică a channeling-ului, invocă o dată sau de două ori explicit... Fără orgolii demesurate, pe un drum genuin propriu, poezia doamnei Carmen Veronica Steiciuc nu seamănă cu nici a unui congener și nu datorează modei curente nimic. Chiar față de configurația inițială este în totalitate aproape alta.

Discursul prezent al poetei se face și se desface când din perspectiva unei interiorități "disponibile", autocontemplative, în stare să provoace extatic miracolul întâlnirii și atingerii aripei Îngerului, când căutând cu luciditate dureroasă în exterior semnele prezenței unui martor al stării de grație, convocat de cele mai multe ori în absență: "pe marginile craterului/saltimbanci flămânzi cu buzunarele pline de vise/ apucă între degete bucăți de lumină// cristale// somn divin/ în care cei visați suntem noi/ locuitorii eterni ai întrebărilor nepuse" (*somn*).

Volum al unei "iubiri nepermise", consumată la nivelul miracolelor unei simple atingeri, dar chiar astfel, sau poate tocmai de aceea, capabilă să antreneze în suvoiu de mărturisiri o nesfârșită cohortă de vise, **Poeme(le) de religii diferite** transmit tensiunea nevoii acute de comunicare a unor meditații și adevăruri simple, chiar dacă resimțite mereu ca mici și sărăcăcioase. Inducție și reflex a unei lumi văzută ca un sanatoriu cu "pacienți de generații", ale cărui uși nu le deschide nimeni, textele doamnei Carmen Veronica Steiciuc crează un univers care, prin sacrificiul de devoțiune al unei singure ființe (poetul), dă naștere la sumedenie de coincidențe și întâmplări în care nu o dată își face prezența, cum am spus, îngerul de dincolo de

O poezie cu îngeri tranzienți

Ștefan Ion Ghilimescu

timp (simbol al unei entități spirituale salvatoare): "clopotul răsună dincolo de timp de/ceruri de cuvinte îngeri se trezesc/ aprind liniștea în altare pe ziduri/ sfinții recunosc învoiala dintâi se/ topesc nerăbdători se preling prin vreme// ziduri cuprinse de ierburi" (*învoiala dintâi*).

Respirând egal sau precipitat într-o atmosferă vag autoerotică, poeta pare o atlantă jubiland în fața paginii albe pe care se insinuează, ca la oniricii avangardiști, ținuturi cu șarmuri scoțând la suprafață "siluete tandre în scoici uriașe". Visul înaripat din articulațiile exercițiului mental al proximității și revelației transcendente rămâne singurul vehicul al iluminării într-un spațiu mereu circumscris între realitatea oglinzii și simulacrul specular dinlăuntrul ei, evident, de natura altui ordin, altei religii: "Panteonul adulmecă liniștea serii sub/ tălpile sângerând scoicile își dispută/ locul de frunte în magia atlantă/ mormanul înalt de siliciu împrăște energia/ mentală a inițiaților întru negativitate/ soarele asfințește la celălalt capăt al firii/ nu știu încotro a zburat buburuza de lemn din/ povestea nescrisă cei buni înving totdeauna// blestemul aleargă dezlegat prin oraș/ în preajma apelor scorpionii se îndrăgostesc/ ușor a dori e un verb provizoriu/ miracol al întrupării în fruct cei buni/ înving întotdeauna ochiul iubirii din vârful/ piramidei decide soarta buburuzei/ de lemn scoicile semnează în locul indicat/ Panteonul adulmecă liniștea serii" (*buburuza de lemn*).

Cu un duct al unei gramatici poeticești simple, poeta realizează în **Poeme de religii diferite** un construct care ansamblează aproape cinematografic (un cineast venit în recunoaștere se dorește autoarea) teancuri întregi de pagini, secvențe și cadre diferite. "Traduceri aruncate pretutindeni" dintr-un scenariu care, în ciuda efortului de ordonare superioară, se tulbură mereu din cauza țipătului de viață care se înalță din "paginile albe": "zidurile vechi înghit spaima cineastului/ venit în recunoaștere teancuri întregi/ de pagini nescrise volume inedite traduceri/ aruncate pretutindeni în camera din stânga //(...) imaginea se îlbubură/ emoțiile cresc la rădăcina/ teiului bătrân un țipăt de viață zvăcnește/ își înalță capul/ dintre paginile albe își scutură nervurile/ de praf se uită mirată în jur/ zidurile își dezbracă mantia grea a timpului/ răspund afirmativ spiritul bate din palme/ binele pășește pragul predestinării cu/ stropitoarea în mână picăturile năvălesc/ printre amintiri curcubeul e o dovadă/ de încredere" (*întâmplări la gura sobei*).

Imaginea voalată (neîntregă) e mereu a

altui palpit, a altor insignii și cuvinte și poeta se străduie să nu strice fulguranța lor, să le păstreze chemarea. Un alt timp, păstrând în substanța subtilă zbatul inițial al religiilor diferite, ar trebui chemat în ajutorul mărturisirii, pentru a fi întreagă și capabilă să preserveze înălțimea momentelor de salt în neant: "azi primim permisiunea să existăm/ e oarecum înfricoșător/ dar și magnific ar spune cei din primele rânduri /de la balcoane din oglinzi din nisipul roșatic/ pe marginea craterului// azi e ziua cea mare ni s-au pregătit deja /întâmplări și coincidențe vise cu crini și/ magnolii și chiar o amforetă din care un lichid/ diamantin se prelinge pe conștiința noastră/ pregătindu-ne pentru iubirea aceea sublimă/ oarecum dementă iubirea aceea perfectă/ și imposibilă pentru care am ales/ să redevenim lumină" (*lumina învierii*).

Aproposito: Forțând incalificabil ușile deschise ale dreptului la replică, Mihai Stan, faimosul director al Ed. Bibliotheca (angajată mai nou în scoaterea pe piață a unor plagiate: vezi cazul Nicolae Scurtescu, denunțat de

cronica literară

Teodor Vărgolici în „ALIA” din 2 nov. 2004), ne reproșează abracadabrant ca am fi criticat într-un articol din „Luceafărul”, nr. 46/15.XII.2004, nu ediția de autor (sic!) pe care ar fi rezervat-o el **Falsului tratat de petrecere a călătoriei** de Costache Olăreanu, ci o inventată de noi ediție critică a lucrării respective!!!

Adevărul împede ca lacrima este că reproșurile noastre se refereau explicit, e la mintea cocoșului, la multiplele curențe științifice ale EDIȚIEI DEFINITIVE (așa cum scrie, subliniez, negru pe alb, pe pagina de gardă a cărții îngrijită de nimeni altcineva decât de necalificatul "îngrijitor" M. Stan).

Cât privește atacurile hemiplegeice ale aceluiași la persoana subsemnatului, ele sunt atât de vădit deplasate, încât, dezgustat, mă lipsesc să mai fac vreun comentariu...

1) **Ochiul dragonului**
(Ion Moise),
Editura Arcade

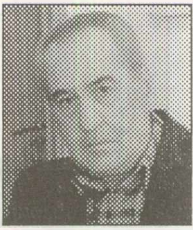

2) **Un an în paradis**
(Liliana Corobea),
Editura Cartea Românească

3) **Cutia cu bătrâni**
(Andrei Oișteanu),
Editura Cartea Românească

Un jurnal atipic

liviu grăsoiu

S-a discutat și se discută, cu argumente mai mult ori mai puțin convingătoare, despre existența reală a unei noi generații literare purtând numele anului 2000. Nu îmi dau seama de ceea ce îi unește pe nou veniții în literatură, nu disting decât cu mare greutate voci originale, iar precauția mă face să mă aștept în a mă alătura celor ce văd pretutindeni numai talente, într-un optimism care îi face adesea, în comentariile ultrasofisticate, să lase impresia folosirii artileriei împotriva muștelor. Cert este însă că numeroșii autori debutanți la începutul noului secol oferă un spectacol insolit, nu doar prin frizarea pornografiei și delirul descrierii mizeriilor, a descompunerii materiale, ci în special prin extrema diversitate a vocilor, susținute de talente cu varii intensități. Sunt câțiva scriitori care, semnând rapid 3-4 cărți și-au conturat deja un anumit profil recognoscibil dar, nota bine, ei nu fac parte, biologic, dintre cei tineri. Prezența lor însă în noua serie de literați pare binevenită, echilibrând balanța aportului specific, prin experiențe de viață ieșite din comun și prin recurgerea la formule artistice neglijate de impetuoșitatea celor abia ieșiți din adolescență. Avem de-a face cu un soi de debuturi speciale, săvârșite cu un plus de responsabilitate față de sine și față de ceilalți. Oamenii aflați la maturitate, câteodată împliniți în diverse meserii cu sau fără legătură cu arta. Un asemenea caz poartă numele Emil Stănescu, arhitect valoros, autorul unor proiecte materializate și apreciate nu doar de locuitorii din Târgoviște. A debutat editorial târziu, la 47 de ani (simplă coincidență cu destinul lui Arghezi, desigur), după ce scrisese pentru sertar și pentru oameni de încredere, poezie și proză. **Manole spre Ida și alte poeme** (2001) cuprindea poezii trimițând gândul la Al. Philippide (un mare poet lipsit însă de urmași în lirică). Prefațat de fostul sau profesor, prozatorul Constantin Mateescu, volumul a atras atenția în pofida faptului că Emil Stănescu nu se remarcă prin insistență sau prin talentul de a-și face relații folositoare în lumea literară. **Fruitele izolării** (2002) adaugă alte poezii, diferite tematic, dar recognoscibile prin același suflu propriu arhitectului poet. Nu insist, întrucât am spus ce am crezut în prefața solicitată. **Cameleonul** (2004) este un roman parabolic, ținând aparent de rețeta SF, la care autorul a trudit ani îndelungați, în perioada studenției și a stagiaturii. Fantezia debordantă și subtilitatea

trimiterilor livești mi se par principalele sale calități. După ele a urmat, în acest an, o schimbare de tonalitate, Emil Stănescu oferind pagini de jurnal intitulat **Strada Edgar Quinet** sau **Între Litere și Arhitectură**. De remarcat că toate cărțile le-a încredințat Editurii Bibliotheca din Târgoviște, fidelitatea artistului confirmând-o pe aceea a omului. Și astfel memorialistica atât de la modă după 1990 s-a îmbogățit cu încă o contribuție deloc neglijabilă. Este un jurnal atipic din mai multe puncte de vedere. Mai întâi pentru că autorul este un om încă tânăr, departe de vârsta când ești predispus la aduceri aminte uneori exacte, alteori inventate. În plus, însemnările înseși aparțin vârstei căutărilor, a formării personalității, cuprinzând anii studenției și cei imediat următori, atunci când, proaspăt stagiar, beneficiind de repartiție, se familiariza cu viața deloc veselă de chiriaș prin diverse orașe ale țării (ce-i drept arhitecții erau scutiți, spre deosebire de alte categorii de intelectuali, de stadiul în vreun sat sau comună). Apoi trebuie remarcat faptul că experiențele menționate nu au nimic senzațional, tânărul parcurgând o perioadă dură a totalitarismului, fără veleități de erou, de nonconformism spectaculos ce i-ar fi putut conferi calitatea de dizident. Emil Stănescu s-a încadrat în rândul acelor mulți, foarte mulți tineri studiosi, care simțind din plin asprimea regimului și a cenzurii ceaușiste, au căutat să reziste izolându-se în lectură, în descifrarea meseriei (mai corect spus artei, fiind vorba de arhitectură) și în șlefuirea perseverentă a propriei individualități. În pofida absenței extraordinarului în existența descrisă cu deplină sinceritate și, în repetate rânduri, cu elanuri romantice de remarcabilă poezie, jurnalul acesta se citește cu plăcere, cucerește tocmai prin netrucarea trăirilor și asumarea condiției de căutător al frumosului, mai cu seamă prin scris. Relația autorului cu jurnalul este de reciprocă întruajutorare: unul se confesează, celălalt reține și îl va încuraja la nevoie. Se specifică raportul chiar de la prima pagină: „Astăzi încep acest caiet cu gândul de a aduna în el visele, frământările, gândurile mele, impresiile de bucurie sau durere ce vor veni. Sper că jurnalul îmi va fi un sfetnic bun și un bun prieten. Nedespărțit”. Se dezvăluie astfel un singuratic, un tânăr timid, fără complexe însă, un visător incurabil, apreciind prietenia, căutând mentori, îndrăgostindu-se adolescentin și organizându-și timpul grijuliu, spre a nu neglija obligațiile la o facultate grea, unde funcționa un principiu straniu: al unei noi selecții, severe, după trei ani de studiu (se pare că motivele aveau coloratură politică). Obsesia

principală se numește literatura, mai exact spus, voința de a ajunge scriitor. Nu avem de a face cu încăpățănarea unui parvenit, cu o reeditare, în alt registru și în alt secol a destinului asumat de Julien Sorel sau de Rastignac, ci pur și simplu cu dorința fierbinte de a se alătura acelor pe care, aproape, îi diviniza. Pentru Emil Stănescu a fi scriitor însemna (și încă înseamnă) suprema satisfacție, iar mijlocul firesc, scrisul: „Ajung din ce în ce mai mult la concluzia că numai scrisul îmi poate aduce, prin munca pe care o presupune, suprema bucurie, bucuria de «a atrage» cu toate forțele, de a pomi cu toate motoarele și la turație maximă. E lucrul pe care, văd acum, nici o alternativă a vieții nu mi-l oferă, începând cu arhitectura și terminând cu femeile, datele elementare ale acestei realități atât de concrete și atât de iluzorii”. Îndârjirea cu care lucrează, scrie, șterge, rescrie, caută păreriile fostului său profesor impresionează și ar trebui să dea de gândit aceluia ce mizează exclusiv pe inspirație și șansă. Artistul se construiește pe sine răbdător și sistematic, receptând tot ce-i

galaxia cărților

poate fi de folos. Emil Stănescu a citit în acei ani (1979-1986) enorm, neluând în seamă agresivitatea politicului. Căuta cărți, le cumpăra cu sacrificii bănești de bănuț, copia fragmentele interesante, manifesta o voluptate aproape incredibilă în descoperirea înțelepciunii și virtuților din cărțile alese uneori întâmplător, dar cu același entuziasm parcă molipsitor. Și astfel se succed, de la pagină la pagină nume precum Tolstoi și Adrian Marino, Mircea Eliade și C. Noica, Sorin Titel și Al. Philippide, Eminescu și Faulkner, Natalie Saraute și C. Mateescu, C. Țoiu și M. Sorescu, G. Grass și Steinbeck, Dino Buzzati și Fausta Cialmente, Montaigne și Seneca ș.a.m.d. De bănuț că extrasele din cărțile lor i-au marcat devenirea și i-au conturat personalitatea.

Emil Stănescu nu omite nici transcrierea unor poeme proprii, neincluse în volumele amintite mai sus. Predilecția pentru poezia de idei era evidentă de atunci, ca și capacitatea de a aborda poemul în proză, în fraze ample, cu efluvii sentimentale trimițând gândul la versetele biblice, adevărate imnuri de slăvire a energiilor latente sau aflate în plină expansiune: „Fii tu însuți, minunat om, asemenea vietăților ce se trezesc la viață după o iarnă lăsată în urmă, nu uita că asemenea lor ești și tu! Țășnească sevele!”.

Cu **Strada Edgar Quinet și eu** sau **Între Litere și Arhitectura**, Emil Stănescu depășește stadiul de căutător al propriului timbru, fiind, din punctul meu de vedere, o certitudine printre autorii apăruiți în anii din urmă.

1) **În așteptare**
(Simona Kiselevski),
Editura Cartea Românească

2) **Jurnal de noapte**
(Laura Mara),
Editura Paralela 45

3) **Muzeul parodiilor de ceară**
(Liviu Capșa),
Editura Paralela 45

Pentru risipirea unei mistificații (II)

alexandru george

Am încercat, în articolul precedent, o mică discuție cu domnul George Geacăr, autor al unui foarte interesant eseu despre **Marin Preda și mitul omului nou**, care mie mi s-a părut mai justificat să se numească **Marin Preda, slujitor și „critic” al comunismului**, căci aceasta e mai degrabă tema prețioasei investigații. Și nu pentru că idealul „omului nou” nu e chiar pierdut din vedere, ci pentru că viziunea pesimistă, ancorarea în trecutul nonsocialist, incapacitatea de a admite în bloc „revoluția” l-au dus la însușele romanelor sale ultime, dar pe care și le-a dublat prin eseuri, intervenții și declarații asupra „transformărilor” considerate fatale, dar nu în total benefice. **Imposibila întoarcere** este ideea sa exprimată clar după mijlocul anului '60, atunci când o oarecare critică se putea articula la adresa colectivizării agriculturii și soartei țaranilor deveniți proletari la ei acasă, dar mai ales la periferia gigantilor industriali ridicăți în marile orașe sau în înjghebări urbane proaspăt proiectate de „planificatori”.

Numai că, arată domnului G.G., în epocă, discursul lui Marin Preda fusese cu totul altul și viziunea lui, cu multe accente realiste, era înecată în echivoc, fapt care reiese și din cartea sa de succes **Intrusul**, unde eșecul catastrofal al unui tânăr venit de la țară și dispus cu entuziasm să „construiască socialismul” este înfățișat fără a fi însă și numit. Este reprezentarea care justifică subiectul „omul nou” și pe care toți romancierii dați cu regimul îl tratau triumfalist (chiar și într-una din cele mai slabe cărți ale lui Radu Tudoran se poate descoperi o variantă în stilul acestuia). Este o situație echivalentă cu cea din **Moromeții I**, criza de acolo exista în realitatea istorică

opinii

indiferent că putea fi exploatată tendențios: emigrația prin industrializarea forțată a adus milioane de oameni (mai ales tineri) în situații deosebite de cele în care trăiseră și care nu puteau fi numite „paradisul”, dar însemnau o certă schimbare în bine, mai cu seamă că regimul privilegia cât de cât pe voluntari, pe brigadierii de șantier, pe stahanoviști, pe fruntașii în producție.

Romanul **Intrusul** (!?) cu un titlu nejustificat apare în 1968, când Partidul încuraja unele critici ale perioadei deșerte, cu aerul că acele „neajunsuri” au fost lichidate și nu mai sunt cu puțință în „noua etapă”, dar că „omul nou” s-a fabricat totuși, înfrângând „unele” dificultăți, nu se poate constata. (E de ajuns să citești o carte precum **Caractere** (1973) de Al. Monciu-Sudinski ca să apreciezi literatura falsificatoare a lui Preda, cel care în finalul romanului îl arăta pe bietul Surupăceanu, grav mutilat în uzină, plecând entuziasmat împreună cu un inginer să „construiască” un nou oraș de genul celor din programul neschimbat al comuniștilor, de fapt „o lume nouă”).

Cu aceasta intrăm în altă ficțiune bine întreținută și celebrată de propaganda regimului, că orașele, uzinele, amenajările de amploare sunt opera muncitorilor, când în realitate cei „plecați pe șantier” se angajau (poate cu speranțe, mai puțin cu entuziasm și sigur de nevoie) pentru că altfel ar fi rămas muritori de foame. Muneau cu echipament mecanic mizerabil, în condiții periculoase, viețuind în barăci, în promiscuitate, în condiții foarte aproape de pușcăriașii care-i dublau uneori sau le deschisese drumul.

(Accidentele de muncă, morții, erorile de

proiectare sau de execuție nu erau nicicând semnalate și nu vor fi pe întreaga perioadă a socialismului, chiar și când un incendiu se înregistra în modul cel mai vizibil în capitala țării, așa că a produs o stupeoare pe scară națională momentul când tov. Iosip Broz Tito, venit să inaugureze prima hidrocentrală de la Porțile de Fier, a cerut, în fața întregii asistențe, dar mai ales a lui N. Ceaușescu, rămas cu gura căscată, un minut de reculegere pentru cei morți în munca pe acest șantier. Era pentru prima și ultima oară că se pomenea de așa ceva la noi în țară!)

În romanul său, Preda mai strecoară o mistificare pe care o regăsim și la alții: tema celui care a suferit chiar detenția în epoca lui Dej și nu e doar reabilitat ulterior, dar ajunge în vârful eșalonului social. E o poveste pe care o regăsim în **Clipa** lui Dinu Săraru, unde personajul foarte „pozitiv”, Dumitru Dumitru, ajunge deținut la Canal, dar este repus în funcții de însuși N. Ceaușescu. (Ideea începuse să se poarte și Eugen Barbu în **Ianus** face din eroul principal un arhitect care proiectează nici mai mult, nici mai puțin decât centrul Bucureștilor, după ce a fost închis pe nedrept în același loc binecunoscut de Săraru, care fusese paznic acolo!) Nu e o simplă gogoriță, ci un fals de imense proporții, ca și acela că entuziasmul muncitoresc e decisiv și că simpli executanți fără crâcnire puteau avea inițiative până într-acolo încât să li se atribuie gloria.

Pentru atitudinea schimbată pe parcurs de Marin Preda, crucial mi se pare momentul marelui dezgheț de la mijlocul anilor '60, pe care un analist de acuitatea domnului G.G. ar trebui să-l ia în seamă. Față de valul liberalizării, omul nostru a intrat în panică: literatura care se scrisese și mediile culturale care îi oferiseră o situație de mare privilegiat s-au văzut invadate de nume noi, promovate după alte criterii, de scriitori recent dispăruți, dar readuși la rampă, de foști deținuți reabilitați pe neașteptate, de scriitori de sețar, de toate speciile și vârstele. Camarazii de generație l-au alarmat cel mai mult. „Aștia n-or să ne belească?” a fost cuvântul său memorabil, până când i-a venit inima la loc, văzând că aceștia au alte treburi, iar pe unii și-i poate apropia precum „pușcăriașul Caraiou”, semnalat de el ca atare încă de la prima acestuia eliberare.

„Critica” lui Preda a devenit mai acută, dar s-a menținut în echivoc, o artă în care numai A. Buzura l-a întrecut, amândoi fiind ajutați de naturelul propriu, de înclinația spre încâlceală și spre expresia improprie. Singura obiecție la adresa colosalei crime a vânării țaranilor ca fiarele și desființarea sau grav mutilarea lumii rurale este că așa-zisa „colectivizare” s-a făcut greșit cu „oameni” din afara satelor (în fapt, de bandiți calificați comandați de Partid, printre zelatori aflându-se un tip exonerat prin omitere de orice păcat: tânărul, încă, N. Ceaușescu). Și asta ca și cum problema se putea rezolva și altfel decât prin silnicie, crimă și abuzuri nepedepsite! Ca și cum societatea țărănească ar fi secretat prin sine socialismul!

(Pe linia aceluiași „curaj”, un personaj din **Cel mai iubit dintre pământeni** afirma că la naționalizarea fabricilor, atelierelor, societăților industriale trebuiau păstrați vechii proprietari în posturile de conducere, pentru că erau oameni percepuți. Partidul avea totdeauna dreptate, dar greșea în foarte mici amănunte.)

Numai că și problema necesarei industrializării, ca și a modernizării agriculturii erau de interes național, deopotrivă economic și politic și fusese, dacă nu atacată, în tot cazul enunțată clar de economiștii împotriva comentatorilor și filosofilor „mioritici”. Și, astfel, ne întoarcem la **Moromeții I**, unde drama eroului titular e o realitate care, chiar dacă nu trebuia rezolvată cu mijloace de forță, era de extremă urgență: mica proprietate din ce în ce mai fărâmițată în deceniile următoare Marii Reforme era un factor de frânare gravă a progresului, iar sporul de populație trebuia să-și găsească un debușeu la orașe într-un vast proces de industrializare.

E ceea ce spune limpede Cezar Petrescu (fiul unei moșierese și a unui profesor agronom, dintr-o familie de pălmași fugit de mizeria de acasă) la finele romanului său **1907**: populația rurală este catastrofal de numeroasă în raport cu suprafața de teren arabil și deci trebuie să facem altceva, decât să-i dăm înainte cu **Noi vrem pământ!**, ca pe vremea lui Coșbuc. Și romancierul n-avea nevoie de curaj (sau de „corajie”, cum am auzit eu uneori la țară), ci de un dram de bun-simț sau de simț al realității.

Marin Preda a reușit marea performanță de a relua tema unei crize istorice, fără a-i da soluția preconizată de comuniști; în plus, a creat un personaj memorabil, poate singurul simpatic din toată cartea, care este un retardat, un conservator blocat, sub nivelul comun, un tip isteț, dar total neînțelegător față de ce se întâmplă în jur și pricep băieții lui mai mari, niște semi-imbecili. Inapt pentru orice tip de economism, acest primitiv nu are nici măcar noțiunea banului, necum al câștigului, așa că e de discutat afirmația lui M. Ungheanu, citată dezaprobativ de domnul G.G.: „o carte despre tragedia economică a micii gospodării țărănești, o analiză uimitor de reală a modului cum se produce ruina ei în sistemul capitalist”. Eu aș întregi refutația domnului G.G. opinând că nenorocirea lui Moromete e că nu înțelege nimic din capitalism, care nu l-ar fi salvat poate, dar l-ar fi transformat într-un producător. Indivizii ca el, dacă au existat mai demult, nu sunt încadrabili în nici o formă de viață „modernă”, cum nu sunt solomanarii, babele ghicitoare, pădureții și pescarii abili să dea cu undița sau să vâneze păstrăvii cu furculița, haiducii romantici și moșnegii inițiați în mistere, din universul lui Sadoveanu; ei nu sunt în nici un fel victimele capitalismului.

Pentru Moromete, consătenii săi care câștigau cultivând tutun sunt ceva nu doar scandalos, ci inexplicabil și inadmisibil... Așa că, încheind cu maximum de apropiere de domnul George Geacăr, să spun că în zona sa natală am descoperit cultivatori de tutun cu sutele, având ca debușeu fabrica din Găești. Acești bravi obțineau în afară de banii pe care-i disprețuiește Moromete și un alt avantaj, care, în timpul războiului, nu era chiar un fleac: erau scutiți de front, în timp ce alți consătenii ai lor muriau în Rusia, fiind apoi jeliți de toată suflarea satului „mioritic”.

Să scrii

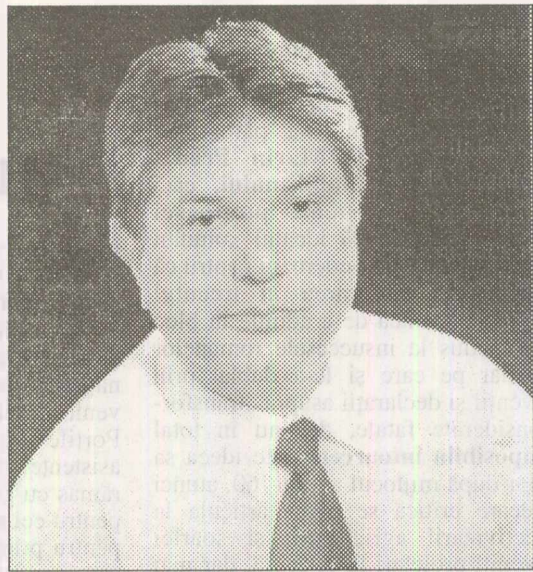
Să scrii poeme în timp ce omleta se face scrum,
Uită pe flacăra aragazului. Să mergi în pijama
Pe stadion, pentru că e gard în gard cu spitalul de urgență,
Să ronțai floricele la un film rusesc,
Să faci închisoare, ca Jacek Kuron, pentru că a spus
Că avioanele americane sunt mai rapide decât cele sovietice
Să-ți cumperi un televizor cu diagonală mare
Ca să vezi picioarele prezentatoarelor de știri,
Să asculți *Georgia on My Mind* de Ray Charles
În timp ce afară plouă cu găleata,
Să spui că nimic important nu a rămas de pe urma
Băutorilor de apă, ci doar a băutorilor de whisky,
Să spui, ca Petre Pandrea, că junele Cioran
A fost certat cu igiena. Să participi la campionatul mondial
De tricouri ude. Să-ți amintești că la moartea Reginei Maria
Tot Bucureștiul a fost drapat în mov,
Să crezi, asemenea fraților Strugațki, că soarele
Se stinge și se aprinde la întâmplare,
Să faci exerciții de îmbătrânire
Să spui că diavolul, timp de 70 de ani, a vorbit rusește,
Să fii un fraier, să scrii până la ultima picătură de sânge,
În timp ce alții se uită la tine prin telescopul Hubble.

Nu mai aștept nimic

Nu mai aștept nimic, nu mai doresc nimic
Nu mai cred în nimic; toate s-au spulberat
S-a dus până și prietenul meu Mircea Nedelciu.
Calc pe marea împietrită și plec departe în Siberia
În stepa sură, unde cresc florile de pai
Și de omag, sau în tundra înstelată
Unde cad, ca o ninsoare, meteoriții.
Sălbăticit, hirsut, cu sângele în echilibru hidrostatic
Îmi voi croi o cabană mică
Și voi vâna vulpi, râși și urși, și hermine
Ca să câptușesc cu blana lor pereții
Voi cumpăra de la neguțătorul șchiop un samovar urias
Și voi bea ceai, și voi bea votcă, și voi cânta la mica armonică
O milâi moi, o milâi moi...
Și voi dansa pe mlaștini, ascultând vâlvele pădurii.
Să nu mă căutați, pentru că nu mai aștept nimic,
Nu mai doresc nimic, nu mai cred în nimic
S-a dus până și prietenul meu Mircea Nedelciu.

Ca mătasea

Ay, pielea ta ca mătasea din cămașa unui bey,
Ca retina când ochiul doarme întredeschis și pare de sticlă,
Ay, picioarele tale, lungi ca mestecenii într-o zi de stepă,
Când lumina îi face mai albi și mai puri,
și ei rād sub coaja lor argintie
Ay, brațele tale atât de fremătătoare în bluza albă, și torsul
Ca un fuselaj de marmură care poate luneca
În clinii rochiei, și rochia ca un steag verde, al sultanului,
Fluturând pe raiale. Ay, gustul tău de miere sălbatică
De care nu mă mai satur. Perdea de fum să fac
Iar eu să gust, să gust până amețesc

mircea florin șandru

Din regescul figure. Ay, ziua în care te-am cunoscut, Annemarie
Într-un autobuz hodorogit la Piața Romană,
pe când răsfoiai un album

Cu Egon Schiele și plângeai.

Pentru că vedeai trupuri umile, trupuri triste,
Culori violente. Te-am întrebat cine e mai bun: Gustav Klimt
Sau Egon Schiele? De bună seamă Schiele, ai spus,
Pentru că e mai frigos, mai sumbru, mai nebun.
Pentru că a trăit doar 28 de ani, mai puțin decât Eminescu,
Klimt e decorativ, Schiele e morbid, e un fel de urlet
Nu te-am contrazis. Te priveam într-un fel ciudat
Cum privești un manuscris rar la Muzeul Literaturii.
De atunci au trecut ani, dar pielea ta e la fel de fină, Annemarie
Ca mătasea din cămașa unui bey.

Iar picioarele tale sunt la fel de lungi
Ca mestecenii într-o zi de stepă.

Flori de plastic

Flori de plastic într-o vază de plastic,
Sâni de silicon sub o bluză de poliester sută la sută,
Dinți de acrilat sau de porțelan pe maxilarul stâng,
Lentile de contact, vibratoare cu baterii, sex virtual,
Cutii de polistiren expandat în care dorm șoareci de ebonită
Caiet cu coperte de polietilenă, farfurii de celuloză,
Bancnote de vinil, ciorapi de nylon, urechi de cauciuc,
Tije de nichel mișcându-se în carne ca niște mașinării perfecte,
Geamuri de termopan sau de aluminiu, acoperișuri de azbest,
Carne de soia, proteine din petrol, cafea decofeinizată,
Țigări fără nicotină, mezeluri fără colesterol,
Dar cu toate acestea, iubita mea, miroși atât de îmbătător
În hainele tale concepute în laboratoarele de chimie
Ești atât de îmbietoare încât pot să uit
Că porți sutien de polyamid, că folosești un parfum artificial,
Că inelul tău e alcătuit din fibre de sticlă
Când stai în iarba unei poieni sau pe nisipul lîn,
Ascultând înfrigurată șuierul mării
Îmi vine să strig: tu ești alcătuită din materia
Din care au fost făcuți îngerii. Tu ești carnea pură prin care
Există copiii neprihăniți. Tu ești ca magnolia în aprilie,
Ca liliacul înflorit. „Tu ești ca un trandafir din Saron,
Un crin din văi. Ca un crin în mijlocul spinilor“.

Cineva relatează amuzat un episod din viața lui Caragiale: acesta ar fi condus un grup de tineri puși pe șotii pe când avea 47 de ani! Dar se comportă oare altfel Emil Brumaru, acum când e cu vreo patru lustri mai vârstnic? Nebunatic între nebunatici, participă la o anchetă intitulată *Focus: literatura tânără* ("Timpul", nr. 1 / 2005), tatonându-și și degustându-și subiectul cu antene tactil papilare, astfel dorlotându-se: "Ca să ai spor, de exemplu, la **Ruxandra Novac (ecografii, poeme pedagogice. Steaguri pe turnuri)**, îți trebuie bafta angelică să o întâlnești la Botoșani (dânsa angoasând prin București), să-ți umble sufletu-n limbă după ea, și să-i cerșești cu disperare biologică la dendritele neuronului tău fleoșc (căci dak io crăp și nu-ți citesc nicicând chemarea?) volumul excepțional..." Întrucât: „Gusturile nu se discută, se împrumută... în sensul că, hm, hm!... cei enumerați mi-au dat chiar *viața* lor... așa... ca chestie!!!". Frazele (și pauzele) lascive cântă singure aidoma unor cutii muzicale (s-ar putea zice la fel de bine, sexuale, cu un set de orgasme fonice!).

Tot în același „Timpul“, talentatul tânăr autor Radu Pavel Gheo îl muștră

memorii

pe „domnul Grigurecu ale cărui abilități critice recunoscute nu l-au împiedicat să înșire, printre texte remarcabile, un șir de cronici ditirambice la adresa unor poeți cel mult mediocri“. Numitul domn recunoaște: e mai mult ca sigur că o câtime din sutele de cărți de versuri despre care a scris au fost „mediocre“, dar în cazul lor cronicile sale n-au fost și „ditirambice“! N-am proclamat niciodată asemenea cărți ca fiind mari, excepționale, unice, extraordinare, cum se mai întâmplă chiar sub condeie dintre cele mai reputate, ci le-am supus unui stil descriptiv, din dorința profesională de a lua din când în când pulsul

Fișele unui memorialist

gheorghe grigurecu

fenomenului poetic la nivelul său de actuală manifestare medie. Spre a da un exemplu. Despre un poet precum Gheorghe Istrate, despre care am scris de curând în „România literară“, Ștefan Aug. Doinaș s-a pronunțat cu o munificență până la care noi n-am îndrăznit a ajunge: „Gheorghe Istrate este un poet incomensurabil mai mare decât ecoul poeziei sale“, care „și-a desăvârșit un mit al său“ etc.

Treptat ajungi să înțelegi că destinul posedă simplitatea înșelătoare a mării poezii. Nu-ți rămâne decât să contempli ceea ce ai putut și mai cu seamă ceea ce n-ai putut trăi.

Nu te înduri să simplifici imaginea Destinului. Vezi într-însul un mecanism monstruos și nicidecum ceea ce l-ar putea aproxima mai exact: un șir de nuanțe, de parfumuri, de muzici, de adieri...

E atât de plin de griji, încât n-are timp să îmbătrânească.

„Istoria omenirii ne oferă imaginea unui obiect care cade. Cu cât se apropie mai mult de cădere, cu atât mai mult viteza lui crește“ (O. Messiaen). Cuvinte ce mi se par și mai nimerite referitor la viața individului.

„După mai mulți ani de luptă epuizantă cu birocrăția din țara sa, omul de afaceri ceh Radim Hruby a decis să-și analizeze frustrările în direcția unui monument dedicat birocrăției în lumea întreagă. În fața castelului Malenovice, un edificiu din secolul al XIV-lea din sud-estul țării, Radim Hruby a ridicat o construcție de trei metri înălțime, alcătuită dintr-un grilaj de metal încadrat de două coloane de piatră pe care se sprijină un clopot de bronz. Pe monument, Hruby

a cerut să scrie cuvântul «birocrăție» în 30 de limbi. «Cândva exista obiceiul să se tragă clopotele când se isca vreun incendiu sau altă nenorocire. Acesta este modul meu de a-mi face publică frustrarea. După mai mult de 12 ani, mi-am pierdut răbdarea», a spus Hruby. «Birocrăția îngreunează viața tuturor, iar eu am vrut să ilustrez acest lucru în felul meu.» El dorește să cumpere castelul Malenovice, pe care îl închiriază de mai mulți ani. Castelul aparținut unui aristocrat, Jaroslav Sternberk, ai cărui moștenitori încearcă să-l recupereze. Hruby a făcut front comun cu ei, pentru că au promis că îl vor vinde“ („Adevărul“, 2004).

Ambițioșii nu sunt oameni liberi. Ambiția e moartea libertății, cea mai stupidă dintre autoîncătușări.

A nu mai avea timp așa cum n-ai mai avea aer. Asfixiat de lipsa de timp.

„Cea mai frumoasă experiență pe care o putem trăi este a misterului“ (Einstein). Însă e foarte dificil să disociem misterul de non-mister. Nu e de mirare dacă ajungem a considera că tot ce ține de existență este un mister.

„De la un zvon la altul, adevărul și minciuna abia își trag sufletul“ (Montesquieu). Dar ce să mai spunem despre cei ce încearcă a le arbitra!

Oportunismul subțire al celui ce blamează oportunismul ca idee, dar evită cu strictețe a se referi la practicanții săi.

Nu mă înspăimântă nici Îngerul, nici Demonul, cât compromisul lor.

1) **Aș crede în Dumnezeu**
(Costel Baboș),
Editura Cartea Românească

2) **„Tainele inimei“**
(Cristian Teodorescu),
Editura Cartea Românească

3) **Cruciada copiilor**
(Florina Ilis),
Editura Cartea Românească

constantin novac

Să mai luăm o scurtă pauză de respirație, avansând precaut câteva instrucțiuni privind protecția muncii în procesul primejdios al lecturii însumând, alături de timp irosit, revolte înăbușite și derute retard. Cu puțină atenție veți putea remarca că toată povestea noastră e mimată, lipsită, în fond, de originalitate, că a mai fost servită așadar în nesfârșite variante mai ales celor care n-au mai avut prilejul să se înfrunte până acolo cu o altă ofertă de lectură. Distinsul meu coleg, mai în vârstă, Johann Wolfgang Goethe, afirma ritos că toate marile adevăruri au fost deja spuse, nouă, celorlalți muritori, nerămânându-se altceva decât să căutăm și eventual să găsim una din căile neumblate încă de a atinge unul dintre aceste adevăruri consacrate. Îmi permit să spun că de-

cerneală proaspătă

aici începe aventura scriitorului de-o seamă cu mine, safariul lui ridicol sau primejdios printre cele *déjà vu*, *déjà connu*, plus cele de zi cu zi pe care Dumnezeu, contemporan cu veșnicia, îi le bagă-n spițele roșii, temându-se, bănuiesc, că l-ai putea concura în eventuale proiecte de Geneză mult mai reușite decât a reușit el. *Putem noi trăi și muri după biurul plac? O, desigur*, a tunat și tot tună din sferele-i celeste Marele Magician, de s-a auzit până-n împărăția galactică vecină cu alți zci și alți muritori. *Cum, va să zică, noi, pigmeii, viermii târători cu aripi promise sau fără, pe jumătate nămoliti în blocul inform al materiei, urlători unii la alții de parcă n-am fi unul și același până la plictiseală, suntem liberi să acționăm după voia noastră, după liberul nostru arbitru? Eliberați pentru todeauna din pușcăria destinului?* Tăcere suspectă, derutată în văzduh, iar nu pre pământ, unde foiala viermilor continuă, aprinzându-se unul de la flăcăriuța pe stinse a celuilalt. Și tot așa! Atenție! Dumnezeu nu e mort. Nietzsche minte, ori e sub tutelă, sau sub acoperire, ori e mulțumit de ce-a dobândit până acum din candoarea supușilor. Zău? Dar de vreme ce îmi tolerează ereziile, înseamnă că mă lasă să-mi caut eufuzul de dintotdeauna, cu ochii orbi, de cârtiță. Înseamnă că, într-un anume fel, există.

Și atunci, mă întreb, cu umilință, desigur, prefăcută, de ce bietul autor e condamnat să-și asume o cale deja consumată din rațiuni care, de departe-l depășesc, lăsat, firește, condamnat să șchiopăteze pe șleahurile desfundate ale umanității, să orbcească singur spre un soi de Mecca a adevărului rostit de Cel-Ce-Nu-Ne-Lasă-Să-Batem-Câmpii cu falsa convingere că suntem originali și unici? N-avem atâtea exemple de căutători de aur, ruinați, în cele din urmă, și rămași în memoria noastră numai că ne-a bucurat eșecul lor? Nu vi s-a urât, oare, din speranța de a vă fi bine sau cel puțin din aceea de a nu vă fi rău, de marii așa-zii despoți luminați precum Balzac, Tolstoi, Dostoievski, de monologurile lor

Văduva neagră

interminabile, cărora nimic nu li se părea străin din ce se petrece pe scena lumii, și chiar în culisele ei, vedeau și după colț, aiurea, de parcă ne-ar fi privit cu ochii lui Dumnezeu, permițându-ți accesul în cetatea lor autarhică numai în calitate de martor, îndepărtându-ți orice șansă de a veni și tu, cu eul tău, în desfășurarea poveștii?

Pe când aici, la noi, unde totul e imperfect, căutând complici la o tentativă epică așa-și-așa, ne rămâne să adoptăm tonul colocvial, relaxat, prevenitor al lecturii, ceva în genul unei cabane alpine înzăpezite, caldă și plină de provizii, deschisă oricărui drumeț înghețat și flămând; ca o casă în care poți intra încălțat, fără reguli de gazdă, indiferent de sex, religie, rasă sau grad de cultură, să umbli despuiat ca la tine-n baie, să pui bucatele procurate de alții pe plită ca și cum ar fi procurate de tine și să te îndestulezi înaintea unui somn binefăcător, gata să înfrunți vitregiile vremii de-afară și mai ales cele de dinăuntru. Atât deocamdată. Sigur că mă repet pe undeva: dar cine nu se repetă, într-o existență mult prea bogată ca să aibă și ea săraca, unde poate rămâne singură? Mă angajez să ofer, în compensație, celor ce se încumetă să mă urmărească până la capăt, un bonus în surprize îndestulătoare pentru a nu rămâne dezamăgiți de atâta lectură nesărată.

Și dacă mă repet sau mă contrazic pe undeva, nu eu, ci viața e vinovată, mult prea bogată pentru a nu-și permite să fie mereu alta. Țineți aproape!

Și uite-așa s-a dus în mă-sa-n cur treaba cu lemnele - gândea Vasile. Soarele, aflat spre scăpătat, după cum îi era obiceiul diurn, se lăsa asaltat de o turmă de berbeci aerienu tuciuirii, vaporeșul își executa ultima plimbare pe mare cu mușterii dornici de senzații inedite, augmentate, după cum ziceam mai devreme, de un vânt neverosimil în anotimpul în curs și de valuri nărașe la fel de neașteptate după cum comentau de altfel și difuzoarele îndepărtate plantate pe plajă. „Încă o dată! Iartă-mă, trebuie să-mi iau măsuri de prevedere. Convinge-mă că ești numai o oglindă...” „Cum? Mă dor șalele și m-am săturat de vorbărie.” „Bine, mă mulțumesc și cu atât. Oricum, mai avem ceva până ajungem la mal. Te întreb întrebându-mă, cum poți elimina suferința cuiva drag altfel decât suprimându-i cauza? Smulgând-o din rădăcini ca pe o plantă otrăvitoare? Oricum femeie pasabilă din lumea asta, frumoasă sau pocită, sistematic maltratată, bătută sau cu interes mângăiată, poartă, băiete, în poșeta ei oricât de demodată, remediul, ispășirea păcatului original care-i aparține *exclusiv* încă de pe vremea Evei. Șarpele biblic a fost dresat de Eva, aiurea măr oprit, nu de Adam. Violul n-a fost, nu este și nici nu va fi vreodată agresiunea bărbatului asupra femeii. E o lacună, o eroare în aprecierea justetei cauzei care se răsfrânge, hei, Vasile, cu tine vorbesc, ce mama dracului, care se răsfrânge, zic, în toate codurile noastre împușate și soioase din care încercați să deslușiți adevărul. Viol înscris în lege? Care lege? Repet! Pentru cei mai mulți dintre voi, masculii netoți, născuți prematur cu prezumția de vinovăție-n sânge, dar cu orgoliul stupid de falși posesori a tot ce există, inclusiv femeia, *băgatul* într-o Evă prin natura ei disponibilă, dar nu atunci și nu oricum și nu oriunde vrea dumnealui... Na, că iar m-am încreutat... Da! Ce vreau să spun eu aici, adică să-mi spun? Habar n-aveți voi, băieți de toate vârștele și potențele, proștilor ce sunteți și veți rămâne-n veci, că Marcel Viol pedepsit încă de canoanele lumii așa-zis civilizate pleacă din Eva, care l-a șantajat pe bietul Adam, un prostănc, un individ care, de ce să n-o recunoaștem, fără nici cea mai redusă educație sexuală, fie și-a unei

căcăcioase de unșpe... unsprezece ani, ajunsă mamă fără menstruație... Ce ziceam... Da! Despre Adam! Primul fătălu fără buric din populația lumii. Care s-a lăsat sedus de *Ispită*. Ființă ispita, Vasile, cu tine vorbesc, e violul autentic, întrebă o profesionistă, în ciuda tuturor speculațiilor de pe urma cărora o șleahă de avocați scârnavi și siniștri își clădesc firme, averi și relații. Ce mai încoace și încolo, Eva l-a regulat pe Adam și, la rându-le, urmașele ei cu buric, smulse, aiurea, din coasta lui, i-au violat cu mișcări și surșuri parșive, cu țate, brațe rotunde, coapse ospitaliere, poponețuri obraznice, i-au violat urmașii până la tine și mai departe. Asta-i adevărul! Pot depune mărturie în boxa oricărui tribunal lipsit de prejudecăți că am făcut ceea ce în mod firesc, aăă... Vreau să aflu cum poți împlini un destin, o vocație umană, adică să-l desăvârșești în abnegația lui, în testamentul lui necris, fără să ții cont de Biblie, cartea de căpătâi a lui Pepé, unde fratele își ucide fratele și fiul își fecundează mama... Chestie contemporană cu De-calogul intolerant și încrunat. Mă rog, cu câțiva ani mai încolo sau mai încoace?”

Un fulger, fraților! Care mă mai urmăreți. „Oho! O să plouă! Nu mai credeam că cerul ăsta o să se spărcaie vreodată cu altceva decât cu broaște.” „... Și cum îți ziceam...” „Lasă-mă!” „... Relațiile mele cu Pepé... Eram, va să zică, o bombă cu senzori fini, gata să explodeze la prima atingere emoțională. Ce-mi mai rămânea atunci de făcut? În ce mod îmi mai puteam exprima cu recunoștința față de el, care m-a readus la viață după o atât de amară experiență cu Mario? Decât să-i opresc ceasul în plin extaz? Clipă, rămâi, ești atât de frumoasă...” „Adică, cum?” „oh, nici n mă așteptam să înțelegi...”

Alt fulger perfect scanat pe pătura tuciuire a norilor burzuluiți, urmat de tunetul asurzitor care le acoperi vocile. Era, vă spun eu, comentatorul din *off*, ceva de mult, în țara asta stearpă dată de Dumnezeu și de alte puteri pământene, nu se mai petrecuse, încât, închipuți-vă, prea puțini inși din partea locului se mai uitau în sus cu nădejde. Se mulțumeau să injure natura calică și să-și potolească setea cu diverse băuturi contrafăcute, dar răcoritoare până una-alta.

„Vasile!” „Ce mai e?” „Ascultă-mă, că nu mai pot să tac. Într-una din serile noastre comune, când se simțea mai rău decât se simțise până atunci, mi-am dat seama că, reține, mă dorea mai mult decât se dorea pe sine însuși. În ciuda betșugurilor lui pe care, Vasile, cu tine vorbesc, cohorta de medici le socotea incompatibile cu orice apropiere... Cu ce, Dumnezeule? mă întrebam eu. Cu viața? Care viață? Fără speranțe împlinite, fără dorințe satisfăcute? Mai ales când te afli pe marginea abisului? *Lasă-mă să ning, lasă-mi cenușa să ningă alpin pe muntele tău venesian... Fii, rogu-te, mavrika seli - strălucirea mea în limba lui - reciful meu statornic în agitația mării nestăpânite... Fii cianura mea dulce-otrăvitoare... Șoapte, șoapte fierbinți, imploratoare și imperative... Și atunci, măi, băiete, mi-am priceput rostul. În termeni absolut stupizi ce-am făcut s-ar putea numi crimă cu premeditare. Bomba aia amorșată numită Solange, în ciuda tuturor interdicțiilor severe, a detonat în brațele lui. Bătrânul Pepé a încetat să mai existe nu înainte de a mă mai privi cu ochii larg deschiși, recunoscători și aprobatori. Este argumentul esențial care mă susține într-un proces de conștiință nedus la capăt nici până azi când am dat de tine. Singurul, repet, singurul meu mare păcat pe care nu mi-l pot ierta este că nu i-am putut răspunde la momentul potrivit cu un orgasm la fel de firesc și de unic precum i-a fost deznodământul. Ființă*

la urma urmei și moartea-i un fel de orgasm.”

Nu mai rețin a câta oară bietul Vasile încemeni de groază. „Adică I-ai...” „Adică I-am. M-am descărcat. Și acum hai acasă!”

Fundal deja cunoscut. Plafon coborât de nori doldora de fâgăduite adescori înșelătoare pe tărâmurile pe care-am poposit cu istoria asta care pare să nu se mai isprăvească. „Te-ai gândit tu vreodată la mulțimea falnică de bărbați ajunși bătrâni, singuri, neajutorați și complexați, bânțuți încă de gânduri secrete, de puberi recietați, care nu mai au nimic de pus în fața sorții neînduplecate decât amintirile, nostalgiile impotente? Puberi casați, înămoliți în iluzii perimate? Oxidați, ruginiți de zațul vârstei, stigmatizați pentru faptul că s-au născut prea devreme de către cei ce au încă prezentul asupra lor, umiliți de ceea ce văd fiind primprejur, pulpe, craci, decolteuri deochiate, poponețuri rotunjind aerul obedient, devenit brusc fierbinte? Câtă vreme, din nenorocire, lipsa de snagă nu aduce după sine și lipsa dorinței de-a fi ce-ai fost odată? Inocenți și brutali într-o lume care nu le mai aparține, supuși oricând, dacă nu stai cumiți în banca lor, oprobriului public? Morți, în cele din urmă, dar după un alt șir de regrete? Fiindcă, gândește-te cu neua aia a ta de creier... mai dă-mi puțin din poșirca aia... mersi... ce ziceam? Gândește-te cu mintea aia a ta odihnită la perspectiva cumplită de a fi dat afară pe ușa din dos. Și atunci, în toila frământărilor, am avut, întocmai fecioarelor de la Fatima, revelația faptului că până și unui condamnat nu i se refuză ultima țigară. Oprește-i timpul, Solange, mi-am poruncit, dar nu în pustiu de foc și de pucioasă al Armagedonului, ci în grădini înflorite unde, după spusele unora, nu există nici durere, nici înfrustare nici suspin. Fii o oază în deșertul uscăciunii lor! Fericeste-i pe cei destinați să piară tineri încă în sufletul lor, oferindu-le un ultim ospăț la iarbă verde. Cântă-le ultimul cântec de leagăn! Licheidează-i blând, dăruindu-le *extazul total*! Căci cu ce-ar fi mai potrivită, Vasile, cu tine vorbesc, m-ai îmbătat, nenorocitul, luntrea lui Charon, decât o femeie caldă și primitoare, ca o casă de adio, capabilă să-i împlinească o dorință rămasă vie încă de pe când făceați din puța ta prima mireasă? Te mai întreb o dată, nu-i nevoie să-mi răspunzi: există o altă cale prin care poți aduce lumină în amurgul unor bătrâni încă nevinedeați de nevoia de a fi măcar o dată, o singură dată ce-au fost cândva? Și cu ce-ai putea răsplăti, în cazul meu, o viață dedicată ție decât cu o îmbrățișare fatală? Nu speranța, dorința e aceea care moare ultima.

... De aici scânteia unui proiect fabulos, ceva în genul *Soluției finale*. Să deschidem un front, un ordin monahicesc al depravatelor civice. O *Armată a Salvării*, poftim, având ca protagoniste preotesele comunitare ale desfrâului mântuit prin harul milei creștine și distribuite după modele computerizate, variantă modernă a vechii condicute. *Societatea de bine-facere Amor-Thanatos*, cu servire la domiciliu, a văduvelor negre, cu un slogan de genul *Exterminare prin extaz*, nu știu, să mă mai gândesc... S-o clonăm pe Maica Tereza, dar în variante lumeste, cu răsplata pe loc, aici, și nu în ceruri. De ce, mă rog, cuvioasa Parascheva, nu și sfânta Solange, *cea-care-se-dăruie-dezinteresat*, întocmai lui Lazăr, ocroitorul leproșilor, al sfântului Partenie din Kampaskos, aplecat cu devoțiune asupra canceroșilor, sfântului Chiprian, vindecătorul de ciură și câți alții? Ai auzit, te întreb, vreodată, ai auzit măcar, în ignoranța ta, de vreo făptură canonizată pentru că și-a pus carnea zălog într-adins pe rugul păcatului pe drept ispășit? Mănată în abnegația, în devoțiunea ei de fecioară păgână, prin stabilimente, bordeluri, tracturiri, case de toleranță, lupanare, saloane, chipurile de masaj, sau șosele de centură? În numele unui alt soi de euharistic? „Aha!” „Taci și ascultă-mă! Să nu-mi pierd firul. Fiindcă, uite, te mai întreb: nu ți s-a acrit de griji filiale, de povara bătrânilor lăsați de izbeliște, bânțuți până la groapă, mă repet, ce să fac, m-ai îmbătat, nenorocitul, ăăă... Ce ziceam? Da, de bătrânii ăia bânțuți până la groapă de ceea ce li se pare a fi, după scrupulele și prejudecățile pudibonde ale momentului, o dorință pe cât de tardivă pe atât de obsedantă și insolentă. Fii atent

la ce gândește Solange! Vasile, cu tine vorbesc! Ceva mareț, fără precedent în analele planetei, dacă nu ținem cont, bineînțeles, de curvele din Delphi și de alaiurile dionisiace. Brațe anemice, cretoase, ochiri lubrice, de ce vinovate, libidouri stângaci mascate, edificii morale numai pe dinafară, și deodată Solange împrăștiind negurile. Femeia providențială urmată de divizii 'de luptătoare așijderea! Plăpândă, delicată ca o păpădie, dar destul de puternică să le fie ancoră de flori, tribunal iertător, reper sublim în praful abisului ce-i așteaptă; un amor fatal egal cu izbăvirea... Bașca, reține, foloasele societății: parali-tici, amnezici, nevrozați, decrepiți, atinși de demență senilă, cunoștințe intime cu Alzheimer sau Parkinson, homleși etcetera, eliberându-ne astfel de povara inutilității lor. Aplică-le, Solange, în loc să-i trimiți în pădure să-i hăcuiască ursul, magia carnală, o sărutare pătimașă, dacă nu se poate mai mult, ucigaș-răscolitoare în cenușa lor caldă încă... De-aici, pe cale de consecință, o viață mult mai lejeră pentru cei ce le supraviețuiesc amânând amăgitor buzele fierbinți ale unei morți cu părul blond și des, vorba poetului. Plus beneficii enorme în contul curent al liberei noastre democrații captive! Ne vom putea elibera în primul rând de gerontocrația autoritar-tirano-pedagogică dând-o pe seama alor noastre. Apoi: lipsiți prinvointă unanimă de predecesori nevolnici, nu vom mai avea prilejul de a lua act oriunde și oricând de evidența zădărniciii umane, a efortului îndreptat către nicăieri, irosit vasăzică fatalmente, cu aceeași eternă, tragică finalitate, ură sau uitare. Mai puțină înghesuială în spitale, în piețe, în autobuze, în gări și parcuri de cultură și odihnă. Vom fi, cei ce mai rămânem până una-alta, irresponsabili în fața versantului coborător, vioși și teferi, tineri, cu iluzia vieții veșnice, de vreme ce protagoniștii zilei de ieri au trecut, grație lui Solange, pragul uitării. Socotește numai cât va scădea procentul din PIB alocat pensiilor, asistenței sociale: medicamente compensate, cămine, aziluri, sanatorii, societăți filantropice prosperând fraudulos prin inventive șantaje umanitare, investiții amefitoare pentru creșterea speranței de viață a celor ce fac degeaba umbră pământului, laboratoare de geriatrică, viagra, elixire mincinoase... Pentru cine? Pentru cei altfel dispuși să-și încheie călătoria într-o poiană smălțată cu florile iubirii de pe urmă, amanații din considerente penibile umanitare. Cu o îmbrățișare peste drum de Cealaltă, cea de Dincolo. Cam astea ar fi fost dureroasele mele chibzuințe. Vasile, cu tine vorbesc, înaintea unui gest socotit de neghiobi *omor cu premeditare*, ignorându-mi se chinurile ce mi-au precedat gestul...

... Spune-mi, Vasile, cu tine vorbesc, doamne, pareă ești căzut din lună, chiar n-ai simțit niciodată nevoia să fii în altă parte decât unde ești? Să trăiești viața altuia? „Păi, cu de-abia trag de-a mea... Nici...” „Taci, te rog! Nu m-ai înțeles! (O altă bubuitură prelungă, cerească, smulsă din niște nori negri, tălăzuitori, cu ugerile pline.)” O altă viață pe care o invidiezi și care, dând tu buzna-n ea, te face să pricepi că aia dinainte era mai dulce sau cel puțin mai...? „O să plouă!” „Slavă Domnului că zici și tu ceva coerent! Vai, ce păcat că s-a sfârșit! Vreau să-ți mai spun că din atâtea porturi prin care-am trecut, numai unul mi-a rămas în suflet, tocmai ăla pe care nu l-am văzut niciodată aievea. Unul din copilărie despre care am citit că rămânea încă multe zile învăluit în miros de mere chiar și după ce corăbiile încărcate cu fructe se duceau, se duceau...” „Aha!”

Și atunci, domnilor, chiar dacă unii dintre dumneavoastră ajunși la rândurile de față vor cărți sau chiar mai mult, socotind chestia un artificiu ieftin, o speculație cu gratuită trimitere, în rodnicie, fertilitate sau ceva de genul ăsta, au intrat în sarcină, la comenzi divine, străine așadar de autoritatea autorului, tulumbele cerului. O ploaie îndesată, binecuvântată, o răpăială înviorând trupuri și holde. Mai aveau puțin până la mal, slavă Domnului, gheizere minuscule, infinite, ciupeau oglinda apei. Părul ei, lipit de tample ca o cască roșcat-cafenie, o făcea nepământeană, adăpostind-o sub un nimb de lumină, iar ochii, adânciți în orbite de statură greacă, vie,

ca niște peșteri cu fâgăduite, încă tănuite comori... Dar mai ales trupul, oameni buni ce să mai zic, amforă de Corint, să ne amintim, de la Solomon cetire, o puteți îngâna psalmodic-licențios: *Sunt neagră, dar sunt frumoasă, fiice ale Ierusalimului, cum sunt curturile Chedarului și cum sunt covoarele lui Solomon*... „Vasile! Vasile, unde te uiți? Cu tine vorbesc! Spune-mi, sunt o criminală frumoasă?” „Arăți ca o paparudă beată, n-ai fost în barca mea, e clar? Ți-a căzut toată tencuiala. Mai bine arată nevastă-mea”, mințea Vasile printre fericitele averse, sărind greoi pe cheu ca să lege barca de una din bintele ieșite-n cale. „Numai că, uite, nu știu de unde să te iau. Poate doar...” „Taci! Am vorbit eu destul și pentru tine. Și scoate-mă din lada asta nenorocită și putredă și zgâlțâită, că-mi vine să vărs. Citește orice carte cu femei sau uită-te la telenovele și-ai să mă găsești acolo.”

Vasile o sălta de subsori pentru a o depune tot acolo de unde o luase cu aproape o zi lumină înainte. Părea imponderabilă, aeriană, ca și cum ar fi fost desprinsă dintr-un vis cu RTV (rachiu de vin, n.n.), el, Vasile trăind un sentiment confuz, cum că pierduse ceea ce nu câștigase și nici măcar nu visase să câștige vreodată. „Și chiar I-ai... cu mâinile astea ale dumitale?” „Oh, Doamne, ce bine că mi-ai dat să întâlnesc un rob al tău ascultător și stupid! Și doar ți-am spus că nu cu mâinile, ci cu brațele astea ale mele calde și catifelte.” Apoi, privind în jur și mai departe, spre orizontul ud și împăclit: „Oricum, mersi! A fost, cum să zic, ca un *bas jumping*. Ca o săritură cu parașuta într-o prăpastie albastră. Deși cu mult mai multe foloase. Sunt alta decât cea care-a venit. O să-mi fie dor de *aha*-ul tău care, de-acum înainte, îți promit că va fi și al meu, bineînțeles, când voi găsi eu de cuvânt...”

cerneală proaspătă

Sub răpăiala ploii, pietrele încinse ale cheului scoteau aburi fierbinți. „Nu vîi la baracă să te zvinți nițel? Că ești ciuciuete...” „O, nu, mersi, am încă destulă căldură-n mine să evapor excedentul. Zi-mi pentru ultima oară cât îți datorez pentru ziua asta a ta pierdută...” „N-ai dumneata bani să-mi dai pentru cât m-ai sleit.” „Atunci, lasă-mă să-ți dau un pupic apăsut cu speranța sinceră de a nu-ți fi ultimul din viață pe care, tot sincer, n-aș vrea să ți-l ofer vreodată...” (Ansamblul ei îmbătat-carnal, altfel cum să zic pentru a o invoca pentru ultima oară pe Solange, formidabila noastră înșoțitoare de-a lungul atâtor peripeții, în modul în care-i umple cu prisosință, oho, brațele Ciontului?)

Și gata! Se întâmpla ca norii, sânguincioși încă, revărsându-se deasupra creștetului lor, să dezvelească amurgul spectral al zilei răsuflată în a căruia scelipire agonică se desenau profiluri de ziduri categoric mucedde. (Asta v-o spun eu, că locuiesc în vecinătate, minaretul stingher al geamiei Hünkar scânteierea hieratică, dacă vreți, a crucii de pe acoperișul bisericii Metamorphosis, crenelurile false, cu aparente de fortăreață, ale castelului Șuflu, toate astea într-o aparență de neclintire, zic tot eu, absolut semnificative.)

... Și acum haideți să ne întorcem la Vasile, omul nostru, nu-i așa, în acest sfârșit de penultim capitol. Ce-mi făcea, așadar, Vasile? Ud până la piele, dambلاغit fizic și psihic după atâtea tevatură, sictirit până peste poate? Ei bine, îi urmărea încordat silueta neagră, suplă, ușor elătinată, cu flexiuni de antilopă depășind - la un moment dat pareă se adăpostise sub o umbrelă, o fi fost a ei, o fi împrumutat-o de la careva - depășind, zic, vechea cazemată cu vechile, înduioșătoarele ei aspirații de sentinela la fruntariile țării, niciodată luată în serios, cel mult ocolită, ăăă... cazemata aia năpădită de buruiceni înalte, lacome, cutezătoare. Până unde se pierdu definitiv - vorbese de Solange - în spatele unei construcții abandonate deasupra căreia trona monumental piciorul de cocostăre al unei macarale autoportante.

vladimir tismăneanu:

Incoerențele secolului XX

Daniel D. Marin: Stimată domnule Vladimir Tismăneanu, ne revedem, iată, la 10 zile de la prima noastră întâlnire, timp în care ați susținut diverse conferințe prin țară, iar cartea dumneavoastră *Stalinism pentru eternitate* a fost cea mai vândută carte la Târgul *Bookarest*. Dacă v-aș provoca să discutăm de această dată nu despre cărți, ci despre incoerența secolului XX, cu ce ați prefera să începem?

Vladimir Tismăneanu: V-aș întreba cu ce înțelegeți prin coerența unui secol; a fost mai fragmentat decât secolul XIX, a fost mai tensionat - dumneavoastră veniți din fizică, eu vin din filosofie politică -, a fost mai haotic, să spunem, sau poate a fost doar mai complex?

D.D.M.: A fost mai plin de evenimente cu o finalitate cumva neașteptată...

V.T.: Da, dacă gândim istoria în termeni finaliști sau gândim istoria în termeni teleologici - credem că există un determinism în istorie, un determinism ascuns în istorie și pe care într-un fel sau altul oamenii pot ajunge să-l cunoască, și care vine din plan divin sau din ceea ce Marx numea rezultanta unui paralelogram de forțe - întotdeauna toți au un scop în ceea ce fac și în final ceea ce iese este diferit de ceea ce și-au dorit actorii propriu-ziși. Cred că din acest punct de vedere a fost un secol - nu întâmplător am folosit termenul de haos, care este de fapt o denumire greșită pentru complexitate - extrem de violent, un secol al unor forme de genocid pe care umanitatea nu le-a cunoscut înainte, fără ca prin aceasta să diminueze semnificația altor erori care au avut loc în secolele anterioare (scriu acum o carte despre comunism și fascism și, ca atare, trebuie să discut aceste chestiuni). În acest sens, atrocitățile de masă ale secolului XX au fost diferite de cele anterioare. În primul rând, a apărut ca instituție pusă la punct, ca instituție organizată metodic ceea ce un istoric american numea odată „rușinea absolută a secolului XX”, care a fost instituția lagărului de concentrare. N-a existat, sub forma pe care am cunoscut-o în secolul XX, proiectul acesta de lichidare a demnității umane și, în condițiile naziste și ale gulagului stalinist, de distrugere fizică a ființelor umane numai pentru că se întâmplau să se fi născut într-o zonă etnică diferită, definită de naziști drept biologică, în chip aberant după părerea mea, sau definită de staliști, de comuniști, nu numai de staliști, și de leniniști ca fiind periculoasă din punct de vedere social. Lucrul acesta este legat de faptul că secolul XX a fost un secol al ideologiilor, ideologiilor care se voiau foarte coerente; de fapt, aici e ridicolul: secolul pe care dumneavoastră îl numiți „incoerent” a devenit incoerent grație acestor proiecte, aparent impecabil construite, de reorganizare a comunităților umane în funcție de pure comandamente utopic-ideologice.

D.D.M.: Utopii... de-a dreptul inedite.

V.T.: Utopii care aveau la bază instrumente pe care nu le cunoscuse istoria până atunci. Am spus în câteva din prelegerile mele: instrumentul cel mai important în cazul bolșevismului a fost instrumentul partidului unic. Mă întreba cineva, recent, ce s-a întâmplat cu Partidul Liberal din România în perioada comunismului. Am răspuns: „cum adică ce s-a întâmplat? A dispărut!”. A fost distrus, nu a dispărut prin decizie personală, ci

prin activitate polițienească precisă a sistemului comunist, la fel cum s-a întâmplat și cu partidele din Germania nazistă. Ceea ce au în comun cele două sisteme este clar instituția partidului unic. Nu există partide politice în Germania, cu excepția Partidului Național Socialist al Muncitorilor din Germania - și ar trebui și asta analizat mai atent, căci există o semnificație în numele unui partid - după cum în Rusia lui Stalin sau în Rusia lui Lenin, o dată cu lichidarea și a socialist-revoluționarilor Partidului Social Revoluționar de stânga și cu persecuția sălbatică a menșevicilor, nu mai există alte partide până în 1991 practic, când dispare Uniunea Sovietică; apar alte forme de organizare în perioada lui Gorbaciov, forurile de susținere a Perestroikăi, dar partidele politice în sensul real al cuvântului n-au existat, și plătim și astăzi prețul pentru absența unor tradiții de partide. S-au reluat în țările post-comuniste tradițiile vechilor partide, dar după ce una sau două generații au fost anihilate. Deci ideologie și partid, plus propagandă și poliție secretă sunt termenii cheie pentru interpretarea acestor experimente, utopice, dacă vreți, dar nu vreau să dau un nume rău utopiei în genere, nu putem trăi fără utopie, utopia este parte a proiectului uman de autodepășire, problema este ca această autodepășire să nu devină un scop în sine și, mai ales, să nu fie impusă pe cale politică sau polițienească.

D.D.M.: Cum apreciați șansele noastre de a fi fost prezenți în actualitate?

V.T.: România este plasată într-adevăr - reiau titlul unei cărți relativ faimoase - „la răscruce de imperii”, și cultural, politic și chiar economic, s-a întâlnit, evident, cu tragediile acestui secol. Într-un fel, după primul Război Mondial, situația României a fost mai degrabă una norocoasă, eu așa o văd: reîntregirea țării, un sistem constituțional democratic, care în mod cert nu era perfect, dar există oare unul perfect?, partide politice cu programe și cu ideologii relativ stabile și previzibile - ori asta este definiția unei democrații funcționale; era o democrație constituțională în care, într-adevăr, cele două extreme erau considerate ca atare, inamice ale statului de drept. Și toamă de aceea, și Partidul Comunist din România, și mișcarea legionară au fost țintele unor politici de autoapărare a democrației constituționale române. Adeseori, ni se spune, mă rog, că a existat o mișcare fascistă foarte puternică în România, și lucrul este incontestabil, a fost ca influență și ca număr a treia mișcare fascistă din Europa (nazismul, fascismul italian, legionarismul). Pe de altă parte, spun mereu, faptul că patru foști sau încă prim-miniștri au fost lichidați arată și faptul că democrația română, aflată sub atac, se și apăra, pentru că e semnul terorii, dar este și semnul rezistenței a ceea ce s-a numit „democrația liberală”. De ce-au fost uciși acești prim-miniștri?! Toamă pentru că au dus lupta împotriva pericolului de extremă dreaptă. La stânga erau comuniști, care au fost, evident, mult mai slabi, comuniștii și-au bătut singuri cuie în talpă, ca să mă exprim nepolitologic sau, mai politologic, și-au diminuat legitimitatea istorică, prin faptul că au susținut un proiect de dezmembrare a statului național românesc, sprijinind revendicările sovietice asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Șansele comuniștilor de a fi recunoscuți ca partid național erau foarte mici.

Recunoscând linia Internaționalei comuniste asupra frontierelor României și în general asupra rezultatelor primului Război Mondial și a conferințelor de pace de la Versailles și Trianon, comuniștii practic cereau dezintegrarea statului românesc. Trebuia să iubești foarte mult Uniunea Sovietică în momentul respectiv pentru a intra în Partidul Comunist, pentru că trebuia să închezi ochii la lucruri care erau flagrant anti-naționale. Desigur, mă întreba cineva: „au fost muncitori în Partidul Comunist?”. Sigur că au fost muncitori în Partidul Comunist, nu știu care a fost procentul, n-am analizat dintre cei faimoși 1000 de membri ai Partidului Comunist interbelic câți erau muncitori, dar știu în mod cert că, de pildă, Gheorghiu-Dej era muncitor, că Gheorghe Apostol era muncitor ș.a.m.d. Primul secretar general al partidului era în felul său muncitor ș.a.m.d. N-am deloc această mistică a proletariatului, și nu știu dacă trebuie să avem în vedere neapărat numărul de muncitori, partidul nu trebuia să fie neapărat format din muncitori, ideologia era să vorbească în numele clasei muncitoare, era ceea ce s-a numit cândva un substituționism.

D.D.M.: Care a fost măsura firescului în România ultimei jumătăți de secol sau, și mai precis, în acea perioadă în care încă nu reușeați să treceți o anumită parte a graniței?

V.T.: Să nu-ți pierzi mințile! - ar fi cel mai simplu lucru din lume de răspuns. În al doilea rând, non-comunismul era o figură îndepărtată. Eu sunt născut în 1951 și am plecat în 1981, deci 30 de ani din viață i-am petrecut aici și n-am fost niciodată în Occident, am fost în alte țări, în Est, și nici acolo prea des. Am încercat timp de trei ani să merg în ceea ce s-a numit Republica Democrată Germană, să-mi vizitez niște prieteni foarte buni, dar și acolo mi s-a refuzat pașaportul. Pentru cine va citi acest interviu e de spus că până în 1989 noi nu deținem pașapoarte asupra noastră. La fiecare călătorie în străinătate trebuia să facem cerere la secția de Miliție și prin secția de Miliție primeam, după un număr de luni, răspunsul dacă s-a aprobat sau nu pașaportul, iar dacă primeai răspunsul „da” te duceai pe strada Iorga, la direcția pașapoartelor și-ți ridicai pașaportul, dar cel mai des primeai „nu”, fără să-ți se dea nici cea mai mică explicație. O dată am mers și într-o audiență și mi s-a spus ironic, era celebrul răspuns: „da”, ce-ați terminat de vizitat frumusețile patriei?!”. Asta era problema! Și am spus: „Da!”. Ei știau că noi știm, noi știam că ei știu, deci jocul era așa cum era. Iată, și asta făcea parte din firescul situației respective. Apropo, am văzut, la „Polirom”, au apărut „Memoriile Nadejdei Mandelstam”, văduva marelui poet, Osip Mandelstam, ucis, mă rog, deportat într-un lagăr de concentrare stalinist și, din câte știu în minte, ucis în acel lagăr, în orice caz a murit în acel lagăr. Cartea se cheamă, în ediția engleză, „Hope Against Hope”. Acum trebuie să spun că „nadejda” în rusească înseamnă „speranță”, cum se spune în românește mai tradițional, „nădejde”, și titlul „Hope against Hope” este „A spera cu disperare” sau „A spera împotriva speranței”, dar asta-i o traducere foarte literară, și eu pășesc din nou ca și cu „Stalinismul pentru eternitate” - mă întreabă toți „cum ai tradus așa și nu așa”. Deci, încercăm să sperăm. Mai există o carte a unei bune prietene a mele, scriitoare din Croația, și care exact despre firesc este, păcat că n-a fost tradusă încă în românește. Ea se numește Slavenka Drakulic. Titlul în engleză este „How We Survived Communism and even Laught” (cum am supraviețuit comunismului, ba chiar am și râs) și cartea este despre o țară unde lucrurile n-au fost așa de rele ca în România, Iugoslavia. Dar și-n Iugoslavia era mizerie, și-n Iugoslavia era duplicitate, și-n Iugoslavia era lașitate. Firescul pentru mine unul cel puțin a fost așa cum îmi spun foștii colegi, prieteni și așa cum își amintesc mulți din cum eram acum douăzeci și mai bine de ani, când scria dizidentul și apoi, mă rog, diplomatul român Mihai Botez, de la a cărui moarte se împlinesc în vara aceasta 10 ani, și care venea, ca și dumneavoastră, din zona științelor

exacte, era matematician; scriind odată un eseu-recenzie la o carte a mea - el preda aplicații ale matematicii în științele sociale și am făcut un curs cu el la Filosofie-Sociologie - spunea "mi-l amintesc pe Vladimir Tismăneanu în facultate ca lider necontestat al unei studențimi vag neliniștite". Nu știu cât eram de lider, dar am avut câțiva prieteni foarte buni în facultate, ei și după aceea am scris în paginile presei culturale, mai cu seamă în revista "Amfiteatru" în cadrul unei rubrici - o povestește Sorin Antohi, o povestesc și alții. Cineva îmi amintea recent despre un articol pe care l-am scris în momentul când apăruseră noii filosofi în Franța, André Glucksmann, Bernard-Henri Levy și toate figurile acestea celebre astăzi. Au fost înjurăți îngrozitor prin toate revistele din țară, adică era ca o linie, pentru că ei erau primii care vorbeau despre responsabilitatea lui Marx pentru ororile secolului XX, deci atacau ceea ce în Franța fusese considerat inatacabil. Asta a fost efectul publicării în Franța a "Arhipelagului gulag" de Soljenișin, extraordinar efect, în nici o altă țară din Europa și nici în SUA nu a fost un asemenea șoc. Plus că intelectualii francezi erau atât de marxizați, ori deodată vin cele trei volume ale "Arhipelagului gulag", și se vede la ce a dus proiectul utopic marxist, egalitarismul comunitar, utopia societății fără clase și toate celelalte vise profetice să le spunem, radical profetice. Și am scris un articol în "Amfiteatru" - care era publicată de Uniunea Asociației Studenților Comuniști din România, cum se numea pe vremea aceea, dar în care să nu uităm că s-a publicat și Blandiana poemele în 1988, despre ororile perioadei comuniste, unul din poeme e de altfel citat în cartea mea, "Stalinism pentru eternitate" - am scris un articol despre noii filosofi francezi, care era exact opusul la ceea ce se spunea în zona oficială. Deci îmi păstram firescul scriind fără să mă gândesc ce o să spună cenzura, ce o să spună unul sau altul. Eram și un fel de rara avis în zonă, pentru că mă ocupam de filosofie neo-marxistă. Partidul simțea că de fapt pericolul poate fi acolo mai mult decât în alte zone, și la un moment dat țin minte că redactorul-șef al revistei, care era și redactor-șef la "Viața studențească", se numea Stelian Moțiu, un om la care eu am ținut foarte mult, a fost chemat la telefon de secția presă a Comitetului Central, după ce publicasem nu știu dacă acest articol sau altul, și i-au atras atenția dacă își dă seama ce face, ce tip de discurs, nu spuneau ei discurs, ce tip de analiză promovează. Eu n-am fost niciodată angajat nici la UASCR, nici la CC al UTC, la nimic de acest gen, deși în campaniile de dezinformare ulterioare, când vorbeam la "Europa liberă", a venit scrisori în care s-a mers până acolo încât s-a spus că am fost secretarul personal sau speech-writer-ul lui Nicu Ceaușescu. Unu - dacă aș fi fost, ar fi ținut speech-uri mai bune; în al doilea rând, n-a avut din câte știu eu speech-writer, erau niște băieți de la UTC care scriau niște discursuri; și în al treilea rând, n-am avut niciodată nici statutul de secretar. Am fost coleg de școală cu Nicu Ceaușescu, dar au mai fost și alți 70-80, nu se pune problema. Dar era o încercare evident de compromitere când vorbeam la Europa liberă. Spuneam de "Viața studențească" și "Amfiteatru", și să vă dau câteva nume care-mi vin totalmente spontan în memorie - și am fost foarte impresionat să o întâlnesc la târgul de carte pe cea care a fost soția lui Stelian Moțiu, mă rog, între timp ea s-a recăsătorit, trăiește în SUA, era în vizită la familie și ne-am amintit de momentele respective - să vă dau așadar câteva nume ca să vă dați seama ce a însemnat această echipă de la "Viața studențească" prin perioada, nu știu, să ne gândim, '75-'76-'77, când ne mai întâlneam, mergeam unii dintre noi la Stelian Moțiu acasă: Cornel Nistorescu, Sorin Roșca Stănescu, Dan Pavel, Ioan T. Morar, la un moment dat Tudor Octavian, Ion Cristoiu. De altfel, Ion Cristoiu m-a debutat, mereu amintesc, mai ales când mă critică în presă; a venit la Facultatea de Filosofie, a vorbit cu domnul profesor Vlăduțescu, care era, dacă nu mă înșel, prodecen, și am fost vreo doi-trei care am fost recomandați să scriem la "Viața studențească". Din momentul acela, Ion Cristoiu mi-a dat rubrică și pe urmă am ajuns să lucrez cu

Stelian Moțiu. Și dacă mă gândesc, mai erau multe alte nume, care au contat și contează în presa actuală din România, unele sunt figurile centrale ale presei actuale din România.

D.D.M.: Se știe că revistele studențești, și "Opinia studențească", și "Viața studențească", și "Forum studențesc", publicau, își permiteau acest lux de a publica texte unorii chiar foarte incomode...

V.T.: Și aici gândește-te că era punctul central. Am fost, de pildă, acum la Iași să fac lansarea "Stalinismului...", și a vorbit la una din lansări, la Centrul Cultural German, a luat cuvântul, printre alții, și profesorul Andrei Corbea-Hoisie, care este unul din principalii, dacă nu cel mai important germanist din România, recent numit ambasador al României în Austria, și care își amintea exact de această perioadă când venea la București de la Iași și mergea direct la "Amfiteatru". Să nu-i uit de fapt pe doi dintre prietenii mei foarte buni, unul e regretatul Radu G. Teșosu, și celălalt Ioan Budeua, actualmente, dacă nu mă înșel, redactor-șef adjunct la "Cuvântul". L-am uitat pe Traian Ungureanu, deci priviți lista de oameni... Eu nu m-am suprapus cu Traian, dar primul telefon pe care l-am primit după prăbușirea comunismului a fost de la Traian Ungureanu, era la BBC, fusese la București, mi-a spus "te așteaptă băieții"... După ce am plecat eu, au colaborat mult acolo și Călin Anastasiu, și Mihai Milea, Radu Ioanid, care lucrează acum la Muzeul Holocaustului, Alin Teodorescu, deci e interesant de făcut o analiză a acestor reviste, cine, ce, cum scria. Unii "supraviețuiau" și n-aveau altă soluție, lucrau acolo, n-aveau altă soluție decât din când în când să scrie și articole pe linia partidului. Am fost unul dintre norocoșii căruii îi spuneau unii că e protejatul lui Moțiu, și într-un fel am fost, și cred că unii nu mi-au și iertat-o, chiar dintre băieții de acolo, întrucât ei trebuiau, într-adevăr, să scrie reportaje din cantină, și eu scriam despre noii filosofi francezi - ei erau angajați, eu nu eram angajat, deci eu îmi puteam permite să scriu despre ce aveam chef. Și îmi amintesc că am venit în țară în 1999, împreună cu prietenul meu Dorin Tudoran: Stelian Moțiu ne-a așteptat la aeroport, era redactor-șef adjunct la "Libertatea" și a scris un text foarte frumos de bun venit, care a apărut în "Libertatea", și mi-a povestit după aceea că a primit telefon de la cabinetul primului ministru din epocă, Petre Roman, pe care-l știam de altfel, și care a întrebat de ce ziarul "Libertatea" pe prima pagină urează bun venit, ce-s metodele acestea. Și Stelian Moțiu a răspuns, foarte politicos, că din câte știa el, secția presă a Comitetului Central fusese desființată. Să nu uit, după publicarea poemelor Anei Blandiana, "Motanul arpagic" și celelalte care au circulat în epocă, în "Amfiteatru", Stelian Moțiu a fost seos din redacție și a lucrat ca simplu redactor la "Informația Bucureștiiului" și avea să seoață primul număr liber al ziarului "Libertatea", el și-a asumat acest lucru chiar în după-amiaza zilei de 22 decembrie, ceea ce a fost un gest de curaj care nu s-a întâmplat pe la alte ziare. Un alt ziar, de pildă, care a apărut tot atunci, se numea "Scânteia poporului"; nu prea se mai ține minte acest lucru, vreo două zile "Scânteia" a devenit "Scânteia poporului" și în a

treia zi a devenit "Adevărul". Eu aveam abonament la Institutul în care lucram, la Philadelphia, aveam abonament la "Scânteia" și a continuat să ne vină, adică n-a trebuit să facem nici un fel de efort, până la 22 decembrie - "Scânteia", două zile după aia - "Scânteia poporului" și pe urmă am primit un an de zile "Adevărul", că aveam abonament pe doi ani la "Scânteia". Nici măcar n-a făcut cineva un efort să spună că nu e o legătură între ele.

D.D.M.: Iată așadar și o coerență... Cu toate acestea, în '89 se produce, măcar aparent, celebra ruptură: știm către ce să tindem (către ce altceva dacă nu democrație și piață liberă) și punem mecanismele în mișcare; acum discutabile ar fi multe lucruri: selecția (părerea mea fiind că am fost și suntem foarte puțin selectivi, neelegant de puțin, și am în vedere nu doar adoptarea în spațiul public, dar și în privat), implementarea, discuția prealabilă implementării, negocierea etc, etc. Determinantă pentru stabilirea direcției - o pătură extrem de subțire ce a avut acces, și nici măcar plenar, la ceea ce înseamnă ideea europeană, clasa politică așadar. Cât de mult a fost marcată această clasă politică de reflexe, cât de proiectul în sine și, în fine, pe ce coerență nouă s-a mulat noțiunea de "bine comun" în perioada imediat următoare revoluției?

V.T.: Se vede că ați vorbit cu domnul Șora! L-am vizitat pe domnul Șora chiar în prima vizită pe care am făcut-o în țară, în februarie '90, și țin minte că am scris un articol la revista "The New Republic", unul dintre cele mai influente săptămânale americane, unde îl citam pe remarcabilul gânditor care este Mihai Șora, la care eu țin foarte, foarte mult, și uman, și intelectual, și care spunea: "ce lipsește la noi este o noțiune comună despre binele public". Mi-a rămas această frază, și cred că au mai trecut 15 ani și mi-e teamă că n-am înaintat prea mult. Am observat asta și din propria mea experiență, anul trecut: orice proiect intelectual este discutabil, e discutabil dacă faci o

convorbiri incomode

carte de dialog cu Iliescu, e discutabil dacă e bine sau e rău, dar nu cred că este discutabil sau drept să pui sub semnul întrebării caracterul unui om, sau să pornești un atac în care radiezi 15 ani sau 25 de ani din viața unui om pentru că ceva ți se pare ție la un moment dat inconvenabil sau dezagreabil. Lipsește astăzi ideea unei civilizații în viața publică. În viața mea nu mi-a venit să înjur pe cineva, și nu mi-l pot închipui pe domnul Șora făcând acest gen de lucru, sau nu mi-l pot închipui pe domnul Paleologu adoptând această politică a insultei, care este profund ruinătoare pentru un proiect democratic. Clasa politică este încă într-o fază formativă. Sigur că a apărut o nouă generație. Cel mai grav lucru era că în '90-'91 mi-era foarte ușor să fac analize hai să le numim psiho-biografice ale noii elite, în momentul de față fără ajutorul unor tineri cercetători n-aș mai putea-o face, ar trebui să vin să stau aici șase luni. Deci s-a produs o regenerare sau o schimbare a clasei politice: clasa politică include însă nu numai vizibilul, ci și ceea ce aș numi registrul mai puțin vizibil, în care România, din rațiuni mai mult sau mai puțin explicabile, continuă să creeze stări de anxietate și de revoltă. Stau de vorbă o mulți dintre prietenii mei și mereu apare problema rolului serviciilor secrete. Eu nu cred că în Polonia mai este atât de importantă chestiunea rolului serviciilor secrete. Or aici este într-adevăr o culpă, cred eu, serioasă și greu de tăgăduit a primei administrații Iliescu (anii '90-'96), din păcate perioada lui Emil Constantinescu și în mod cert a lui "al doilea" Iliescu, când s-au produs anumite schimbări în zona serviciilor secrete, dar nu din cauză de entuziasm al schimbării în cazul lui Iliescu sau Năstase, ci mai degrabă pentru că România se apropia de intrarea în NATO

(continuare în pagina 14)

și, mă rog, au trebuit să raporteze niște lucruri. Or, și în domeniul serviciilor secrete, și în domeniul acestei noi nomenclaturi economice care a apărut sunt prea multe elemente care nu pot fi descrise din punctul meu de vedere, care sper în viitorul democrației liberale pe aceste meleaguri, pot fi descrise doar ca îngrijorătoare.

D.D.M.: Să ne întoarcem puțin la acea sincronicitate teribilă: momentul '89 în Europa Centrală și de Est. În România care au fost premisele/semnalele care o anticipau, într-un sens larg desigur, altminteri poate că nici cei mai entuziaști sociologi n-ar fi prezis în detaliu...

V.T.: Nu, nu, ba chiar aș spune că în România erau destul de clare, România se mula pe sindromul general revoluționar din Europa de Est. Aici l-aș cita pe un revoluționar celebru, care știa câte ceva despre revoluții. Mă refer la Lenin; el definea situația revoluționară ca fiind "acea situație în care guvernarea nu mai pot governa după vechile metode, iar guvernarea nu le mai acceptă". Din acest punct de vedere, nu trebuia să faci eforturi supraomenești ca să vezi că ansamblul Europei de Est în perioada după Brejnev, și cu schimbările care începeau în URSS, mergea într-o direcție care putea să fie a prăbușirii sistemice. După '87 lucrurile devin și mai limpezi, iar în România ne amintim obstința lui Ceaușescu de a se opune oricărui

că citez din cartea dumneavoastră, "Revoluțiile din 1989. Între trecut și viitor", apărută la "Polirom" la 10 ani de la Revoluție. Între ce alternative s-a optat în '89-'90?

V.T.: În primul rând putea să fie o continuitate reformată a sistemului comunist, care să mai dureze încă 10-15 ani și care ar fi avut în Europa de Est regimuri favorabile Uniunii Sovietice, pluraliste, dar nu neapărat s-ar fi ajuns la lichidarea Pactului de la Varsovia; a trebuit să se prăbușească URSS-ul sau să ajungă în faza de prăbușire pentru ca aceste lucruri să se întâmple. Puteau să apară, ca altă alternativă, regimuri militarist-naționaliste; fosta Iugoslavie ne spune destul de mult pe această temă. Eu, de pildă, dacă vă uitați în cartea mea - fiindcă citați din cărțile anterioare - "Fantasmele sălării", în '95-'96, și chiar în perioada '97, deși nu mai era la putere, îl vedeam pe Ion Iliescu mergând în direcția Miloșevici în multe privințe. În cartea mea de dialoguri cu domnul Iliescu, la un moment dat îi reamintesc discursul pe care-l ține în 1996, la Alba Iulia, în care spune că dacă câștigă Convenția Democrată există riscul dezmembrării teritoriale a României. E adevărat, mi se pare că a mers un pic prea departe. Deci putea să fie populismul naționalist, puteam să ne trezim - să nu uităm că la alegerile din 2000 mulți dintre noi, inclusiv subsemnatul, am semnat un apel pentru alegerea lui Ion Iliescu împotriva lui Vadim Tudor, deci puteam să ne trezim cu hai să-l numim autoritarismul naționalist, autoritarism neo-comunist, puteam să ne trezim cu populism demagogic de orientare fascizantă. Miracolul revoluțiilor din '89, miracolul de care nu conțeneșcă să mă mir este că în fond în 15 ani aceste regimuri, care erau în țări cu tradiții democratice mai mult sau mai puțin consolidate, au rezultat în societăți democratice. În unele, mai consolidate, în altele, mai puțin consolidate, dar, cu excepția fostei Iugoslavii și a primilor 3-4 ani de tranziție românească, poate în Albania să semene un pic, au fost în general tranziții relativ calme. Turbulența pe care unii dintre noi o așteptam, cu fiori pe șira spinării, nu s-a produs. Deci au fost mai multe posibilități; din aceste posibilități, iată, din motive în care factorul internațional nu e neglijabil, adică extinderea NATO, extinderea UE, care nu păreau foarte fezabile și previzibile în '91-'92, au schimbat într-un fel direcția de acțiune a factorilor politici. Cineva spunea "Ion Iliescu e ca și cum este programat să vorbească în termeni pro-occidentali și de câte ori iese din această programare reapar la suprafață faimoasele referințe anti-capitaliste: tovarășul Năstase ș.a.m.d.". Eu spun altceva: pe mine nu mă interesează ce este x în realitate, ci mă interesează cum acționează el în parametrii dați ai epocii. Și atunci, faptul că el acționează ca și cum ar crede în valorile democratice la un moment dat duce la practici democratice. Și aici a fost diagnosticul meu diferit de al multora dintre prietenii mei, când, deși apăruseră partidele democratice, societatea civilă și starea de nemulțumire a populației - era mai mult decât palpabilă anul trecut - mulți au spus: ne îndreptăm spre dictatura partidului-stat. Am spus: se poate, dar, exact ce ați citat mai devreme, e mai mult decât o alternativă, și am susținut acest punct de vedere. Mi s-a spus că greșesc. Alegerile din noiembrie-decembrie au dovedit că n-am greșit. Am scris în 2003, "în România epoca autoritarismului monolitic s-a încheiat", am spus anul trecut, în martie, acest lucru, și mi s-a spus că sufăr de orbire, că nu înțeleg ce se întâmplă. Când a venit la Washington, acum o lună și jumate, domnul Băsescu, vorbind la Council of Foreign Relations, a spus că în România ne aflăm în faza consolidării democratice. Deci se pare că nu am nici o divergență cu domnul Traian Băsescu. Pe această temă sau pe multe alte teme în genere gândim în termeni foarte apropiați.

D.D.M.: Unde erați acum fix 15 ani?

V.T.: Față de mulți care m-au criticat anul trecut, și care probabil că umblau - nu e vina lor, e biologic, situația e biologică - în pantaloni scurți pe 13 iunie 1990, eu eram în curtea Grupului pentru Dialog Social când au venit mineri.

D.D.M.: Și cum i-ați "întâmpinat"?

V.T.: Am vrut să sar peste gard! Când i-am

văzut cu răngile și cu lanțurile, am vrut să sar. S-a dus Gabriel Andreescu și le-a spus: "Sunt Gabriel Andreescu, am fost în greva foamei, am fost în închisoare sub Ceaușescu". Eu am vrut să sar peste gard, am spus: sunt fiare sălbatice, hai să sărim peste gard; era și Dan Petre, băiatul doamnei Zoe Petre, era și o doamnă de la ambasada americană, eu cu pașaport american... Ei mi-au spus: nu, că e ca și cu câinii turbați, dacă te văd sărind peste gard, mai rău vin după tine, deci stai cuminte aici. Asta a fost relația mea cu minerii! Și am scris texte foarte, foarte dure, și cred că este impardonabil ce s-a petrecut în momentul respectiv și nu știu ce o să se întâmple în continuare cu Iliescu și cu cei care au fost implicați, eu nu sunt justiție, eu sunt politolog, îmi scriu poziția pe care o am, dar în cartea de convorbiri pe care am făcut-o cu domnul Iliescu există o afirmație la întrebarea mea, "admițiți că a intrat în acțiune un factor extra-constituțional?". Domnul Iliescu a răspuns: "da, admit, dar..."; păi, s-ar putea să-l coste acum faptul că "da, admit", pentru că în genere nu admite, ori era un factor extra-constituțional, ei n-au testat, atunci, Armată, Jandarmerie, indiferent cât erau de panicați - n-aveau motive să fie panicați, dar să zicem că erau, le dau acest credit. În "Stalinism pentru eternitate", post-comunismul nu l-am analizat decât în 30-40 de pagini - totuși nu e o istorie a post-comunismului românesc -, dar cine se uită pe volumele mele, "Ghilolita de scrum" ș.a.m.d., am scris pe larg pe tema aceasta și în continuare sunt convins că ce s-a petrecut în iunie 1990 a blocat accesul României la o democrație de tip european și modern probabil cu doi-trei ani, nu pot să spun mai mult, dar doi-trei ani în 15 ani e enorm; sunteți fizician, timpul contează enorm, și în fizică, și în istorie. Și erau 2-3 ani când alții se apropiau deja de structurile globalizante, iar noi eram izolați. A contat enorm. Ca să nu mai vorbesc de costurile umane.

D.D.M.: Dar, pentru că sunteți politolog, cum debuta dialogul politic și cum avea să reverbereze în conștiința politicianului român "fenomenul Piața Universității" de la mijlocul anului '90?

V.T.: Să nu uităm că atacul mineresc era extra-constituțional și Piața Universității era extra-partidică, în afara partidelor: sigur că au vorbit și membri ai unor partide de opoziție, dar partidele de opoziție cred că pe undeva ar fi dorit să existe un dialog de partide. Problema este că FSN-ul, care indiferent ce spune domnul Iliescu, a anunțat inițial că este factor de îngrijire și de pregătire a alegerilor, s-a transformat în partid, deci din "care taker", cum se spune în engleză, a devenit parte a jocului și avea controlul a tot ceea ce s-a petrecut. Ion Iliescu a făcut o declarație care clar nu era o mărturisire a dorinței de dialog când a spus "n-am făcut plăcinta ca s-o mănânce alții". În momentul când ziarul "Azi"... Îmi pare rău, că l-am pomenit, ați văzut ce frumos, pe Stelian Moțiu, dar atunci relația noastră s-a întrerupt. El a devenit redactor-șef adjunct la ziarul "Azi". Știți cine era redactor șef? Octavian Știreanu! Și el tot de la "Viața studentească" venea, și sunt bun amic cu Tavi, o știu bine și pe fiica lui, care e politolog și mi-e foarte simpatică, dar la vremea respectivă ce s-a publicat în ziarul "Azi" ținea de ordinul instigării la acțiuni colective de represiune. După care, mă rog, Știreanu a migrat, a ajuns la PD, senator PD, deci în compania domnului Băsescu, pe urmă consilier al domnului Iliescu în al... treilea mandat. Nici nu erau clarificate ideologic multe elemente, era încă foarte vag atașamentul ideologic...

D.D.M.: În general se cunosc argumentele dumneavoastră vizavi de desfășurarea unor mai mult sau mai puțin previzibile secvențe de realitate care și-au făcut loc în peisajul politic românesc; au existat și momente aparte, de apariție în scenă a unor personalități politice care să vă fi câștigat la un moment dat admirația?

V.T.: Unul dintre aceste momente, direct legat de importanța pe care o acord intelectualilor critici în demolarea comunismului și resurecția

convorbiri incomode

reforme, pretinzând că la noi de fapt reformele avuseseră loc încă din 1965-1966, teza fiind că nu Ceaușescu trebuia să emuleze, să meargă pe urmele reformelor gorbaciioviste, ci că de fapt Gorbaciiov este un epigon al lui Ceaușescu din anii '65-'68. La ora actuală avem acces la convorbirile dintre Gorbaciiov și Ceaușescu, eu am mai stat de vorbă și cu oameni care au fost în anturajul lui Gorbaciiov, evident trăiau pe două planete diferite. Ceaușescu a fost util Occidentului într-o anumită perioadă, când URSS era o țară imperialistă, colonialistă și extrem de dogmatică în politica internă. Și un pericol militar pentru Occident. Sub Gorbaciiov, Ceaușescu nu mai este util pentru Occident, chiar devine ceva stânenitor și pentru Occident, și pentru comuniștii reformatori, și pentru partidele socialiste din Europa de Vest. Iar în ce-i privește pe români, nu mai spun, nu-și doreau altceva decât să scape de el într-un fel sau altul. *Time-ing-ul* însă, momentul când se va produce acest lucru! Trecerea de la situația revoluționară la explozia revoluționară e un pas sau mai mult de un pas. Aici lucrurile au fost mai complicate, însă, fără să cred în inevitabilități istorice, cred că exista în momentul respectiv un set hai să-l numim situațional în care explozia era inevitabilă. Simptome sunt multe. Congresul al XIV-lea este un simptom, primul simptom pe care l-aș aminti, Brașovul, '87; apoi vine simptomul declarațiilor inițiale ale lui Brucan, care trimite în Occident texte de explicare a ceea ce s-a petrecut la Brașov; apoi scrisoarea celor șase foști membri ai nomenclaturii comuniste; scrisoarea lui Dan Petrescu - pe care o să am plăcerea să-l revăd diseară - în care cere membrilor de partid să nu-l realeagă pe Ceaușescu în fruntea partidului. Bine, aveți și în "Stalinism pentru eternitate" multe dintre ele. Mai sunt evident și scrisorile Doinei Cornea, care circulă. Deci avem foarte multe indicații că ceva se va schimba în România. Cum, când, sub ce formă?! Am stat de vorbă cu un fost membru al Comitetului Politic Executiv; ei credeau că schimbarea se va face prin înlocuirea lui Nicolae Ceaușescu cu Nicu. Mie mi se pare că orizontul de așteptare istoric al nomenclaturii se dovedea în momentul respectiv tulburător de îngust.

D.D.M.: Numai că, așa cum s-a dovedit, "istoria nu este niciodată un drum cu sens unic", iar "viitorul presupune întotdeauna mai mult decât o singură alternativă", și observații

(continuare în pagina 21)

Nu știu cum și prin ce curioasă lege a redactării, am ajuns să începem cu sfârșitul, să comentăm (în numerele anterioare ale revistei) figura și rolul lui Ovid S. Crohmălniceanu în 1958, spre finele fenomenului realist-socialist și nu la începuturile lui. Căci atunci, în 1947, la revista *Contemporanul*, proaspăt reapărută (în septembrie 1946), Ov.S.Cr. (alături de Ion Vitner, Al.I. Ștefănescu, Mihail Cosma, Radu Lupan) făcea un aspru rechizitoriu literaturii române interbelice, dar și celei străine din contemporaneitate, precum și fundamentului lor filosofic (Sartre, Heidegger, Kierkegaard). Pledând pentru literatura pentru masse (Aragon, García Lorca, Utkin, Maiakovski, Geo Dumitrescu, Geo Bogza, Ion Călugăru, Eusebiu Camilar, Emil Isac ș.a.), Ov.S.Cr. critică „literatura turnului de fildeș”, descoperind influențe străine (exotism, livresc, evazionism social) la Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Mircea Popovici, Ben Corlaci, Emil Botta, Sorana Gurian, Demostene Botez, Virgiliu Monda ș.a.

Este unul dintre cei mai prolifici critici ai anului, făcând parte din grupul de presiune al tinerilor scriitori lansați sau nu în volum, care contracarau campaniile de presă pornite dinspre dreapta (trădarea intelectualilor, criza culturii), dar care susțin campania de atragere a scriitorilor spre „literatura nouă” (cetățenească, „pentru masse”), opusă literaturii interbelice (elitiste, „decadente”, a „turnului de fildeș”). Despre toate acestea, despre motivațiile, convingerile și împrejurările care l-au condus spre atari activități, Ov.S.Cr. păstrează, în *Amintiri deghizate*,

decenii sub convulsii

aceeași tăcere specifică memorialiștilor selectivi cu anume intenție și naturilor cameleonice. Alții au recunoscut căderea în capcana umanitarismului comunist, alții și-au recunoscut oportunismul sau greșita orientare, alții au rămas constanți sau cvasi-constanți în opinii - cum procedeză, de regulă, cei cu convingeri adânci. Dar eludarea, trecerea sub tăcere a unei lungi perioade din viață, circa 20 de ani - și cea mai puțin exemplară -, pune mari semne de întrebare asupra profilului moral al memorialistului și aruncă umbre lungi asupra fundamentului principal al operei posteroare. Mai ales că aceasta (critica și istoria literară) nu e o operă de ficțiune, ci una de verdict și opinie estetică. Dar, în definitiv, a te prezenta doar în lumină favorabilă este și aceasta o opțiune memorialistică, iar titlul ar indica tocmai acest deghizament care nu este numai de moment. În plus, notița la care m-am mai referit, legată de oportunismul și arghirofilia lui Argezi, reprodușă la mare vedere: pe pagina ante-titlu și pe coperta a doua, trebuie să aibă ea o semnificație (de crez, de conduită, de artă poetică), trebuie să aibă o indicație și un subtext. Referitor, probabil, la oportunismul și cinismul memorialistului însuși.

Dar să citim întâmplarea, auzită de la Radu Popescu - critic marxist frunțos în aceeași perioadă - care „o istorisea cu brio (imitație a vocilor, gesticulație)”: „Un grup de tineri liberali se răzvrătiseră împotriva bătrânilor conducători ai partidului și erau pe cale să inițieze o acțiune disidentă. Anunțaseră că va apărea curând o gazetă a lor, în care cititorii vor găsi zilnic semnătura lui Argezi. I.G. Duca l-a poftit la el pe poet: «Domnule Argezi, am auzit că veți apărea zilnic la gazeta tinerilor noștri». «Da, a răspuns poetul, sunt băieți buni, patrioți!» «Li cunoașteți mai demult?» a vrut să știe Duca. «Bineînțeles, l-a asigurat prompt Argezi, sunt băieți buni, patrioți». «Și cât vă plătesc colaborarea?» a insistat Duca. «Atâta și atâta» - a precizat Argezi. «Nu e puțin?» a îndrăznit Duca. «Da - a convenit interlocutorul său -, dar sunt băieți buni, patrioți». «Domnule Argezi - a revenit la atac șeful partidului liberal, înscrind ceva pe o hârtie. Treci dumneata pe la caserie. E de trei ori cât ți-ar oferi ei un an întreg. Lasă-i în plata domnului și vezi-ți dumneata de literatură». La această propunere, Argezi nu stătu nici o clipă pe gânduri. «Aveți dreptate, răspunse, dă-i în pizda mamei lor de

1944-1960. Memorie-eludare-edulcorare-mistificare. Amintiri deghizate (II)

ana selejan

lichele!» și întinse mâna după hârtie”.

Dar să revenim la contribuțiile critice ale lui Ov.S.Cr. în perioada de tranziție spre realismul socialist, de atragere a creatorilor spre acest curent literar prin demolarea celor anterioare.

Pornită atât de promițător, cariera analitică a tânărului din Galați (venit la București îndată după război pentru a se lansa în lumea literelor în care concitadina sa Nina Cassian era atât de activă încă din toamna anului 1944), cunoaște o ușoară eclipsă, când, în februarie 1948, în *Scântea*, în două numere consecutive, Traian Șelmaru, într-un vitriolant articol cu titlu semnificativ - **Să smulgem din noi înșine pozițiile de autoapărare ale capitalismului** -, desființat realmente cronică elogioasă a lui Ov.S.Cr. la volumul de debut al Ninei Cassian, *La scara I/I*, considerat tributar mentalității burgheze, episod comentat de mine în cartea *Reeducare și prigoană* (1993) și la care memorialistul nu face nici o referire. Urmările n-au fost severe pentru critic - regimul nu-și permitea să piardă tinerii înzestrați și recuperabili. Ov.S.Cr. rămâne în continuare la *Contemporanul*, popularizând prin cronici literare literatura nouă (Ion Călugăru, N.D. Cocea, Ștefan Popescu, Al. Jar, Zaharia Stancu ș.a.), în paralel-cu radiografiile ale „novelei” literaturii burgheze.

Astfel, prin prisma ideologiei marxiste, sunt comentate „tipologii umane și sociale” ca: intelectualul și exploataorul (în romanele lui Rebreanu, Mircea Eliade, Cezar Petrescu), precum și „ființele larvare ale lui Blecher sau Bonciu, morbidității lui Dan Petrașincu”. Prin altă grilă marxistă: absența luptei de clasă, sunt sancționate alte personaje: Ladima, „craii” lui Mateiu, o serie de personaje ale lui I.Peltz, Cezar Petrescu ș.a. Poezia de dragoste de factură simbolistă (Minulescu, Bacovia), precum și trubadurii „dragostei pure” (Pillat, Blaga, I. Barbu) sunt forme de „aservire” a eticii și tot atâtea defaimări morale. Ion Minulescu, bunăoară, „reprezintă acea pătură a intelectualității care s-a atașat rapid burgheziei noastre. El îi va imprumuta felul de a vedea și va închide ochii la tot ce e nedrept în jur (...). Bacovia ține de intelectualitatea ezitantă (...). Această falsă dragoste nu mai cunoaște nici un principiu etic, ea urmează legea societății capitaliste, a egoismului brutal”. Etc. etc.

Câștigând tot mai mult încrederea oficialilor, se implică și în procesele scriitorilor „vechi”, încă ne-alinați (al lui Cezar Petrescu, bunăoară - vezi cartea mea sus-citată).

Hotărât lucru! Planeta criticului tânăr (și suntem încă abia la început) este alta decât aceea a criticului din *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Dar unde sunt sinceritatea și verticalitatea instituției critice? Căci aproape două decenii, de la înălțimea poziției și funcțiilor pe care le-a ocupat, Ov.S.Cr. a dirijat literatura română spre marasm, făcând echipă ideologică cu șelmarii - morarii - limanii - nestorii și alții „tartori”, cum îi numește, pe care-i disprețuiește și de care, să recunoaștem, se deosebea, încă de la început, prin crudiție și rafinament literar.

Să fie istorioara cu Argezi (arghirofil și cameleon) reprodușă vizibil, în două locuri, pe cartea de memorii a lui Ov.S.Cr., un fel de crez indirect? Oricum, autorul amintirilor nu face nici o referire la tinerețea și maturitatea sa de factură realist-socialistă, la poziția intransigentă și vigilentă manifestată în analismul cotidian. Iar când se întoarce, totuși, spre acel timp și în peisaj se vede și pe sine, se așază în lumină convenabilă și-n poziție de erou. Este cazul incidentului provocat de Ov.S.Cr. în serialul critic în două părți publicat în 1949 (în *Contemporanul*), în care, analizând proza scurtă din vreme, îi descoperă, pe bună dreptate, grave insuficiențe narrative și de substanță, pledând încă din titlu: **Pentru calitate în nuvelistica noastră**. În capitolul *Bătălia pen-*

tru nuvelă (din vol. *Literatura în totalitarism. 1949-1951*) remarcam îndrăznețea întreprindere și detaliem cazul pe care, *hic et nunc*, îl voi rezuma în cronologia lui:

- Geo Dumitrescu, în *Flacăra*, într-un și mai amplu „cearșaf” critic intitulat **Despre noua noastră Șcherezadă și despre un vechi iatagan ruginit**, infirmă acuzațiile lui Ov.S.Cr., conchizând: „Literatura noastră a parcurs în timp scurt un drum lung, plin de piedici și de neajunsuri. Ea se află astăzi masiv pe pozițiile clasei muncitoare, ea participă efectiv la construirea socialismului. Ea merită deci să fie considerată ca atare, să fie tratată cu dragoste și cu înțelegere, fără concesiuni principiale, dar cu pasiunea neistovită de a o ajuta (...). Ea nu trebuie acuzată cu un ruginit iatagan de fabricație apuseană, ci slujită și apărată de toate mofurile, de toate infiltrările, de toate formulele și sloganurile burgheze, cosmopolite, cu spada grea, dreaptă, neșovăielnică, a luptei de clasă” (iun. 1949):

- are loc în luna următoare o ședință de analiză a literaturii și mai ales a criticii literare, la Secția de propagandă și agitație a CC al PMR, evocată de Ov.S.Cr. în capitolul final al amintirilor: **Acuzat principal într-un proces al maimuțelor**;

- în august, în *Scântea*, editorialul: **Să luptăm pentru o critică de artă principială, pătrunsă de spirit de partid**;

- în august, Ion Vitner, redactor-șef adjunct la *Contemporanul*, semnează articolul-ecou: **Sarcinile criticii literare - sarcinile revistei noastre**.

În deghizatele sale amintiri, Ov.S.Cr. prezintă acest articol al său ca pe o „ispravă” („eram foarte mulțumit de isprava mea”), ieșită din bune intenții și din inocență: „Nu-mi dădusem seama atunci, dar atinseam fără să vreau însuși nervul direcționării către pura propagandă. Că ea urma să devină falsă, plicticoasă, tembelă, interesă prea puțin. Important era să exprime, prin toți porii ei, sub orice formă, până la sașițate, cuvintele de ordine ale Partidului”.

Este greu de crezut că nu auzise Ov.S.Cr. de ținta propagandistică și partinitatea literaturii. În fine, cert este că, și cu sprijinul lui, chiar acolo s-a ajuns: la o literatură „falsă, plicticoasă, tembelă”, la pura propagandă și chiar mai mult decât atât.

În alt context (referindu-se la cronică din 1954 despre volumul argezean *Prisaca*), memorialistul lasă să se înțeleagă că revenirea Poetului în viața literară s-ar datoră revenirii sale în viața publicistică: „pe atunci începusem iar să public după un exil la Editura Didactică și interdicția de a semna aproape trei ani” (s.n.). Victimizarea este exagerată. Nici vorba de interdicție, ci de colaborări sporadice. Este adevărat că, o vreme, după acel episod, semnează la *Viața românească*, cu inițiale, la rubrica „Moștenirea culturală”, dar revine în peisaj în 1950, tot la *Contemporanul*, „după aproape un an de absență, determinată de critica nuvelisticii” - cum țineam să precizez în *Literatura în totalitarism*, vol. I, p. 227.

În 1953 îi apare primul volum de critică marxistă, **Cronici și articole**, premiat de Consiliul de Miniștri din RPR (alături de alte scrieri) cu Premiul de Stat clasa a II-a, în valoare de 25.000 de lei. Clasa I nu s-a acordat în domeniul criticii literare (tot clasa a II-a i se conferă și lui Perpessiciu „pentru ediția critică a *Operele* lui Mihai Eminescu”).

De aici până la clasicizarea realist-socialistă n-a mai fost decât un pas, Ovid S. Crohmălniceanu figurând în toate nominalizările scriitorilor fruntași.

tobias wolff:

“Să nu ne înșelăm, literatura are un impact minor în lume”

Reporter: Cum a țâșnit *Școala veche*?

Tobias Wolff: Este o reflexie cu privire la vocația literară, cum se naște și cum devine matură la o vârstă tânără. Se bazează pe amintiri personale din anii pe care i-am petrecut, fiind adolescent, într-o instituție de elită. În mod constant primeam vizita unor mari scriitori și de fiecare dată ce se întâmpla acest lucru eu aveam senzația unui mare eveniment. Directorul era prieten personal cu Hemingway. A venit să ne vadă lume de talia lui Robert Frost și William Golding... printre mulți alții. Romanul meu este o încercare de a capta acea lume în miniatură, de a înțelege procesele care conduc la misterul creației literare, descriu prietenii care se nășteau printre tinerii aspiranți la calitatea de scriitor; invidia și competitivitatea care le erodau; amestecul de iluzie, nevinovăția și ambiția care cristalizează în dorința de a scrie ceva care să aibă o valoare de durată. Încerc să înțeleg rădăcina mecanismelor care duc la alegerea unei profesii atât de solitară cum este scrisul.

R.: Dumneavoastră sunteți autor de diferite colecții de relatări și a două cărți de memorii, dar până acum nu ați publicat niciodată un roman.

T.W.: Vreau să vă mărturisesc ceva. *Școala veche* nu este primul meu roman. Sunt mulți ani, și asta nu le-am spus editorilor mei nord-americani, de când am publicat un roman în Regatul Unit. Niciodată nu l-am inclus pe lista operelor mele, deoarece, vorbind sincer, era prea nereușit. Măcar de mi-l refuzau, dar nu a fost așa. La început am fost foarte bucuros, se înțelege, dar după un an mă rușinam doar amintindu-mi că acest text există. Cei însărcinați cu publicitatea Școlii vechi nu știau nimic despre asta și de aceea l-au semnalat ca primul roman al lui Tobias Wolff, dar în realitate nu este așa și prefer să vă spun adevărul.

R.: Din relatate ce vă atrage?

T.W.: În primul rând concizia expresivă, dar există un lucru special care mă interesează mult. Există ceva în esența relatării care face ca, atunci când este cu adevărat bună, ea să continue să răsună în conștiința noastră mult timp după ce am terminat-o de citit. Marii maestri ai povestirii provoacă acest efect în cititor. Cehov, Maupassant, Von Kleist, Flannery O'Connor, Katherine M. Porter, Hemingway, Carver, Fitzgerald... Amprenta pe care poveștile lor o lasă în sensibilitatea cititorului este de durată. Este foarte asemănătoare amintirii ce o lasă în noi o experiență pe care am trăit-o. Este ceva foarte curios, se produce un ferment ce ne face să ne identificăm cu povestea ca și cum ar trata despre ceva ce ni s-ar fi întâmplat. Este foarte straniu, dar de multe ori marile relatări operează în felul acesta. În procesul de lectură a unui roman memoria nu interferează în felul care se conturează descrierea.

R.: Ce se întâmplă atunci?

T.W.: Să luăm drept caz descrierea bătăliei de la Borodino pe care o face Tolstoi în

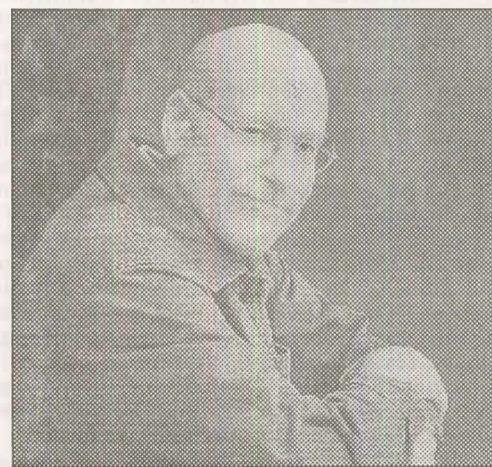
Război și pace. Cititorul are o experiență senzorială completă. Vedem mii de soldați înaintând pe câmpul de bătălie, percepem zgomotul și fumul tunurilor, vedem cum sunt transportați răniții în căruțe, îl vedem pe Napoleon înfășurat în pelerina sa, pe Zukov, generalul țaran, făcându-și calculele strategice. Însă toate acestea se întâmplă în mintea cititorului, pentru că dacă ne gândim bine, singurul lucru pe care îl are în față sunt niște semne negre pe suprafața albă a hârtiei. Asta este ceea ce se întâmplă când cititorul și autorul se întâlnesc la un nivel deosebit, profund. Și la aceasta aspiră orice scriitor adevărat. Cu operele majore se produce o fuziune creatoare nerepetabilă între scriitor și cititor. Marea literatură reușește să ne împingă în interiorul vieții altor indivizi. Când petrecem timp îndelungat cu o mare operă, refuzăm s-o terminăm pe parcurs. Există o rațiune pentru ca acest lucru să se întâmple așa. Lumea în care am trăit atâta timp este reală pentru noi și nu putem suporta ideea de o părăsi.

R.: Sunt unii care susțin că *Școala veche* este o operă de ficțiune și că transmite același senzație de autenticitate ca *Viața acestui tânăr* și *În armata faraonului*, cărțile dumneavoastră de memorii. De ce credeți că este așa?

T.W.: Cu toții ne amintim fapte diverse în feluri deosebite, mai ales când este vorba de întâmplări importante. Eu cred că nici măcar dușinării mei nu ar îndrăzni să pună la îndoială adevărul faptelor la care mă refer, cu toate că ar putea obiecta discrepanța în ce privește semnificația lui. Scriitorul de memorii este obligat să dea șocoteală de adevăr așa cum și-l reamintește. În aceasta există o disciplină riguroasă. Când se scrie un roman, în el se dispune de o libertate totală. Ceea ce se întâmplă este că *Școala veche* este impregnată de amintiri. Acestea constituie un substrat asupra căruia imaginația continuă să aplice straturi ficționale, dar substratul de adevăr se află și persistă. Am fost nevoit să omit multe lucruri, întreaga chestiune a sexualității în internat, pentru că ea conferea un caracter amorf romanului și mă obliga să-l conduc spre alte desfășurări. Eu doream să mă centrez în chestiuni relaționate cu creația literară. Într-adevăr, cartea este scrisă în așa fel că nu mă miră că mulți cititori se înșală crezând că citește ceva autobiografic. Am făcut-o deliberat, căutând să provoac efectul de substituție între ce am trăit și ce am simulat.

R.: Vă surprind uneori propriile dumneavoastră personaje?

T.W.: În mod constant. Ideea pe care o aveam despre roman, când l-am început, nu are nimic de-a face cu rezultatul final. Un exemplu simptomatic este chestiunea importanței clasei sociale în școală. Era o instituție de elită, dar se presupune că din moment ce intram, se uitau diferențele de clasă. Majoritatea elevilor proveneau din familii bogate și mă aflam acolo mulțumită unei burse. Mitul egalității a

supraviețuit în mine timp îndelungat. Într-atât încât romanul început, continuam să cred în el. Și atunci, într-o convorbire, vorbind despre roman cu o prietenă, mi-a spus: “Fiind de clasă modestă într-o lume atât de bogată, ai dat multă importanță acestui fapt” și i-am răspuns surprins că nu, că tema nu era evocată în nici un moment. Dar, apoi, revenind acasă, aflându-mă în mașină, mi-am dat seama că îmi întemeiam romanul pe o presupunere cu totul falsă. Am înțeles că, după atâția ani, mă urmărea mitul egalității. Și ce era rău este că aveam o putere chiar malignă, pentru că era ceva îngropat. Bineînțeles că existau diferențe de clasă, și erau importante și produceau viduri între noi. Am fost nevoit să încep din nou romanul. Îl spun ca titlu ilustrativ, deoarece în *Școala veche* se abordează teme asemănătoare, cu privire la aspecte din viața noastră pe care o ascundem, cât și ceea ce ne permitem să iasă la lumină. Dintr-un punct de vedere strict narativ, sfârșitul romanului m-a copleșit cu totul prin surpriză. Niciodată nu mi se întâmplase să termin în felul acesta, însă când am ajuns acolo am înțeles că era inevitabil. Romanul m-a surprins pe mine însumi aproape la fiecare pas. Și dacă dorești să-ți spun adevărul, lucrul acesta este pozitiv. Dacă ceea ce scrii nu te surprinde, e semn rău. Vreau să spun că ceea ce ai în mâini probabil că nu e prea bun.

R.: Romanul se structurează în jurul vizitelor pe care le fac la școală Robert Frost, Ayn Rand și Ernst Hemingway. Pentru ce i-ați ales pe acești scriitori?

T.W.: Cei trei erau figuri formidabile, care au exercitat o influență enormă asupra literaturii timpului lor, dar și pentru că reprezentau lucruri foarte deosebite. Robert Frost era poetul în viață cel mai important din Statele Unite. Poezia sa este de o adâncime și de o frumusețe incomparabile și chiar până în ziua de azi continui să-l citesc. Avea partea sa obscură, cu toate că lui nu-i plăcea ca criticii și cititorii cei mai ageri să i-o amintească; el prefera să-și dea altă imagine despre sine însuși. El a fost singurul din cei trei care cu adevărat a venit la școală. Ayn Rand mă interesa din alte motive. Sunt foarte puțini autori care ajung să se bucure de e astfel de curioasă popularitate. Cărțile sale, scrise în anii patruzeci, ajungeau la milioane și milioane de lectori, și chiar în ziua de azi se află în toate librăriile din Statele Unite. Întreaga mea generație a citit cărțile lui Ayn Rand, cu toate că nu toată lumea a căzut în capcană. Eu am fost cuprins de vraja ei timp de un an și jumătate. Apoi mi-am dat seama că era o scriitoare alunecoasă, dar asta este cu siguranță ceea ce mă interesează de la ea, cum reușește să vrăjească atâta lume în ciuda acestui fapt. În ceea ce-l privește pe Hemingway, pur și simplu era un zeu, și nu

numai în Statele Unite. A fost o figură mitică în toate țările, în Rusia, în Spania... În istoria literară a țării mele nu a existat nimeni cu o mai mare importanță, în așa fel că nu-mi rămânea altă soluție decât de a-i da locul proeminent în romanul meu. Pe de altă parte, în afara rațiunilor literare, mă interesa meticulozitatea cu care cei trei și-au creat propriile lor mituri. Au făcut din ei înșiși personaje de legendă și nu permiteau nici cea mai mică încercare de a fi demascați. Acesta era un imbold narativ de mare interes pentru mine. Întrucât ei au făcut personaje din ei înșiși, eu mi-am luat libertatea de a-i personaliza ca atare în romanul meu. M-am documentat pe larg. Am citit totul în ce privește opera lor, scrisorile lor, jurnalele lor, biografiile lor. Biografiile contemporanilor lor. Ceea ce îi face să spună în **Școala veche** corespunde în mod dovedit cu persoanele lor publice și literare.

R.: Portretul dumneavoastră despre Hemingway oscilează între parodie și omagiu.

T.W.: El însuși este responsabil în parte de respingerea pe care a suscitată-o, prin atitudine afectată, prin ieșirile și atitudinile sale publice, dar opera sa îl absolvă de toate. Cel mai bun Hemingway atinge o înălțime incommensurabilă. Hemingway-ul poveștilor lui Nick Adams, **Adio, arme. Soarele de asemenea răsare...** este inegalabil. Prezența sa continuă să fie formidabilă. Dușmanii lui nu pot renunța la el. Este imposibil a vorbi de Raymond Carver sau de Cormac Mac Carthy, doi din scriitorii nord-americani contemporani mai importanți, fără a vorbi de el. Ei nu ar fi existat fără Hemingway. Îl parodiez, este adevărat, dar parodia este o formă de omagiu. Afară de aceasta, parodia este posibilă când doar există un stil de anvergură în spate. Pe mulți scriitori de azi mi-ar fi imposibil să-i parodiez. Cu Hemingway, Carver, Mac Carthy, Scott Fitzgerald, Faulkner, este altceva. În afară de faptul de a-l parodia pe Hemingway, este un exercițiu sănătos și distractiv, frumusețea și calitatea operei sale o fac imună la acest tip de jocuri.

R.: La finalul din Școala veche, o întrebare îl cuprinde pe cititor: s-a pierdut lumea pe care o descrie romanul, o lume în

Întrevederea pe care Tobias Wolff i-a acordat-o lui Eduardo Lago a avut loc în reședința sa din Palo Alto, California, într-o zonă de văi, lagune și coline pline de vegetații luxuriante, și a fost publicată în revista literară „Babelia”. La o distanță de o milă și jumătate apare printre frunzele copacilor silueta albă lui Hoover Tower, semnând prezența campusului Standard University, unde Tobias Wolff (născut în Alabama, în 1945) susține cursuri de scriitură creativă. El este un bărbat plin de vioiciune și este înconjurat de valuri de simpatie. A scris mai multe colecții de relatări, gen al cărui este un maestru consacrat și două cărți de memorii, **Viața acestui tânăr** (1989), evocare impresionantă a anilor grei ai primei sale adolescențe și **În armata faraonului** (1994), exercițiu cutremurător de onestitate și luciditate despre experiența sa ca pușcaș marin în Vietnam, de unde s-a întors cu senzația că, la fel ca atâția tineri din generația sa, a fost victima unei minciuni gigantice. În timp ce alții coborau spre abisul autodistrugerii, Tobias Wolff a început o carieră literară strălucitoare. Între cele două cărți de memorii care îi povestesc viața rămâne un gol pe care, spre surpriza celor care îl citesc, scriitorul a hotărât să-l umple prin crearea unui roman. Aici povestește experiențele sale într-un internat din Noua Anglie unde, spre deosebire de ce se întâmplă în lumea din afară, literatura era o religie și scriitorii zeii care dădeau formă și sens existenței.

care literatura și scriitorii aveau, cu adevărat, importanță?

T.W.: Să nu ne înșelăm, literatura are un impact minor în lume. Oamenii care citesc sunt foarte puțini, dar așa a fost întotdeauna. Se vorbește mereu că trăim în cultura imaginii, a puterii de seducție a imaginii, a puterii de seducție a vizualului, dar nu aflăm de ce ne plângem. Înainte lucrurile erau și mai rele. Într-o zi, sătul de faptul că lumea îmi spunea că în anii douăzeci și treizeci existau în Statele Unite două mii de reviste care publicau relatări, mi-am luat osteneala de a investiga tema. Imensa majoritate a acestor reviste erau teribile, publicau gunoaie, relatări proaste, povești cu secretare care se îndrăgosteau de funcționarul vecin, *pulp fiction* fără nici o calitate... Pe atunci nu exista televiziune, dar acum da și acum toate acelea au trecut la televiziune, de revistele de această calitate deja nu mai avem nevoie. Lucrurile sunt așa: literatura serioasă a fost totdeauna o preocupare a unei minorități. Istoria lecturii nu posedă

patina pe care unii se încăpățânează să i-o dea. Este un mit. Dacă ne-am clarificat, astfel să înfruntăm adevărul. Vă cer iertare de la început pentru că o voi face din propria mea perspectivă. Pe mine literatura m-a schimbat, mi-a dat o adâncime de conștiință pe care nu o aveam, m-a ajutat să văd lumea într-alt fel, mi-a mărit inima. Și pasiunea aceasta pe care eu o resimt ca a mea însumi am văzut-o și continui s-o văd la alții, incluzând și lumea celor foarte tineri. Marile opere literare ne arată viața în întreaga ei complexitate. Ia-l în seamă pe Cehov, de exemplu. Dacă cineva îl citește pe Cehov, învață să-i judece pe ceilalți cu pasiune și toleranță. Literatura ne face să înțelegem vieți străine. Trăsătura esențială este că ne face să imaginăm ceea ce semnifică a fi altă ființă umană. Dacă literatura nu ar servi decât pentru aceasta, este deja justificat locul ei în lume. Dar ne mai dă ceva în plus. Literatura ne transportă la însuși sufletul limbajului.

In românește de
Ezra Alhasid

Zoltán Shapira este foarte apropiat de opera lui Lars Norén (personalitate marcantă a culturii suedeze, un dramaturg puțin cunoscut la noi, directorul Teatrului Național din Stockholm). El a montat în Suedia și România multe dintre textele acestuia. Cartea semnată de Shapira, **Psihorealism în opera lui Lars Norén** (Ed. Clusium, 2005), are menirea de a ne introduce în universul complex al scriitorului suedez. Este important ochiul regizoral de unde încep scrierile despre Lars Norén. De la poezia semnată în primii ani ai carierei sale la romanele care vor urma, până la piesele ce vor dezvălui un dramaturg interesant, împlinit pe scenă, Shapira urmărește coordonatele **psihorealismului**. Din primul capitol este explicat termenul-cheie al studiului. În psihorealism "se urmărește realitatea alternativă a mai multor personaje simultan, creând o paralelă bine stabilită cu societatea, iar legătura dintre aceste două elemente paralele este lăsată pe seama spectatorului". Intră în conflict două realități, cea interioară, adevărată sau iluzorie, cu cea exterioară, convențională și diferită de prima, uneori, chiar opusă ei. Din această stare, demonstrează Zoltán Shapira, se naște conflictul dramatic în scrierile lui Lars Norén. Dezacordul interiorului cu exteriorul este tema propice și modalitatea tehnică de a naște situații teatrale pentru dramaturgul suedez. Personajele sunt adepții vieții interioare, sunt conduși de trăiri și se conformează greu realității. Proiecția interioară a evenimentelor exterioare este punctul cel mai important al înțelegerii lor. Și aici Shapira aplică o teorie experimentată împreună cu dr. Olivia Costea în spectacolele sale, aceea a **psihodesignului** (un

Studiu despre Lars Norén

cristiana gavrilă

posibil instrument de lucru în descifrarea unui text pentru actor și regizor, printr-un grafic psihologic, aproape medical, al trăirilor și relațiilor dintre personaje). Shapira notează concluziile sale după ce a aprofundat opera lui Lars Norén și încearcă argumentarea lor; O mai largă trimitere la bibliografia teatrală și psihanalitică în care se poate regăsi lucrarea ar fi fost benefică pentru caracterul ei științific. Este un text aplicat pe exemple concrete din opera dramaturgului, analiza se axează pe zona psihologică a scriiturii, pe portretul interior al personajelor, pe schema relațiilor dintre ele și mai puțin, pe latura literară a operei, pe conotațiile ei culturale. Aceste informații au importanță doar în contextul în care pot servi demonstrației lui Zoltán Shapira. Studiul de față nu este doar un demers asupra operei unui dramaturg, ci o lucrare care pune în discuție idei teatrale ce privesc dramaturgia și descifrarea textului dramatic. Experiența de practician al teatrului în cazul lui Shapira își spune cuvântul. Atunci când enunță o idee, o explică și prin argumentele reprezentării ei scenice. Analizează simboluri și mituri, urmărește

proiecția lor în opera contemporanului Lars Norén. **Fiul din Curajul de a ucide** este un Oedip al zilelor noastre. Singura tragedie contemporană este aceea de ordin psihic. Aici se încadrează întreaga operă a autorului suedez, Zoltán Shapira după ce face această demonstrație se oprește la piesa **Curajul de a ucide** (montată de el la Teatrul Național din Cluj în 1999) și exemplifică pe date concrete, trecând prin Sofocle și Freud, concluzile și teoriile lucrării. **Psihorealism în opera lui Lars Norén** are o dublă semnificație în contextul teatrolgiei românești. Pune în discuție un termen rar folosit în limbajul critic și ne stărnește interesul asupra unui dramaturg de actualitate pe scenele europene, dar puțin cunoscut în România. Este de mirare cum autorul nu s-a oprit și asupra altor texte ale lui Lars Norén pe care știm că le-a montat la noi sau în Suedia.

literatura lumii

geo vasile

Imperiul, victimă a propriei psihoze

John Maxwell Coetzee (n. 1940, Cape Town), după studii de literatură engleză și matematică în Africa de Sud, se mută în Anglia unde lucrează ca programator și se documentează totodată pentru teza de licență despre Ford Madox Ford. Se căsătorește în 1963 cu Philippa Jubber (1939-1991) și are doi copii, Nicolas (1966-1989) și Gisela (n. 1968). După câțiva ani de studii post-universitare la Universitatea din Texas, își dă doctoratul cu o teză despre Samuel Beckett. Prima carte de proză, *Dusklands*, îi apare în 1974 și se bucură de felurite distincții sud-africane, în timp ce *Waiting for the Barbarians* (1980) îl impune atenției cititorilor de limbă engleză din Europa și SUA. *Life & Times of Michael K* (1983) și *Disgrace* (1999) sunt distinse cu Booker Prize în Anglia. În 2002, Coetzee emigrează în Australia, unde locuiește și în prezent, și lucrează ca profesor emerit la Universitatea din Adelaide; în 2003, anul când i s-a decernat Premiul Nobel pentru

cartea străină

literatură, publică **Elizabeth Costello**, o carte între eseu și roman, în care autorul, sub acoperirea protagonistei din titlu, se confesează lucid, coerent, neliniștit, faptele de viață argumentate având puterea unor profesiuni de credință, dar și a unor alegorii, cum sunt capitolele despre umanism în Africa, problema răului, cartezianism și catolicism, eros și caritate, paradigma dublului ș.a.

În cea mai mare parte alegoric, romanul **Așteptându-i pe barbari** (Humanitas, 2005, 203 p., traducere din limba engleză de Michaela Niculescu) se petrece într-o țară nenumită: protagonistul însuși nu are nume și este pus să vegheze o graniță imaginară mai greu de dezintegrat în mentalul colectiv decât un atom. Fapt e că cititorul identifică fără să vrea spațiul, timpul și tematica romanului cu fosta agendă colonială, militară și rasială a Marii Britanii în teritoriile africane bine cunoscute autorului.

Imperiul, așadar, se consideră stăpân în țara respectivă de mai bine de o sută de ani, și totuși este văzut de bășinași ca o prezență provizorie. Așa se explică propaganda, cu șanse de a deveni psihoză, alimentată de Capitală: barbarii sunt la originea unor tulburări, atacuri și jafuri la drumul mare înregistrate pe graniță, și chiar autorii unor răpiri de oficiali și ciocniri cu patrulele de frontieră. Imperiul reacționează prin trimiterea colonelului Joll, reprezentantul Biroului Trei al Gărzii Civile, în scopul de a da o lecție agresorilor, chipurile, infiltrați în teritoriul coloniștilor. Din întâlnirea-confruntare cu colo-

nelul Joll, reiese clar de partea cui se află protagonistul, magistrat-administrator al zonei. Devenit în cei douăzeci de ani de serviciu un om al locului și cunoscător până la complicitate al bășinașilor, magistratul își recunoaște totuși limitele de competență: în calitate de demnitar supus al Imperiului, colectează impozite, are în grijă garnizoana locală, prezidează sesiunile tribunalului, așadar, îi este greu să ia vreo atitudine atunci când află că unul din prizonierii barbari capturați și torturați a fost ucis. Dar aparenta lui neutralitate de arheolog și etnosociolog amator cu veleități literare, nu poate dura la nesfârșit. În cele din urmă, îl va denunța pe Joll ca pe un fanatic al regulamentelor militare, al dreptului forței și al represaliilor ostentative.

Un episod esențial pentru *schimbarea la față* a magistratului este, așa cum vom vedea, coabitarea, inclusiv erotică, cu o tânără bășinașă care nu mai apucase să-și urmeze rudele spre locurile înalte de unde veniseră. Este fiica bătrânului torturat și omorât, ea însăși nu scăpase de procedurile inchizitoriale ale anchetatorilor lui Joll. Văzând-o cum cerșete, aproape oarbă și adăstând în zăpadă, magistratul o convinge să-l însoțească. Îngrijind-o creștinește și aproape patern, găzduind-o și ospătând-o, magistratul nu exclude din ritual relația sexuală: acceptată tacit de față, tomnaticul amant o va trăi ca pe o vertiginoasă vrajă de origine necunoscută. Fapt e că acesta își regăsește vigoarea și spontaneitatea anilor de tinerețe, antrenându-și simțurile solidar cu asprimile unei naturi aproape sălbatice, lăsându-se stârnit de elemente și totodată acaparat de un peisaj bun conducător de contemplație și reculegere. În cele din urmă, magistratul realizează incompatibilitatea între el și fata străină (zgârcită în a-și evidenția senzațiile și sentimentele) și deci eșecul forcepsului maieutic folosit spre a o scoate din nepăsarea ei ermetică. Pune capăt intimității lor fizice, simțind că locul fetei nu este în casa lui, ci în mediul alor ei. Drept care organizează o expediție, destul de riscantă, spre teritoriile barbarilor: dă chiar de familia fetei și într-un scurt ceremonial de tratative, restituirea (eliberarea) ei devine un fapt.

Întors teafăr din lunga călătorie în teritoriul barbarilor și așteptat de oficialii militari din Capitală, magistratul va fi învinuit de complicitate cu inamicul. Este începutul sfârșitului; simțindu-se un om liber în izolarea lui în celulă, adică eliberat prin recludușune, el rupe orice legătură cu Imperiul, denunță orice alianță cu gardienii aceluia. În ciuda tuturor acuzațiilor (inclusiv de imoralitate) și a chinurilor detenției (fizice, alimentare, morale), remonștrându-se prin delir oniric recurent sau monolog interior exorcist, magistratul evadează, având parte de câteva întâmplări dramatice și totodată burlești: se ascunde în odaia tinerei sale ibovnice de la han, mai precis sub patul propriilor delicii erotice, folosit acum, vai, de alt client.

Deznodământul acestui roman aproape clasic prin urzeala epică, adevăr psihologic și tensiune a ideilor, se conturează în confruntarea finală dintre naratorul-protagonist (posibil alter ego al autorului) și reprezentanții militari ai Imperiului: ofițerii Mandel și Joll, tot mai convinși de misiunea și rolul lor în ceea ce privește pacificarea barbarilor, și asta în ciuda eșecului repetat al campaniilor. Naratorul este decum decăzut din condiția de demnitar și asimilat cu ultimul dintre barbari, dovadă tratamentul înjositor la care este supus de soldați. Căci codul său de comportament cavaleresc și de inflexibil apărător al prizonierilor barbari (capturați printr-o acțiune de comando, de ochii superiorilor de la Centru) este deja unul învechit și sortit eliminării, o dată cu propovăduitorul lui. Împins deja pe ultima treaptă de degradare socială, magistratul este redus la un obiect de divertisment grosier, arătat cu degetul ca nebun, pus să facă pe clownul silit să cerșească sau să-și lingă mâncarea de pe asfalt precum câinii. Magistratul de-

venise pentru Mandel și Joll mai periculos decât barbarii și, prin urmare, inamicul public numărul unu. În calitate de căuzaș al adevărului, al unui adevăr, în primul rând moral și uman, magistratul nu va pregeta să-și sfideze torționarii, întrebându-i cum de se mai suportă după toate atrocitățile și fărâdelegile săvârșite de ei, adevărații barbari, în contra barbarilor din închipuirea lor.

Întâmplător sau nu, la puțin timp după aceea și o dată cu zvonul (psihoza) înfrângerii colonelului Joll, garnizoana este silită să abandoneze frontiera. Om al locurilor și expert al ciclurilor naturii și supraviețuirii, cunoscător al sufletului uman universal, Magistratul preia cărma administrației juridice, întrerupte în urmă cu un an de către oficialii militari ai Imperiului. Sortit, în cele din urmă, să se retragă. Victimă a propriei psihoze și ficțiuni, a rânțedei mitologiei cu eroi civilizatori și triburi sângeroase de barbari.

ion crețu

Variațiuni pe o temă dată: Kawabata rescris de Márquez (III)

O privire comparativă atentă asupra celor două (mini)romane - *Casa frumoaselor adormite* de Kawabata și *Povestea târfelor mele triste* de García Márquez ne oferă o măsură mai precisă a numeroaselor asemănări dintre cele două texte. Aceste asemănări, mergând, uneori, până la similitudine, trebuie scoase, de la început, de sub zodia hazardului, cea mai bună dovadă constituind-o, cum am mai spus, chiar motto-ul împrumutat de Márquez de la Kawabata (altfel s-ar vorbi despre plagiat!). Cu siguranță, deosebirile, inerente, dintre cele două story-uri, trebuie puse deoptrivă pe seama diferenței de temperament literar dintre cei doi scriitori - altfel amândoi la fel de mari -, cât și a faptului că scenele pe care își joacă personajele destul de aparțin unor lumi total diferite Orient vs Occident), cu obiceiuri și tradiții diferite, cu mentalități, filosofie și, mai ales, cu o atitudine sensibil diferită a bărbatului față de femeie.

Sub aspect strict cantitativ, cele două romane au aproximativ un număr egal de pagini. Să fie, oare, o simplă coincidență faptul că atât *Casa...*, cât și *Povestea...* se împart în același număr de capitole - cinci? Mai mult, ambele romane sunt construite pe un singur personaj principal, un bătrân: Eguchi - în cazul lui Kawabata, în vârstă de 67 de ani; "naratorul", un alter ego auctorial - în cazul lui Márquez, în vârstă de 92 de ani. În ambele situații, există un personaj secundar, matroana - anonimă în cazul lui Kawabata ("doamna") - personalizată, în cazul lui Márquez (Rosa Cabarcas), care îndeplinește, o funcție mai degrabă "tehnică", aceea de a intermediar contactul dintre "client" și "fete". Matroana, în ambele situații, este confidenta clienților și prietena fetelor. Și într-un caz, și în celălalt, personajele principale masculine se definesc în raport cu un număr de personaje feminine: mai mult, ei își definesc nu doar atitudinea față de femeie, în contactul cu femeia, dar și atitudinea față de viață și, mai ales, față de moarte în cursul acestor insolite întâlniri cu femei tinere. Atât Eguchi, cât și "naratorul", deși la o vârstă relativ înaintată, sunt departe de a fi insensibili la frumusețea fizică, sensuală, a femeii. Ambii țin să precizeze că sub raport sexual încă sunt activi, suficient de activi, fie și numai în mod declarativ, pentru a nu stârni compasiunea ori zâmbetul ironic al lectorului.

Ambele romane, dacă se poate atribui o semnificație anume acestui paralelism, sunt scrise de doi "bătrâni": Kawabata la 60 de ani, Gabo - la 72, ambii cunoscați *first hand* ai bucuriilor și tristeților senectuții. Și într-un caz, și în celălalt, avem de-a face cu doi bărbați ale căror experiențe erotice de-a lungul vieții au fost nefericite - în cazul lui Eguchi: sau neîmplinite (altfel de nefericite) - în cazul "naratorului" (cu toate că ele au fost nenunțate, sau poate fiindcă eroul s-a dovedit incapabil de o singură relație semnificativă).

Și într-un caz, și în celălalt avem de-a face cu același tip de raport, de tip univoc: bărbat (bătrân) vs femeie; nici într-un caz, nici în celălalt nu ni se propune o relație bipolară, împărțită, între bărbat și femeie. Să fie, oare, fiindcă este greu de imaginat (și chiar și mai greu de acceptat) ca o tânără femeie să facă o pasiune pentru un bătrân?! (Tibul ne învață că "O fată educată fuge de îmbrățișările unui om în etate". Cu alte cuvinte: *Senis amplexus culta puella fugit*. Caragiale a avut și el un cuvânt de spus - în cheie comică -, în cazul unei asemenea relații (Pampon vs Mița). Poate nu este, totuși, chiar atât de neimaginat o asemenea legătură, din moment ce presa ne aduce zilnic pasionante "povești de dragoste" dintre bătrâni (cu bani) și "fete" (disponibile), profesori (mai vârstnici) și studențe etc.

Să mai adăugăm, sub aspect tehnic literar, că în ambele romane dialogul lipsește, practic, pentru simplul motiv că fetele dorm.

Din punctul de vedere strict caracterologic, Eguchi este mai simplu și, poate de aceea, mai aproape de o anumită puritate umană. "Naratorul", în schimb, voit mai complex, dar și mult mai în

vârstă, este totodată și mai puțin credibil. Faptul nu se datorează neapărat vigorii fizice și acuității intelectuale neobișnuite pentru un nonagenar, cât datorită unei anumite inconsecvențe a lui Márquez în conturarea personajului său. În principiu, nouăzeci și doi de ani este, ca vârstă, în cel mai fericit caz, ostentativă, dacă nu chiar ușor comică, în cazul de față. Așa cum dovedește suficient de convingător Kawabata, 67 de ani reprezintă o vârstă suficient de înaintată pentru a fi credibilă în rolul încredințat. Altfel, este o exagerare. *Mutatis mutandis*, dacă o interpretă de 14 ani are exact vârsta Julietei, cum ar părea în acest rol o fetiță de numai 7 ani?!

Dar iată și câteva dintre inconsecvențele la care ne referem: la patruzeci și doi de ani, "naratorul" are, deja, revelația vârstei sale "în termeni de bătrânețe." La cincizeci, mărturisește el, "începusem să-mi imaginez ce înseamnă bătrânețea, când am constatat cele dintâi goluri ale memoriei" etc. Dacă primele goluri ale memoriei sunt vizibile la cincizeci de ani, te-ai aștepta ca la nouăzeci și doi lucrurile să capete o turnură dramatică sau poate doar comică. Ei bine, nu: la această vârstă matusalemică, "naratorul" vede perfect, nu uită absolut nimic, aude impecabil, este lucid, valid sexual... se comportă, pe scurt, ca un om cât se poate de normal, ceea ce, ținând cont de antecedente, constituie o contradicție în termeni.

Trecând la trama însăși a celor două romane: Eguchi face prima vizită la "casa frumoaselor" târziu în toamnă (ecou al propriei vârste/consecință a vârstei sale avansate): "În vânt se anunțau primele semne ale iernii. Poate era doar o stare sufletească a bătrânului..."; "naratorul" face prima vizită la bordel (prima din roman), ca un cadou la împlinirea vârstei de 92 de ani, gest, să recunoaștem, de o dezolantă frijvilitate - în cazul unui om de cultura și statutul său social.

Frecventarea Casei frumoaselor adormite îl conduce pe Eguchi la o înțelegere superioară a sensurilor celor mai subtile, și mai profunde totodată, care guvernează relația dintre bărbat și femeie, a propriei poziții în lume: "Ceea ce-i comunica fata lui Eguchi - afirmă Kawabata - era fluxul vieții, ritmul vieții, fascinația vieții; pentru un bătrân, era viața regăsită." Și, în altă parte: "Puritatea fetelor reflectau invers urâtenia bătrânilor." sau - în legătură cu modul dezinhibat în care bătrânii se

meditații contemporane

comportau în fața fetelor adormite: "Ei se căiau și se îndurerau într-o libertate totală. Sub acest aspect, „frumoasele adormite” nu reprezentau poate ceva asemănător cu un Buddha?" etc. Kenji Noguchi, în analiza sa la *Țara Zăpezilor*, ajunge la concluzia că iubirea reprezintă, pentru Kawabata, o încercare de a surprinde copilăria pierdută prin intermediul femeii. Aceasta se datorează propriei situații, ca orfan, motiv pentru care expresiile iubirii în romanele lui rămân platonice.

Cât erotism există în *Casa frumoaselor adormite*? Cineva susținea, pe bună dreptate, că în romanul lui Kawabata se clădește pe un erotism fără sexualitate, un erotism stins, delicat, aproape spiritual. Iată o dovadă peremptorie în acest sens: "Bătrânul strânse între mâinile sale mâinile fetei, și simți ca și când el însuși intra într-o stare de spirit de rugă; închise ochii, însă era numai tristețea unui bătrân care atinge ușor mâinile unei fete care doarme." În *Povestea...* lui Márquez, în schimb, totul se joacă pe cartea sexualității fără erotism.

Asemenea unui echilibrist insuficient antrenat, care traversează o prăpastie pe o frânghie, Márquez face eforturi considerabile pentru a nu cădea în vulgaritate. Și asta pentru simplul motiv că, dacă la tinerețe sexualitatea se salvează prin vitalitate și dăruire reciprocă, la bătrânețe, indiferent cum te uți la lucruri, sexualitatea nudă inspiră, în cel mai fericit caz, milă, compasiune, dacă nu pur și simplu dezgust. Acesta este, de altfel, și motivul pentru care Márquez simte nevoia să apeleze, după modelul lui Kawabata, la poezii pentru a-și adormi târfele. Grosescul transpare însă din trăsăturile târfelor, din machiajul lor ordinar, din îmbrăcămintea lor modestă, și asta pe bună dreptate, fiindcă ce sentiment pot inspira "o față vopsită grosolan, sub stratul dens de fum și buzele mărite cu ruj ca ciocolata..."? etc.

Atunci când García Márquez încearcă să îndrepte lucrurile pe un vad poetic, fraza capătă, deloc surprinzător, tonalități poetice... kawabatiene, cum probează și acest exemplu: "Nu-și schimbase poziția când am stins lumina, la ora unu, iar respirația îi era atât de ușoară că i-am luat pulsul ca s-o simt vie. Sângele îi alerga prin vene cu fluiditatea unui cântec ce se ramifica până în colțurile cele mai îndepărtate ale trupului ei și revenea la inimă, purificat de dragoste". Din păcate, "dragoste" este unul dintre cuvintele cheie care sună teribil de fals în textul lui Márquez. Realitatea este că, atunci când ai trecut de 67 de ani, nu mai ajută nici *Rapsodia pentru clarinet* a lui Wagner, nici *Dicționarul ideologic* al lui Julio Casares și, firește, nici *Primul Dicționar Ilustrat* al Academiei Regale, măcar că te cheamă... Gabriel García Márquez.

Poezii în capodopere

alese și traduse de grete tartler

Annette von Droste-Hölschhoff (1797-1848)

Poetul

Voi, ce petreceți la ospete,
Voi, ce în cioburi creșteți flori,
Voi, ce lăsați aurul vieții
Trai bun pentru moștenitori,
Uimiți priviți poetul care
Din spini ia rozele-n cărare,
Coralii, perlele adună
Doar dintr-a ochilor fântână

Și fulger spre pământ avântă
Anume facla să-și lumine
Și în furtuni ce vă-nspăimântă
Abia respiră el mai bine:
Aproape-l pizmuiți, un Croesus
Al spiritului vremii e, sus,
Fără a ști-n ce chinuri, plată
Pentru comoara lui e dată.

Nu știți că el, precum damnații,
Numai din flacără se-nfruptă,
Și doar din norii-nvolburatii-i
A vieții respirare ruptă;
Tot ce abia vă-ngândercază
Lui lacrima-i însângerează
Și doar în rânile de ghimpe
Al înfloririi sale timp e.

Credeți că vremea nu se-neruntă?
Furtuna că nu ia la trântă?
Că lacrima nu arde, cruntă?
Credeți că ghimpii nu înfruntă?
Da, el aprinse o lumină
Esența-nolocot doar să-i țină;
Da, nestemate-a scos din marea,
Ce nu au preț - decât suflarea

alina boboc

Tinerii și comedia (I)

Teatrul de Comedie și-a început stagiunea 2005 - 2006, la sala Studio, cu un proiect, numit **Comedia ține la tineri**, ce are drept scop promovarea și susținerea tinerilor creatori de teatru (actori, regizori, scenografi), absolvenți ai ultimilor trei ani (2003-2005). Aceasta constituie pentru ei o șansă de a apărea pe o scenă profesionistă pe care George Mihăiță le-o oferă.

Proiectul este programat să se desfășoare în patru etape, fiecare dintre ele fiind urmate de câte o gală. Echipa ce se ocupă de proiect, coordonat de Gelu Colceag, este formată din Traian Petrescu, Vlad Massaci, Corina Constantinescu, Anca Mocanu și Delia Tancău.

Prima etapă s-a desfășurat în perioada 7 septembrie - 9 octombrie (incluzând gala 6 - 9 octombrie) și a prezentat patru spectacole: **Ce tipe mișto** de Laura Shaine Cunningham, regia Iulia Stănescu (reprezentatii: 7, 8, 9, 10, 11 septembrie și 6 octombrie), **Domnul Masure** de Claude Magnier, regia Mihaela Triboi (reprezentatii: 14, 15, 16, 17, 18 septembrie și 7 octombrie), **Edmond** de David Mamet, regia Marcel Țop (reprezentatii: 21, 22, 23, 24, 25 septembrie și 8 octombrie) și **Comedie Neagră** de Peter Shaffer, regia Alex Mihail (reprezentatii: 28, 29, 30 septembrie, 1, 2 și 9 octombrie).

Se observă simplu că nici unul dintre cei patru tineri regizori nu a ales un text al unui dramaturg român contemporan, preferința fiind

alta și având cu siguranță motivațiile ei. Însă nu întotdeauna un text al unui autor străin reprezintă o garanție de succes pentru un spectacol, așa cum se întâmplă cu **Comedie neagră** al lui Peter Shaffer. Se vrea o comedie de situații, pe care regizorul se străduiește să le facă oarecum credibile, deși textul este de o mare naïvitate iar așa-zisele poante nu mai fac pe nimeni să râdă. Nu este clar de ce Alex Mihail și-a asumat riscul cu un astfel de text, poate doar pentru că autorul lui a primit două nominalizări Oscar și BAFTA, cu peste 20 de ani în urmă.

Concret, o pană de curent pune în dificultate personajele, care se adună toate (vizitatori, vecini) într-un singur apartament. Aici, gazda, Brindsley Miller, personaj principal, fură mobila și obiectele de artă de la un vecin (plecat într-o călătorie și care lăsase cheia sub preș), pentru a impresiona pe tatăl logodnicei sale, dar și pentru a le vinde unui colecționar, însă apare mai devreme vecinul și Miller

încearcă să transporte înapoi, pe întuneric, tot ce furase. În final, totul este demascat, sunt rupte relații.

Spectacolul începe cu câteva minute de beznă pe scenă, ceea ce însemna că e de fapt lumină și când se produce pana de curent, se aprinde lumina pe scenă. Acest joc de întuneric și lumină, tocmai pe dos decât este în realitate, nu are cine știe ce efect, mai ales că pe aproape toată durata spectacolului, actorii, simulând

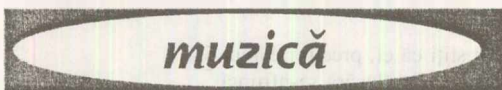

întunericul, privesc în gol, se mișcă pe orbecăite, se ciocnesc aleatoriu, se împiedecă și cad. Toate acestea ar fi fost mai firești într-o semiobscuritate și, cu puțină atenție din partea regizorului, s-ar fi evitat senzația de trenant și de fisuri de coerență.

Jocul actorei este are momente bune, chiar superbe în câteva scene (în special în cele ale intrărilor), ce se fixează ca stop-cadru, dar apoi ei se diluează. Apariția tatălui este de toată lauda, când Mihai Bendeac rostește replicile foarte inspirat, interpretarea lui Bogdan Coteț este o mică bijuterie în spectacol (vorbire, expresivitate), rolul lui Pavel Bârsan se remarcă prin dozarea atentă a energiei, ceea ce-l ajută să o scoată cu bine la capăt. Rolurile feminine încearcă să susțină nivelul piesei, însă cad adesea în inadecvare până la stridentă.

Distribuția: Mihaela Telcoacă (*Miss Furnival*), Florin Anton (*Colonelul Melkett*), Mihai Bendeac (*Brindsley Miller*), Andreea Samson (*Carol Melkett*), Pavel Bârsan (*Harold Gorringe*), Bogdan Coteț (*Schuppanzigh*), Ana Macovei (*Clea*). Traducerea și regia: Alex Mihail. Scenografia: Anca Marcu și Alexandu Luță.

Se pare că timpul a fost supus unui proces de accelerare nemaipermițând să consemnăm toate evenimentele care sunt cu adevărat importante. Recent sărbătorita Ziuă Internațională a Muzicii, încadrată de amintirile încă proaspete ale Festivalului „Enescu” și deschiderea stagiunii de concerte de la Radio și Filarmonică, aduce în memorie un eveniment care pentru un anume segment al consumatorului de artă a însemnat reînălțarea cu melodia nemuritoare a valsului. Inițiat de Asociația Română a Iubitorilor Valsului „Johann Strauss”, festivalul internațional, aflat la cea de-a patra ediție (București - 2002, Timișoara - 2003 și Oradea - 2004), reprezintă imaginea unor relații culturale tradiționale pe care, în colaborare cu Societatea Vineză „Johann Strauss”, membrii acestei organizații le dezvoltă ca participanți la o Europă unită. Manifestări cu o astfel de „temă” nu se desfășoară doar sub egida societăților „Strauss” răspândite în întreaga lume, ci se încadrează într-

un fel de *Zeitgeist*, asemenea inițiative având în momentul de față o mare audiență, nu mai departe orchestra condusă de violonistul André Rieu din Luxemburg, ale cărei concerte alcătuite exclusiv din valsuri în diferite aranjamente se bucură de un succes enorm în Europa de Vest. Oaspeții străini ai Festivalului au luat contact spre surprinderea unora cu o Românie ce are o largă deschidere spre cultură care nu se reduce la nivelul elitei, cultivând frumosul și eleganța. Stînsul sfârșit de august s-a înviorat brusc la acordurile muzicii familiei Strauss și ale compozitorului Carl Michael Zierer (legat de România prin Constantin Ritter von Buchenthal - Cotroceni Walz op. 219) sau Johann

Festival „Strauss”

corina bura

Schrammel (Viena tot Viena rămâne - marș). Ansamblul format din membrii orchestrei filarmonice bucureștene a fost condus de Michael Ditter, tot violonist la origine care și el, asemenea lui Rieu, a pus bazele propriei sale formații orchestrale „Ensemble Bella Musica Wien”. Concertul inaugural a prilejuit și reînălțarea cu tenorul Peter Widholz (cu arii din operele **Războiul vesel** și **Voievodul țiganilor**) și cu soprana Patricia Seymour, a cărei voce a strălucit în coloraturile **Liliacului**, cu toate că timbrul ei se pliază excelent și pe coordonaturile muzicii bachiene (cantata **Jauchzet Gott in allen Landen**). Repertoriul vocal a fost mult valorificat într-o „Seară de muzică vineză” cu același fermecător Peter Widholz în Schubert, Franz von Suppé, Carl Zeller, Franz Lehár, Edmund Eysler, și cu Pauline Pfefer în lieduri de Richard Strauss (autorul **Electrei** și al **Cavalerului rozelor**), Iosif Ivanovici, Rudolf Siczynski. Prestația tenorului Matei Nicolau, cu arii din opera **Prințesa circului** a acoperit contribuția românească la reușita acestui recital, acompaniat de interesantul artist care este pianistul, organistul și compozitorul de origine scoțiană Donald MacKenzie. Acesta din urmă a fost solistul unei inedit recital de orgă ce a avut loc la Atheneul Român, în care au fost interpretate lucrări de mare popularitate în aranjament pentru orgă. Englezii mai păstrează tradiția unor săli celebre de cinematograful în care au loc recitaluri de pian (ca în timpul filmului mut) sau orgă. Acest tip de orgă în stil orchestral, care odinioară

a fost un mijloc important de propagare, de popularizare a marii muzici în cele mai mici localități, chiar dacă în momentul de față seamănă cu un fel de *entertaining music*, cere multă virtuozitate tehnică și fantezie în combinațiile registrelor. Au fost prezentate lucrări ce unele împlinseau 100 de ani (Edmund Eysler - *Schützenliesel Walzer*, C.M. Zieher - *Fesche Geister*), 70 de ani (Rappf Benatzky & Robert Stolz - prelucrări personale după melodii din **La calul bălan**), din Richard Eilenberg, Ernesto Bucalossi, Percy Whitlock sau compoziția proprie scrisă pentru acest eveniment: **Rosemarie Walzer**. A fost o seară cu totul specială prin inedit. Concertul de gală și ceremonia de închidere a festivalului a avut loc în superba Rotondă a Atehenului unde au evoluat și dansatorii școlii de balet „Eilmayer” din Viena, într-o formulă mult îmbunătățită numeric și artistic față de 2002. S-a lansat și un prim CD cu muzică de compozitorul român Iosif Ivanovici cu participarea Filarmonicii „Banatul” condusă de Ion Iancu și a sopranei Patricia Seymour. Premii de excelență și audiția muzicală a unui disc intitulat **Un bal la palatul Prințului Eugen**, invitați, rochii frumoase, doamne elegante, domni venerabili au populat un decor ce, pentru câteva zile, ne-a răpit mult prea vulgarului cotidian.

Literatura africană, scrisă în limbile europene, cunoaște mai bine de un sfert de secol de existență. Dată fiind încetinea proceselor istorice și întreaga „biologie culturală”, specialiștii cred că nici astăzi ea nu a atins punctul de maturitate. În orice caz, lumea culturală contemporană a luat act de existența ei și încearcă s-o cerceteze și s-o evalueze cât mai obiectiv, înregistrând progresele realizate, expectativele permise, dar și problemele care îi frământă pe scriitorii africani.

Literatura africană a debutat și ea ca o literatură orală (scrierea a fost introdusă în cea mai mare parte a Africii în secolul al XX-lea de coloniștii europeni). Această literatură orală, folclorul african de fapt, a îndeplinit toate funcțiile literaturii scrise. Povestirile și legendele, la fel ca mitologia greacă, au formulat o cosmogonie și o metafizică specifică poporului african. Proverbele au sintetizat o înțelepciune adunată de generații care transpune și în numeroase povestiri cu animale. Cântecul epice

conexiunea semnelor

și povestirile legendare păstrează în memoria colectivă amintirea eroilor care, prin isprăvile lor, asigurau supraviețuirea și chiar puterea grupului în care circulau; îi întăreau astfel sentimentul propriei identități și valori. Prin aceasta, povestirile respective nu sunt mai puțin utile decât istoria însăși elaborată după principii științifice. Și nu este totul: arta orală are calități socio-estetice care îi sunt proprii și de neînlocuit. Întreaga ei performanță este o *Gesamtkunstwerk* care pune în joc arta verbală, dar și muzica și mimica. Adresându-se, prin natura lucrurilor, unui grup limitat care poate percepe vocea umană, ea are, în același timp, un caracter intim și social, întreaga asistență participând la o bună execuție a actului cultural. Toți cei care au asistat la desfășurarea unui astfel de act sunt de părere că arta orală africană și-a îndeplinit admirabil misiunea pe care orice literatură, de la **Horățiu** încoace, o îndeplinește: imbinarea utilului cu plăcutul cu o eficiență de necontestat.

Este adevărat că în Africa neagră, ca de altfel în Grecia antică, trecerea de la oralitate la scriere în domeniul literar s-a produs în momentul în care povestirile tradiționale referitoare la trecutul eroic african au început să fie scrise. Opere de pionierat cum sunt: *Contes et Légendes d'Afrique Noire*

Avantajele și dezavantajele cuvântului

mariana ploae-hanganu

(1949) sau *Légendes Africaines* (1954), alături de multe altele, formează un echivalent african al *Iliadei* grecești, al *Beowulf*-ului englezesc sau al *Hildebrandslied*-ului german. Cei care au transpus în scris tezaurul folcloric african au explorat de asemenea, genul de povestire, cel mai prolific din toată Africa tradițională: povestirea cu animale. Numeroase cicluri de povestiri, reproduce atât în franceză, cât și în engleză: ciclul iepurelui, al păianjenului, al hienei etc. Îmbină caracteristicile imaginărilor cu cele ale utilității didactice. Ele pot sta alături, în această privință, de fabulele lui **Esop**, de *Insengrinus* latin al lui **Nivardus** sau de flamanul *Roman de Renart* cu toate nenumăratele lui adaptări în limbile romanice. Toți participanții pe post de observator al actului cultural african, declară unanim că citirea unei povestiri africane nu are nimic în comun cu experiența de a participa la o performanță orală. Este ea și cum ai reduce o operă wagneriană la libretul ei sau a citi doar versurile unor cântece de **Jacques Brel** sau **Georges Brassens**. Povestirile scrise nu oferă decât o aproximare, un analog, o transpunere a narativelor originale. Și aceasta pentru că ele aparțin, în forma scrisă, ordinii cuvântului și se au tipărit.

S-a spus, pe bună dreptate, că schimbarea mijloacelor de exprimare aduce cu sine modificări în mesajul actului cultural. O diferență calitativă există chiar și între cultura manuscrisului și cultura cuvântului tipărit. În domeniul literaturii, proza scurtă a devenit preferata romanului care, la rândul lui, a înlocuit epopeea antică. În afară de aceasta, romanul, ca și tiparul, este legat de o societate burgheză, în același fel în care epopeea exprima valorile și gusturile unei societăți eroico-aristocrate. Stabilitatea textului scris aduce însă și alte avantaje: permite, în primul rând, organizarea în voce a unei narațiuni lungi și complexe. Istoria romanului european a arătat însă că dominarea noilor procedee narrative se realizează abia după o practică intensă pe durata câtorva generații de scriitori. Auditorul limitat al artistului oral este omogen: satul cu o economie de subsistență, cu funcții nu foarte diferențiate unde toți împart același patrimoniu cultural. Autorul își poate permite să fie aluziv. Scriitorul

modern trebuie să se gândească, atunci când scrie, la un public mult mai vast a cărui componentă îi este necunoscută; ca atare, trebuie să se arate explicit. Societatea occidentală a trecut în mod gradat de la oralitatea naturală la literalitatea industrială. După vreo zece secole de practică a manuscrisului ea a cunoscut introducerea tiparului, urmată de trei secole și mai bine de perfecționare tehnologică accelerată. Africa neagră s-a văzut obligată să parcurgă aceste faze cu o rapiditate fără precedent. Dubla trecere - la scris și tipărire - naste cel puțin două specii de dificultăți cărora scriitorii africani sunt obligați să le facă față. Mulți povestitori, puțini abili să organizeze intrigi complexe care cer personaje construite diferențiat, alimentează povestirile lor cu perpetue istorii autobiografice create după o tehnică paratactică rudimentară care constă în a alinia cronologic unități narative în ordinea unei presupuse ocurențe. Pe de altă parte, mulți poeți, incapabili să creeze metafore accesibile, practică facilitățile unui suprarealism de o calitate îndoielnică al cărui verbalism prețios nu ajunge să ascundă sărăcia limbajului.

Este indispensabil, dacă nu inevitabil, ca societățile africane să învețe să trăiască cu scrierea și tipăritura operelor lor, ca și cu mijloacele audiovizuale moderne. În ochii cititorului european Africa apare, de cele mai multe ori, înecată într-o mare de povestiri, cel mai adesea, prost scrise, redactate într-o limbă abia cristalizată, într-un stil pe cât de pretențios, pe atât de pompos. Dar aceste opere nu sunt decât încercări timide ale unei literaturi viitoare. Deși cea mai mare parte a operelor, produsă, tipărită și răspândită în Africa arată mai multă ambiție decât abilitate literară, un fapt este incontestabil: ea este vândută și este citită; corespunde deci necesităților actuale ale unei populații alfabetizate, dornică de a citi și a cunoaște avantajele și dezavantajele cuvântului scris și tipărit.

Incoerențele secolului XX

vladimir fismăneanu

(urmăre din pagina 14)

societății civile, a fost constituirea Partidului Alianței Civice (PAC) la începutul anilor '90. Am fost extrem de implicat în discuțiile care au dus la formarea PAC. L-am prețuit și continuu să-l admir pe Nicolae Manolescu, în care văd nu doar un distins critic și istoric literar, dar și un gânditor politic de înaltă clasă (merită să recitiți volumul său de eseuri politice "Dreptul la normalitate"). Nu este momentul acum să vedem de ce nu a izbutit PAC-ul să devină un partid într-adevăr robust și viabil. Un lucru este cert, valorile civice susținute de PAC, dar și de Alianța Civică și alte organizații ale societății civile, au marcat favorabil dinamica societății românești în acești ani. Mărturisesc că am fost între cei care au considerat alegerile din 1996 și victoria CDR drept un moment de cotitură în politica românească. Am scris un studiu pentru o revistă americană cu titlul "The End of Romanian Exceptionalism". Ce s-a petrecut ulterior, inclusiv fenomenele de politicianism, narcisism și obtuzitate au diminuat capitalul de speranță investit în CDR. La care se adaugă jocurile pesediste și peremiste în care singurul obiectiv era să compromită guvernarea CDR. Am respectat politica externă a lui Emil Constantinescu, am admirat calmul și prezența de spirit a lui Radu Vasile, inteligența eliberată de

orice dogmatism a lui Valeriu Stoica.

D.D.M.: Când a început serios să se maturizeze viața de partid politic în România post-decembristă?

V.T.: Mai ales după 1992, când partidele istorice se configurează cu mai mare limpezime ca elementele de bază ale opoziției democratice. Acum, la zece ani de la trecerea sa în neființă, merită insistat pe rolul lui Corneliu Coposu ca personalitate deopotrivă vizionară și întransigentă. Într-o lume a atâtor tumburi morale, Corneliu Coposu a pledat pentru verticalitate și demnitate. Rămâne însă deschisă chestiunea: cum a fost posibilă degingolada țărănistă a ultimilor ani? Cel mai important lucru este formarea unei clase politice care să se bucure de o reală credibilitate. Este vorba de un proces de durată, însă nu văd rațiuni de pesimism excesiv.

D.D.M.: Mineriada din '99 pare să cadă cumva pe o atmosferă în general calmă, fără turbulențe semnificative; care ar fi de fapt, într-un top al politicilor de guvernare, cuvintele cheie pentru o perioadă care avea să se încheie cu înfrângerea lamentabilă a unui partid istoric? Și cu finala Vadim vs. Ilescu!...

V.T.: Continuitatea pariului politic, economic și social, ca și nu mai vorbesc de cel moral, este condiția legitimității unei forțe politice. O legitimitate care poate exista și ca formațiune de opoziție cu care largi grupuri ale populației tind să se identifice. O mare problemă a elitelor politice post-comuniste, de la stânga la dreapta spectrului ideologic, a fost și rămâne înstrăinarea de

alegătorii reali. Se perorează în fel și chip despre libertate, dreptate și alte teme nobile, însă există un răspândit sentiment că politicienilor le pasă prea puțin de frământările indivizilor reali. Altfel spus, una din slăbiciunile guvernării CDR a fost un triumfalism prea puțin justificat de transformări radicale. Ceea ce nu înseamnă că nu a existat un efort sincer de a depăși vechile structuri. A fost însă un efort nesistematic, ezitant, mai ales în privința instituțiilor din zona serviciilor de informații. Sper din inimă că partidele din alianța DA au învățat ceva din experiența CDR. Între altele, este necesar să se recunoască importanța debarasării de moștenirile comunismului, dar și a afirmării unor criterii indispensabile de moralitate în viața publică. Ceea ce se întâmplă cu partidul succesor al fostului partid comunist din Polonia (partidul lui Kwasiński și Cimosewicz) spune mult despre direcția spre care mergem: corupția morală și economică sunt vicii pe care electoratul le pedepsește mai devreme sau mai târziu. Cât despre Vadim și Ilescu: am fost mulți dintre noi jenați de faptul că s-a ajuns la trista opțiune din 2000. Prin retorica sa agresiv-naționalistă, Vadim a reprezentat continuu un factor de poluare diversionistă în viața politică și culturală românească. Ilescu, atașat unui leninism rezidual, greu avuabil după 2000, reprezintă un capitol încheiat din această tensionată istorie post-decembristă. Ne aflăm acum într-o altă zodie istorică, iar partidul lui Mircea Geoană și Adrian Năstase riscă să repete experiența fostilor comunisti din Polonia dacă nu va izbuti să se denomenklaturizeze nu doar formal.

A consemnat
Daniel D. Marin

Priviți de ceilalți

emil străinu

Era la începutul anului 1994 și după îndelungi eforturi reușisem să public lucrarea **OZN - Universuri paralele** la care prefața era semnată de Alexandru Mironov, ce de altfel o și prezentase la emisiunea „Știință și anticipație” de la TVR 1 ce se difuza duminica la o oră de maximă audiență, odată cu serialul **Star Trek**.

Pe la începutul lunii aprilie, domnul Mironov mă sună întrebându-mă dacă sunt de acord să-mi lansez cartea la Timișoara, la Convenția SF Eurocon '94, unde se anunța o participare internațională de elită, invitație care mă onora și pe care o accept imediat.

Euroconul '94 a fost într-adevăr o manifestare culturală de excepție care la genul său rămâne deocamdată neegalată la noi până în prezent.

Am participat la lucrările convenției cu o comunicare, am reușit să-mi lansez cartea, are s-a bucurat de o primire bună la public și am luat contact cu multe personalități și cu cele mai noi realizări și curente în creația *science fiction*.

Erau momente când nu știam cum să mă împart între diferite manifestări care datorită timpului limitat al convenției se desfășurau în același timp.

Într-una din seri, la un cinema-grădină urmăream o gală de filme SF care a durat mult timp după miezul nopții. Publicul era format din foarte mulți membri ai cenaclurilor SF din țară, invitați din străinătate și un public numeros. Nu aveai unde să arunci un ac, pe moment fiind o aglomerație de nedescris. Undeva, spre zori, hotărâse împreună cu prietenul meu,

poetul Andrei Dorian Gheorghe (organizatorul și realizatorul primului cenaclu și al primului festival de cosmo-poezie din România), să plecăm la culcare, deoarece a doua zi la primele ore, în Aula Universității „Traian Vuia” urma să participăm în calitate de invitați la o masă rotundă cu public pe tema *Perspectivile SF-ului contemporan*, eu în calitate de autor de cărți SF și redactor al revistei „FAN OZN” și colegul meu ca autor al unor volume de cosmopoezie și conducător de cenaclu literar. „Navigând” efectiv prin valurile de spectatori, ajungem undeva în fața rândului unu de spectatori de unde, blocați de înghesuială, nu puteam nici ieși, nu puteam urmări nici filmul. Făcând haz de necaz, ne-am resemnat deoarece cam în zece-cinsprezece minute ar fi trebuit să fie o pauză între filme, când ne-am fi putut deplasa spre ieșire. În acest context, niște cenacliști de la HELION și STRING care se aflau în aceeași situație cu noi ne atrag atenția că în lipsa filmului putem să ne distrăm cu „spectacolul din sală”. Nu ne trebuie prea mult timp și nici prea multe explicații ca pe fondul semi-întunericii din gradina-cinema să vedem în public mai multe perechi de luminițe, unele verzi (gen ochi de felină în întuneric), altele roșu intens sângeriu, cum vom comenta mai târziu. Cred că în mulțimea de aproape o mie de spectatori erau opt-zece perechi de ochi verzi și patru la șase de ochi roșii, care se deplasau după cum erau mișcările capului persoanelor ce-i posedau. Pe fondul contrastului lumină-întuneric dat de proiecția filmului, ne-am putut convinge că „lucirile” respective proveneau de la ochii unor spectatori. Am privit muți de uimire „spectacolul ciudat al licăririlor verzi și roșii” până la finalul filmului, verificându-ne observația cu toți cei din jurul nostru care pe drept cuvânt rămăseseră

stupefiați de acest fenomen. Am comentat zilele următoare pe larg întâmplarea, dar nu am ajuns la nici o explicație pertinentă. Culmea va fi când în seara dinaintea plecării, cu prilejul festivității de închidere vom observa același fenomen. Deși în timp, ani la rând, după Euroconul '94, am căutat împreună cu câțiva dintre martorii la eveniment o explicație, nimeni nu a fost în măsură să o dea.

Asta până în noiembrie 2004, în timp ce mă aflam la o Conferință de științe neconvenționale, în Olanda, la Amsterdam, la Hotelul Krasnopolly, ce avea ca temă Cercurile din lanurile cu cereale, când, împreună cu niște colegi cehi, am reîntâlnit fenomenul pe timpul unor proiecții de slide-uri și filme cu figurile din lanuri.

creație și paranormal

Încercând să găsim o explicație printre participanții la conferință (doar era pe științe neconvenționale), am ajuns la grupul anglo-american care ne-a dat o explicație de am înghețat. Conform nu numai părerii, ci convingerilor lor, ochii verzi aparțineau unor vampiri, iar cei roșii licantropilor (vârcolacilor).

Culmea culmilor a fost când, într-una din zile, niște „conferențieri” albișoși și pe care de altfel nu-i mai văzusem până atunci, deși începusem să ne cunoaștem destul de bine între noi, participanții, au ținut o disertație pe tema: **Cine este în vârful lanțului trofic pe Terra - Homo Sapiens Sapiens (omul modern), Homo Sapiens Nocturna (vampirii) sau Homo Sapiens Licantropus (vârcolacii)?**

După care au dispărut la fel cum au și apărut. Oricum, vreau să vă spun că Bram Stoker cu **Dracula** este un mic copil pe lângă ce au putut să ne spună „drăgălașii albișoși” în cauză creându-ne, artificial?! adevărate coșmaruri existențiale. Deocamdată, *no comment!*

La Teatrul Național - Sala Amfiteatru, în cadrul programului Carte și Arte, s-a desfășurat vineri, 30 septembrie o masă rotundă cu tema *Cinematografie națională în context european* la care au fost invitați Sergiu Nicolaescu, A.G. Croitoru, Geo Saizescu, Cătălin Saizescu, Helmis Napoleon, Mircea Mureșan, Grig Modorcea, Calin Netzel, Șerban Marinescu.

Moderator a fost Eugen Atanasiu. Chiar dacă nu toți invitații au fost prezenți, pe lângă discuțiile despre integrarea cinematografului în contextul european a fost atins și subiectul

semne

predilect pentru cultura românească din ultimii ani: diferențele de opinie și viziune artistică dintre generații. Mai mult, s-a glosat pe marginea unui subiect care nu mai este de mult tabu pentru nici unul din regizorii de film sau de teatru, pentru oamenii de litere.

Geo Saizescu ne vorbește despre întâlnirea sa cu Horațiu Mălăele, care i-a relatat despre românii din Paris. Aceștia criticau filmele românești, considerând că sunt făcute din același aluat: mizerie, lipsa de calitate a scenariilor. „În Spania au fost filme românești, toți erau aplicați să recunoască ceva din semnificația unui popor pe care-l cunoșteau”. Geo Saizescu le-a cerut tinerilor studenți să-i dea zece motive care îi determină să facă cinematografie: „Ei chiar iubesc cinema-

tograful, dar nimeni nu știe nimic. Se studiază câte o poezie sau proză din manualele alternative. Există o tendință de anulare și te întrebi ce poți să le dai. Când profesorul de istorie ne vorbea de Revoluția Franceză, toți eram în picioare. Acum nu mai există caracterul acesta formativ, când vorbești de «educativ» sau «național». Geo Saizescu spune și o glumă: „Să nu se mai tragă clopotele în biserici, când se supără aia din alte religii”. Și Geo Saizescu este de părere că străinilor nu le place în mod special să vadă că unii își bat joc de propria lume. În opinia sa, poți să vorbești despre spaime, despre dragoste, poți să faci un film abisal, dar ceea ce este important nu mai este acum luat în seamă: „Lumea filmului a reușit să meargă la dictator și să-și impună punctele de vedere. Acum se demolează reciproc. În momentul în care nu mai ești stăpân pe situație, începi să tulburi apele. Tinerii se afirmă cu lucruri noi (...) Ar trebui găsite puncte de discuție, pe vremuri comentam, ne ceream părerea unul altuia. Era un soi de ocazie de a ne înțelege mai bine. Regizorii care s-au ridicat, s-au ridicat pentru că era competiție și între cenacluri”. Analogia funcționează și în ceea ce privește subvenționările pentru revistele literare: „N-au fost argumente că de ce da și de

Opinie și viziune

violeta ion

ce ba? Este un soi de golănie care n-are de-a face nici cu cartea, nici cu artele”.

Eugen Atanasiu: „Există niște rădăcini, intrarea în Europa nu se produce într-o perioadă de timp scurtă. În timpul războiului s-au făcut coproducții cu Italia, pentru o cetate a filmului, și a existat un plan pentru Buftea”.

Ideea este că tinerii regizori nu-și pot trage spuza doar pe turta lor.

Alecu Croitoru: „Ideea de prezentă a cinematografului, de distribuție în lume se petrece. S-au făcut coproducții după **Ciuleandra**, premiul luat la Veneția cu **Țara morților**, **Argint la Veneția**, **Anotimpul miresei** etc. Am avut multe premii internaționale. Uniunea cineaștilor a scos o carte cu premii, dar o carte cu premiile luate în străinătate? Despre asta nu s-a scos o cărțuție”.

Pentru că nu a fost epuizată, tema se va dezvolta cu altă ocazie, probabil tot în cadrul unui târg de carte.

Anul trecut, în vara lui 2004 mai precis, pentru că ani trecuți pot fi oricare dintre cei pe care îi știți, l-am chemat pe bătrânel să vină la mare, să poată face măcar câteva zile niște împachetări simbolice, nici vorbă de profilaxie, cu nămolul de la Techerghiol. O viață întreagă a umblat prin festivaluri, cu o geantă grea și neagră pe umărul drept, și a răcit existențial la oase, de atâta poezie a tinerelor, de atunci, poete. Zile întregi are dureri, rămâne îndoit de spate, cu mâinile în jos, niciodată în cruce, și toate acestea îl enervează teribil pentru că îi fac pe alții să creadă că ar fi bătrân. Cum poată el să accepte vreodată că realitatea altora este, de fapt, realitatea lui? dar nici chiar Tașcu însuși nu poate să-și dea seama cum s-a întâmplat cu bătrânețea asta. De unde a venit, așa, dintr-o dată, ascunzându-i-se-n gânduri și în pantaloni...

L-am așteptat la Eforie-Nord, în gară, și l-am văzut coborând cu geanta neagră, care, purtată de atâția ani pe același umăr, i-a produs scolioză. Eu cam știu ce ar putea să ducă în ea: niște cărți, numere de

tachinări

telefon, o sticlă de votcă, o alta cu apă înghețată, acte ale unor instituții de învățământ superior din Târgu-Jiu, pe unde nu e primit, sau pe care le înființează, fără să poată preda, pentru că piticii de acolo nu ar mai putea să găsească ușa, dacă le acoperă cineva orizontul. Posibil să mai aducă de pe undeva în geanta lui neagră niște praf de timp și niște farduri ale morții.

Și, cum vă spuneam, a făcut câteva zile împachetări cu nămol, împachetări reci, preventiv, ritualic... L-am însoțit de fiecare dată, sacrificându-mi, asumat, timpul corespondent tinereții, și, într-una dintre zilele de terapie, eram, firese, acolo. Îmi pusesem, la rândul meu, puțin nămol pe umeri, așa, de alint, pentru că, totuși, duc multe pe umeri și sunt oboșiți. Pe de altă parte, trebuie să-i învăț cu pământul, cu acest soare dinăuntru, nu doar cu cel de afară...

Stăteam amândoi unul lângă altul înaintea lacului. Fiecare, în fața a ceea ce a făcut până atunci și în spatele a ceea ce i-a mai rămas să facă. Destul de ciudat pentru diferența de vârstă, eram umăr lângă umăr...

Stând așa, să ne uscăm noroiul într-un apus de soare, eu am zărit o fată, undeva, pe lângă noi, pentru că lumina nu îmi vătea prea tare în ochi și nici conștiința nu era activată, dacă tot mă pregăteam s-o împachetez în nămol... Nu are nici un rost ca domnișoara să mai fie descrisă, lucrurile se cunosc, avea îndeajuns din toate, expusă pe sortimente.

După ce am zărit-o frumoasă, făcută-n ciuda expertizei, cum se spune sintetic în mediile fără pretenții, adică ochi albaștri, părul auriu, zâmbet gingaș, ce mai, o muză de fenotip romantic, m-am uitat puțin împrejur și am așteptat înțelept. Într-adevăr, venise cu mama, care o tot trimitea cu vorbe șoptite în apa binefăcătoare a lacului.

Problema fatalității

**marius marian
șolea**

Atunci mi-a venit un gând care nu avea nici o legătură cu peisajul de pe lângă noi - numai oameni-ruină, pe care abia mai reușea să cadă o ezitantă și prăfuită lumină. În acele condiții, i-am zis lui Tașcu să intre după fată în apă și s-o întrebe, aparent detașat, ce și cum, câte zile de tratament mai sunt nebifate, să pot să fiu sigur dacă mai are vreun sens medicația. Adică, el să intre în apă încet, să se apropie de ea ca din întâmplare, să nu sesizeze cumva mama de pe mal pericolul stricării ordinii mondiale...

Eu așa i-am spus lui Tașcu, pe un ton amical: mergeți dumneavoastră și o agățați pentru mine, e mult mai firească discuția dintre un copil și un bătrân, nu ar putea să creadă nimeni că ați putea să-mi faceți un serviciu. Nu sugerați, cel puțin pentru mamă, nici un fel de pericol. Cui i-ar da prin cap că ați vrea să vă experimentați teoria cu ritmul în fata aceasta? În cazul în care în lac voi intra numai eu, toate apele se dau într-o parte și trec cu tot poporul de până la mine... imediat aș da de bănuț, s-ar sesiza natura... maică-sa ar pomi de la o impresie negativă, scandalosă, și mi-ar fi eu mult mai greu... cine, pentru bine, mai are timp acum? pe când, dacă vă duceți dumneavoastră, toată suflarea și lumea rămâne liniștită, nimeni nu bănuiește nimic. Nici n-ar putea suspecta un bătrân de un succes atât de rapid. Pe ce bază? ca un compliment? destul de complicat, cam perspicace... Apoi, dacă reușiți prietenia, putem ieși diseară pe la vreo terasă și dumneavoastră o s-o faceți pe mămică o conversație culturală despre romanul românesc, despre secțiunea de aur din balada populară, orice ar ajuta-o să vă audă mai bine, să nu fie nevoită să-i crească urechile după marile înțeleșuri din artă.

Toate astea s-ar putea întâmpla cât timp am să iau eu fata să o plimb și să îi explic la mare niște lucruri diferit de cele pe care le știți dumneavoastră. S-ar bucura și mămică... Unde ar mai găsi ea pe litoralul acesta un tip atât de pregătit în ritmul vertical, în teoria lui?

Fericitul Valentin, cu barba și cu părul albe, a zâmbit și a plecat în undă. I-a plăcut ideea... de la un timp, trebuie să te mulțumești și cu ideile altora... Nu știu dacă a înțeles chiar tot din ce i-am spus eu, dar de dus, s-a dus. Îl vedeam cum se cufunda încet, sfințitor, în nămolul de sub apă, înaintând domol, ridicându-și, pe rând, câte un picior, ca un brotac ajuns pe miriște.

Nu știam ce putuse să-i spună, dar am văzut cum fata, care, vă repet, era deosebit de frumoasă, a început să zâmbească și se apropia de el foarte aproape, chiar periculos deja pe unele direcții, dacă ar fi fost cu mult mai tânăr prilejul... Îi zâmbea larg, începea să se joace cu apă, la început cu gesturi timide, destul de prudente, apoi râdea larg, părea fericită, eu nu știam ce putuse să-i spună, încât să-i fi dat atâta confort, eram destul de mirat, chiar

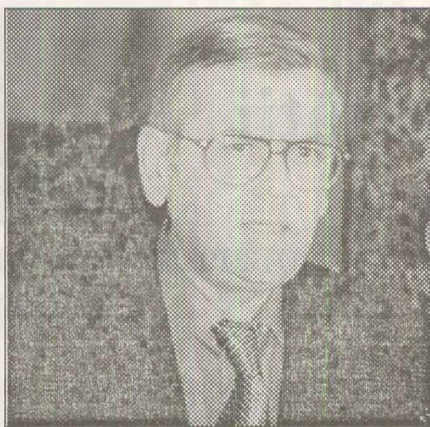
mândru de amicul meu. Nu aveam decât să aștept, pentru că nu puteam îmbătrâni atât de rapid, încât să nu am posibilitatea să-i înțeleg lucrarea... La un moment dat, semn al unui neprevăzut, îl vedeam uitându-se înapoi, înspre mine, cu o privire serioasă, cu ochii larg deschiși, chipul împietrit, parcă ar fi vrut să îmi spună ceva, dar nu îl lăsa contextul, distanța. Între timp, mama fetei, urmărind și ea fericirea și libertatea acelei fericiri, dădea semne de încordare, nu slăbea din ochi peisajul în care Valentin era ca un stâlp indian, împrejurul căruia dansa ritualic fecioara. Cercul se strângea treptat, chiar dacă raza lui, pornind de la Tașcu, nu era ceva prea bine precizat... Însă creștea și veselie fetei, iar el mă privea din ce în ce mai des, cerându-mi parcă ajutorul.

Eu numai zâmbeam, nedorind să mi se vadă mirarea. Îl priveam cum vroia să vină la mal, dar jocul ei și chiar nămolul de sub apă îi încetineau mișcarea, grăbirea. De pe mal, doar un surâs mulțumit, suficient, fericindu-mă pentru idee și pentru ce avea să se întâmple. În acea zi, un fel de altă zi a unui altfel de Valentin, aveam doar grijă să nu mă vadă scorpia cea pusă de pază, despre care mă gândisem cu mărînimie că ar putea deveni, într-un proiect reușit, corespondentă prietenului meu. Până la urmă, Tașcu a ieșit, sobru, iritat, ținută academică! învelit în privirile mânioase ale mamei fetei și foarte nervos mi s-a adresat: "Mă, futu-i mama mă-sii, asta e handicapată mintal! Tu cum de nu ai observat? Nu mai puteam scăpa de ea! Tu nu ți-ai dat seama?!"

Ce râs aș fi avut atunci, dacă am fi fost acolo doar noi doi și dacă n-ar fi fost situația de o natură specială! Pe drum, a râs și el... "Cum naiba, mă?!", repeta mereu.

Îl vedeam cu coada ochiului mergând alături, trecând gânditor prin căldură, cu o șapeă albastră pe cap, luată din Germania, cu ventilator la cozoroc, și cu un ecran cu celulă fotoelectrică, energie solară... Însă, de fiecare dată când trecea printr-o umbră, era nevoit să pornească motorușul cu o mișcare bruscă, din deget. Eu nu știu până astăzi dacă acest fenomen era tot unul simbolic... Dar toată lumea se uita amuzată, mai ales copiii, cum Valentin Tașcu trecea detașat prin Eforie-Nord cu ventilatorul la frunte, pe bază de energie solară. Acum, la fel, motorușul e astăzi la frunte, mutat.

Și când îl mai tachinez cu neputințele sale de a mai sări gardul când poarta nu-i deschisă, îmi răspunde că nu-l atinge nimic din ce-i spun, că ar trebui să știu că are copil de doi ani. Dar una-i una, alta-i alta, aproape oricui îi mai rămâne un suflu pentru un oftat, chiar din ultimul oftat se poate naște și viață, și moarte...

Ioan Suciu

In orașelul copilăriei mele de la poalele Făgărașului, populat în majoritate cu sași, nu existau magazine de pâine. Mai bine zis, nu erau nici un fel de magazine, nici alimentare, nici pentru alte produse. Tot ce era de d'ale gurii se producea în gospodăria, iar pentru metalochimice, jucării, bomboane și biscuiți trebuia să te duci la Brașov sau la Sibiu (există un tren cu șină îngustă, care străbate orașul ca un tramvai). Sașii nu plecau niciodată la câmp, dacă nu aveau toate uneltele pregătite, coasele ascuțite cum trebuie, oameni programați să aducă butoaiele cu apă la ora prânzului etc. Cele câteva familii de români care mergeau la secerat sau alte lucrări, se întorceau de multe ori din câmp acasă, constatând că le lipsește ceva: câte-o seceră, câte-un hârleț sau altă uneltă. Românii nu aveau cuptoare de pâine acasă, le lipsea totdeauna câte ceva: turbușonul, sațărul de tranșat carne, piperul etc. Ca să nu mai vorbim de pian. Există o fanfară a sașilor care cânta la sărbători pe străzile orașului, dotată cu trompete, tromboane și flaute aurite produse de renumite mărci vieneze. Grădiniile din spatele morocănoaselor case erau parcelate și îngrijite ca niște farmacii. Dacă stau să mă gândesc la felul în care munceau românii față de sași, n-aș putea spune că făceau mai puține eforturi. Se trezeau în zori și roboteau până noaptea. Ba, dacă socotesc drumurile inutile făcute după uneltele pe care nu le aveau la îndemână, cred că munceau mai mult decât sașii. Însă în timpul iernii, când necesitățile apar mai pregnant, se constata că românii le lipseau fel de fel de lucruri din cele esențiale: pâinea trebuia cumpărată de la sași, chibrite aveau numai ei etc. Într-o perioadă următoare au apărut magazine de pâine, aceasta aducându-se de la Brașov, unde existau fabrici de pâine. Nimeni nu cumpăra acea pâine tare ca granitul. Comerțul cu pâine produsă în gospodăriile sașilor a fost strict interzis, și românii au mâncat numai mămăligă. Nu mi-a plăcut niciodată mămăliga, întotdeauna am tânjit după pâinea intermediară din grâu și secară făcută de sași. După colectivizare, românii s-au angajat la fabrica de încălțăminte din oraș, iar sașii au rămas în continuare agricultori și crescători de vite. E adevărat că vitele au dispărut ca prin farmec în decurs de cinci șase ani, iar caii nu mai aveau decât un căruțaș cu o trăsură care staționa non-stop în fața cinematografului din centru. Apoi sașii au început să plece masiv în Germania, iar noi ne-am mutat în București. Aici am constat că nu exista nici un grup - etnic sau nu - care să aibă grijă de felul în care muncește: toată lumea se ducea la lucru fără nici o preocupare pentru

Un brand românesc: literatura absurdului

înregistrarea cu tot ce era necesar pentru a face ceva: iar dacă strungul nu funcționa, cu atât mai bine!

Am făcut o vizită înainte de 1989 în orașul în care am copilărit, și mi s-a părut că am ajuns în alt loc decât în cel pe care-l știam eu. În primul rând că era foarte aglomerat, de o populație care vorbea cu accent moldovenesc, foarte mulți tineri umblând în grupuri pe strada principală în sus și-n jos, strigând, vociferând, înjurând. "Au venit moldovenii!", mi-a explicat cineva. Orașul populat în majoritate de sași dispăruse. Au rămas casele solide de sute de ani, cu ferestre ca doi ochi mohorâți de bulldog, apăruseră câteva blocuri pe dealul împădurit al orașului - un loc minunat - și o populație străină, nelegată de acele locuri, dând cu piciorul sticlelor goale de rom care se rostogoleau pe caldarâm. N-am mai fost pe acolo de atunci. Am aruncat o ultimă privire casei masive, cu poartă imensă în care am crescut, situată lângă biserica-cetate, și m-am urcat în autobuz. Într-o oarecare altă ordine de idei, cred că ați observat una din plăcerile imense ale șoferilor de autobuze și troleibuze din București: să te observe prin oglindă cum alergi să prinzi mașina, să ambaleze motorul ca și cum îi-ar spune - „Hai, mai cu viață, mișcă-te!” - și apoi, când să urci treapta, să-ți închidă

de miliție și securitate și, după anii 1950, au avut copii crescuți în același mod ca și părinții lor care, ajungând în funcții de răspundere în societate, au căutat ca la locul lor de muncă să-și împletească efectuarea serviciului în care erau cu satisfacerea unor porniri de genul de care spuneam.

În schița lui Cehov **Judecata**, băcanul Kuzma Egorov, acasă la el, în prezența primarului, jandarmului, țârcovnicului de la biserică, îi administrază o strașnică bătaie băiatului său, deși acesta este mare ca vârstă, folosind o curea ca pentru un școlar, într-un cadru fascinant, deoarece băcanul își închiriasse casa vremelnice dispensarului, iar holul era plin de bolnavi; în afara de asta, era foarte multă lume privind spectacolul pe fereastră (iată lipsa televizorului, care nu se inventase) - băiatul este acuzat de dispariția a câteva ruble de la tatăl său. „Mai dă-i!”, tot spune jandarmul, deși băiatul spunea că nu furase nimic. Schița lui Cehov conține o întreagă lume a unui sat rusesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și o radiografie a organizării societății de atunci. Este ceva halucinant să-ți închiriezi casa unui dispensar, să improvizezi saloane de tratament sau cabinete de consultație în locuința unui băcan. Așa ceva ar fi fost în mod sigur imposibil în orașelul în care copilărisem de la

fonturi în fronturi

ușa-n nas și să pornească rânjind. Am văzut de nenumărate ori această scenă. De multe ori după autobuz aleargă bătrâni infirmi cu mișcări caraghioase și cu sacoșe zburând prin aer sau femei având copii în brațe. Șoferul este neiertător, îi așteaptă și pornește în ultima secundă, cu o satisfacție drăcească pe față. Această satisfacție - de a face rău unor oameni care nu ți-au făcut nimic, este foarte greu de explicat, dar în orice caz, nu știu dacă în orașelul copilăriei mele se practica așa ceva. Ceea ce știu este că acolo, când niște vecini se certau, nu-și mai vorbeau ani de zile, poate toată viața. Nu știu dacă este un lucru bun, dar când în București am dat de oameni care după ce se-njurau ca la ușa cortului, după vreo două trei ore se împăcau și se duceau împreună la coadă la brânză, n-am mai înțeles nimic. Poate că și compromisul este bun la ceva, altfel nu poți să ai o viață socială. Dar neamțul (sașii, mă rog) era serios și când se certa: o făcea ca lumea și aproape total. Dar nu avea plăcerea de a provoca răul unor necunoscuți. Sigur că-n toate orașele din lume există derbedei care se distrează lându-se de femei sau bărbați necunoscuți pe stradă (sau după blocuri). Dar aceștia nu ajung conducători de vehicule de transport în comun. Poate că această „distracție” de a șicana niște oameni necunoscuți și uneori neajutorați se găsește mai ales în țările fost comuniste, unde persoane de condiție joasă au ajuns (datorită unei revoluții aduse cu tancurile din URSS) activiști, directori, ofițeri

poalele Făgărașilor. Nu spun în sensul neocupării sașilor de educația copiilor sau de alte evenimente din interiorul familiei, dar toate acestea se desfășurau în spatele unor ziduri groase. Nu constituiau spectacole pentru vecini sau altă lume care ar fi trecut pe acolo să vadă cum un tată sever dă pantalonii jos copilului și-l bate la fund, deși astfel de lucruri se petreceau. Dar, dacă aveau loc, erau desigur pentru ceva precis, pentru vreo boacăna grozavă, pentru un fapt cert. Kuzma Egorov administreză pedeapsa în cadrul unui public numeros, fără nici un fel de verificare a vinovăției reale, cu un fel de plăcere sadică. Iar după ce găsește la el în buzunar banii "furați", nu are nici un fel de remușcare că-și făcuse fiul de răs, iar faptul fiind public, își dezonorase într-un fel (clar) și familia al cărui conducător era. Aspectul de neînțeles în această situație este amestecul între public și privat, între ceea ce se cuvine expus și ceea ce nu se cuvine, așa cum șoferul de autobuz se amuză la volan lăsându-l infirmii să cadă-n nas pe caldarâm. Problema este de a încerca să te distrezi, în timp ce muncești. Rezultatul este că nici una, nici alta, nu-ți iese ca lumea. Comparativ cu nemții, probabil că există la noi, la români, o genă, care nu ne dă voie să discernem lucrurile în acest sens. Din punct de vedere practic, sigur că nu e bine, dar din alt punct de vedere, cultural, România este țara în care a apărut teatrul lui Caragiale și al lui Eugen Ionesco. Și literatura absurdului, a lui Urmuz.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate. Nici conducerea revistei nu își asumă toate opiniile exprimate. Responsabilitatea aparține în exclusivitate autorilor.